

Käsikirja

lastensuojelun ammattilaisille

VOIMAVARAKOULUTUS

Koulutus lastensuojelulaitoksissa asuville tytöille
naisiin kohdistuvasta väkivallasta

OULUN YLIOPISTO
UNIVERSITY of OULU

Funded by the European Union

Käsikirja lastensuojelun ammattilaisille

VOIMAVARAKOULUTUS

Koulutus lastensuojelulaitoksissa
asuville tytöille naisiin kohdistuvasta
väkivallasta

2014

EMPOWERING
CARE

Euroopan komissio on rahoittanut tämän projektin. Tämä julkaisu ilmentää ainoastaan kirjoittajien näkökulmia, eikä komissio ole vastuussa raportin sisällöstä tai sen käytöstä.

JUST/2012/DAP/AG/3078 - EMPOWERING CARE. Empowering girls in residential care against violence against women.

SISÄLLYSLUETTELO

1. JOHDANTO.....	5
2. VOIMAVARAKOULUTUKSEN KÄSITTEELLINEN JA TEOREETTINEN VIITEKEHYS	7
2.1. Koulutuksen tavoitteet	7
2.3. Teoreettinen lähtökohta.....	7
2.4. Metodologinen prosessi	10
2.4.2 Työntekijöiden rooli voimaantumisprosessissa	12
2.5. Vinkkejä ohjaajille.....	14
3. VOIMAVARAKOULUTUS.....	16
3.1. Koulutuksen aloitus: Tutustutaan itseemme ja toisiin.....	16
3.2. Sukupuolten tasa-arvo ja yhdenvertaisuus	22
3.3. Väkivalta: Erityisesti tyttöjä ja naisia kohtaan	33
3.4. Minä ja toiset: Omat rajat	48
3.5. Koulutuksen lopetus: Tulevaisuus	63
LÄHTEET	69

1. JOHDANTO

Empowering Care: Lastensuojelulaitoksissa asuvien tyttöjen voimaannuttaminen toimimaan väkivaltaa vastaan on kaksivuotinen (01/2013-12/2014) Euroopan komission Daphne III -ohjelman rahoittama eurooppalainen projekti. Empowering Care on kehitetty SURT-organisaation [Fundació de Dones, Catalonia] koordinoimana sekä monitieteellisten ja -kansallisten partneriorganisaatioiden yhteistyönä: Bulgaria (Animus), Kypros (Mediterranean Centre of Gender Studies), Suomi (Oulun Yliopisto) and Italia (Tampep).

Empowering Care -projektin tavoitteena on lisätä tietoisuutta huostaanotettujen ja lastensuojelulaitoksissa asuvien 14-18-vuotiaiden tyttöjen kokeman väkivallan yleisyydestä ja erityispiirteistä viidessä EU-maassa: Bulgariassa, Kyproksella, Suomessa, Italiassa ja Kataloniassa/Espanjassa. Tavoitteena on lisäksi voimaannuttaa tyttöjä puolustamaan ja suojelemaan sekä itseään että vertaisiaan väkivaltaa vastaan.

Tavoitteiden saavuttamiseksi jokainen partnerimaa toteutti laadullisen tutkimuksen selvittääkseen tyttöjen väkivaltakokemuksia, jotka ovat tapahtuneet joko ennen lastensuojelulaitokseen tulemistä tai sen jälkeen, sekä tyttöjen käsityksiä lastensuojelulaitoksesta, sukupuolirooleista ja läheisistä ihmissuhteista. Tutkimustulosten perusteella projektissa kehitettiin Voimavarakoulutus, jota pilotoitiin nimenomaan lastensuojelulaitoksissa asuvien tyttöjen kanssa. Voimavarakoulutuksesta muokattiin tämä käsikirja lastensuojelulaitoksissa työskentelevälle henkilökunnalle.

Käsikirja on suunniteltu täydentämään lastensuojelulaitoksissa asuville tytöille kohdennettua olemassa olevaa tukea. Lastensuojelulaitoksissa asuilla tytöillä on haasteellisia ja traumaattisia kokemuksia, jotka sisältävät usein myös väkivaltaisia aspekteja. Näistä kokemuksista ja lastensuojelulaitokseen muuttamisesta johtuva psykologinen stressi ja trauma ohitetaan usein, kun pyrkimyksenä on hoitaa arkielämän käytännölliset asiat ensin. Puhumme tässä käsikirjassa lastensuojelulaitoksesta, mutta käsite sisältää myös sijaishuoltoyksiköt ja ammatilliset perhekodeit.

Tutkimalla sukupuoleen, ihmisoikeuksiin ja monikulttuurisiin näkökulmiin liittyviä asioita tytöt voivat oppia murtamaan sen väkivallan kierteen, jossa he ovat eläneet. Tarkoituksena on rohkaista tyttöjä etsimään aikuiselämässään uudenlaisia ja erilaisia mahdollisuuksia niin ammatillisesti kuin henkilökohtaisestikin.

Tämän käsikirjan erityisiä tavoitteita ovat tyttöjen itsetunnon kehittymisen, tiedon rakentamisen ja voimaantumiseen tarvittavien taitojen hankkimisen tukeminen ja mahdollistaminen. Tarkoituksena on tarjota tytöille mahdollisuus kehittää itseään, oppia väkivallasta ja sen piirteistä ihmissuhteissa ja vuorovaikutuksessa sekä tehdä muutos elämässään turvallisessa ja kannustavassa ryhmässä. Tavoitteena on, että tytöt ovat sosiaalisesti itsevarmempia lähtiessään lastensuojelulaitoksesta

2. VOIMAVARAKOULUTUKSEN KÄSITTEELLINEN JA TEOREETTINEN VIITEKEHYS

2.1. Koulutuksen tavoitteet

Koulutuksen yleinen tavoite on edistää lastensuojelulaitoksissa asuvien tyttöjen emotionaalisten kykyjen kehittymistä ja henkilökohtaista voimaantumista avartamalla tyttöjen tietoisuutta heidän turvallisuuttaan, kehitystään ja hyvinvointiansa turvaavista oikeuksista. Tavoitteena on myös auttaa tyttöjä tiedostamaan itsemääräämisoikeutensa sekä edistää heidän itsevarmuutensa kasvamista, jotta he voivat saavuttaa elämälleen asettamansa odotukset.

Koulutuksen erityistavoitteita ovat:

1. Kasvattaa tyttöjen ymmärrystä sukupuolten tasa-arvosta ja kannustaa heitä pohtimaan, millaisia vaikutuksia joustamattomilla sukupuolinormeilla on heidän identiteettiinsä, käytökseensä ja elämään kohdistuviin odotuksiinsa. Kehittää tietoja ja taitoja, joiden avulla tytöt voivat kyseenalaistaa rajoittavia sukupuolinormeja ja -rooleja.
2. Antaa tytöille työkaluja itsenäisyyden ja itsemääräämisoikeutensa saavuttamiseen, jotta tytöt pystyvät asettamaan itselleen realistiset ja ideaaliset elämänodotukset.
3. Lisätä tyttöjen tietoja ja ymmärrystä tyttöihin ja naisiin kohdistuvasta väkivallasta tarkastelemalla väkivallan syitä, seurauksia ja vaikutuksia. Tavoitteena on, että saavutetun tiedon avulla tytöt oppivat suojelemaan itseään väkivaltaa vastaan ja että heidän kykynsä luoda sukupuolten tasa-arvoon perustuvia ihmissuhteita paranee.

2.3. Teoreettinen lähtökohta

Voimavarakoulutus pohjautuu kolmeen teoreettiseen lähtökohtaan, jotka ovat toisistaan riippuvaisia ja tasavertaisessa suhteessa toisiinsa. Ihmisoikeudet, sukupuolinäkökulma ja monikulttuurisuusnäkökulma ovat punoutuneet toisiinsa seuraavasti:

2.3.1 Naisten ihmisoikeudet -näkökulma

Yhdistyneet kansakunnat viittaa ihmisoikeuksilla oikeuksiin, jotka kuuluvat yhtäläisesti ja poikkeuksetta jokaiselle ihmiskunnan jäsenelle. Ihmisoikeudet perustuvat ajatukseen jokaiselle ihmiselle ihmisyyden osana kuuluvasta ihmisarvosta. Ihmisoikeudet ovat universaaleja (samat kaikkialla) ja egalitaarisia (kaikille samat). Täten ihmisoikeudet kuuluvat kaikille ihmisille sukupuolesta, rodusta, varallisuudesta, kansalaisuudesta, asuinmaasta, uskonnosta tai mistä tahansa muusta tekijästä riippumatta.

Jotta ihmisoikeuksien toteutuminen voitaisiin taata kaikkialla ja kaikille, ihmisoikeuksien toteutumista tulee vaalia. Empowering Care -voimavarakoulutus toteuttaa ihmisoikeuskulttuuria takaamalla, että koulutuksen sisällöissä käsitellään ihmisoikeusnäkökulmaa sukupuolittaisesta.

Voimavarakoulutus keskittyy lisäksi siihen, että naisten oikeudet ovat ihmisoikeuksia. Näin ollen naisten oikeuksien toteutumisen edistäminen on perusteltua ihmisoikeuksien ja niihin perustuvan lainsäädännön näkökulmasta. Naisten oikeudet ilmentävät naisten ja miesten kokemusten erilaisuutta sekä tyttöjen ja naisten usein kokemaan sukupuoliperusteista syrjintää. Tämän syrjinnän seurauksena tyttöjen ja naisten riski joutua kokemaan köyhyyttä ja väkivaltaa kasvaa, kuten myös todennäköisyys saada puutteellista terveydenhuoltoa ja koulutusta.

Näkökulma antaa työkaluja, joiden avulla voidaan tunnistaa, analysoida ja tuoda ilmi naisiin kohdistuvaa syrjintää ja väkivaltaa. Tämä puolestaan mahdollistaa naisten henkilökohtaisen voimaantumisen ja sitä kautta myös yhteiskunnan rakenteiden hitaan uudelleenrakentumisen. Tällöin kaikilla olisi mahdollisuus elää tasavertaisessa yhteisössä - iästä, sukupuolesta ja kulttuurista riippumatta.

Lastensuojelulaitoksissa elävät tytöt ovat oikeutettuja ihmisoikeuksiin¹. Empowering Care -projektissa tehdyn tutkimuksen mukaan tutkimukseen osallistuneiden tyttöjen oikeuksia on kuitenkin rikottu useaan otteeseen heidän elämänsä aikana. Tytöt eivät useinkaan tunnistaaneet väkivaltakokemuksiaan ihmisoikeusrikkomuksiksi.

Tässä viitekehiksessä Voimavarakoulutus pyrkii voimaannuttamaan lastensuojelulaitoksissa asuvia tyttöjä lisäämällä heidän tietoisuuttaan omista oikeuksistaan sekä antamalla heille työkaluja, joiden avulla he voivat suojella ja puolustaa sekä itseään että vertaisiaan väkivaltaa vastaan.

Ihmisoikeusnäkökulmasta Empowering Care -projektin tavoitteet voidaan ajatella seuraavasti:

- Lisätä tyttöjen tietoja ihmisoikeuksista, sukupuolten tasa-arvosta ja monikulttuurisuudesta
- Lisätä tyttöjen tietoja seksuaalisista oikeuksistaan, jotta tytöt oppisivat kokemaan ja ilmaisemaan seksuaalisuuttaan positiivisella, terveellä ja turvallisella tavalla.
- Auttaa tyttöjä tunnistamaan väkivaltaa sekä ymmärtämään, että naisiin kohdistuva väkivalta on ihmisoikeusloukkaus.
- Auttaa tyttöjä kehittämään yhteistyökykyään sekä toimimaan rakentavalla tavalla konfliktitilanteissa.

2.3.2 Sukupuolinäkökulma

Sukupuoli on osa jokaista henkilöä. Se vaikuttaa ihmisen jokaisella elämänalueella ja yhteiskunnan eri osa-alueilla. Tämä toimii myös perusteluna tarpeelle työskennellä sukupuolilähtökohtaisesti. Sukupuolinäkökulma voimavarakoulutuksen lähtökohtana tarkoittaa sosiaalisten odotusten, ennakkoluulojen ja stereotyyppien, vallanmuotojen ja valtasuhteiden sekä etuoikeuksien kriittistä tarkastelua. Usein nämä yhteiskunnan rakenteet hyödyttävät miehiä ja syrjivät naisia.

---

¹ YK:n yleissopimus lapsen oikeuksista (1989) ja kaikkinaisen naisten syrjinnän poistamista koskeva yleissopimus (1979).

Empowering Care -projektissa tehdyn tutkimuksen perusteella lastensuojelulaitoksissa asuvien tyttöjen elämä näyttöytyi sukupuolittuneena. Tyttöjen elämä, menneisyys ja tulevaisuuden odotukset sekä nykyhetki ovat sukupuolittuneiden sosiaalisten normien ja valtasuhteiden sanelemaa. Joillekin tytöille naisena oleminen saattaa esimerkiksi tarkoittaa pelkästään lasten synnyttämistä ja kotitöiden tekemistä.

Sukupuoli ja sukupuolten valtasuhteet on otettu huomioon voimavarakoulutuksen toteutuksessa, koska ne ovat osa yhteiskunnan rakenteita ja sukupuolten tasa-arvon edistämistä. Näkökulma ei tarkoita ainoastaan tiedon tarjoamista sukupuoleen liittyvistä asioista, vaan myös vaihtoehtoja, joiden avulla sukupuolten välinen epätasa-arvo voidaan kyseenalaistaa ja rakentaa tasa-arvoisempia toimintatapoja.

Tässä mielessä Voimavarakoulutuksen tavoitteena on antaa tietoa siitä, millä tavalla:

- sukupuoli on sosiaalisesti rakentunut ja kuinka se vaikuttaa sosiaalisten suhteiden rakentumiseen.
- joustamattomat sukupuolinormit ja -stereotypiat vaikuttavat tyttöjen identiteetteihin, käytökseen ja elämänodotuksiin.
- perinteisiä sukupuolirooleja ja valtasuhteita voi haastaa ja vaihtoehtoisia ja hyvinvointia edistäviä sosiaalisia suhteita voi rakentaa.

2.3.3 Monikulttuurinen näkökulma

Erilaisten ja moninaisten kulttuurien vuorovaikutus ja rinnakkaiselo on globalisaation vuoksi todellisuutta jokaisessa EU:n jäsenvaltiossa. Jokainen yhteisö luo kulttuurisia stereotyyppiä ja toimii niiden kautta. Stereotypiat ovat yksinkertaistuksia, jotka kuitenkin luovat normeja ja joita yhteisön jäsenet pitävät tuttuina.

Sopuisa yhteiselo johtaa erilaisten kulttuurien ja kulttuurien normien vuorovaikutukseen. Joissakin tapauksissa nämä erilaiset tavat ymmärtää ja ajatella maailmaa voivat kuitenkin johtaa konflikteihin.

Monikulttuurisuus ei tarkoita ainoastaan erilaisten kulttuurien olemassaoloa vaan eri kulttuurien rakentavaa ja vuorovaikutteista suhdetta. Monikulttuurisuus on yhdessä asuvien, mutta oman alkuperäisen kulttuurisen identiteettinsä säilyttävien ihmisten välistä, yhteistyöhön perustuvaa toimintaa. Monikulttuurisuus tarkoittaa enemmän kulttuurien samanlaisuutta kuin kulttuurien erilaisuutta.

Koulutuksen viitekehyksessä monikulttuurisuus tarkoittaa kulttuurisen vuorovaikutuksen huomioimista sekä kulttuuristen ennakkoluulojen ja stereotyyppien, olemassa olevien valtasuhteiden sekä etuoikeuksien kyseenalaistamista. Kaikissa kulttuureissa on ihailtavia ja hyväksyttäviä piirteitä, joita tulee kunnioittaa ja edistää. Kulttuureista voi kuitenkin löytyä myös aatteita ja toimintamalleja, joita ei voi puolustaa ja hyväksyä ihmisoikeuksien näkökulmasta. Tällaisia perinteisiä käytäntöjä liittyy muun muassa naisten kehojen ja seksuaalisuuden kontrolloimiseen.

Kulttuureihin liittyvää tietoa tarvitaan, jotta tyttöihin ja naisiin kohdistuvia ihmisoikeusrikkomuksia, kuten sukupuolistunutta väkivaltaa, voitaisiin nimetä, ymmärtää ja jotta sitä vastaan voitaisiin taistella. Samalla on kuitenkin vältettävä yksinkertaistettuja väitteitä kulttuurin vaikutuksesta väkivaltaan, eikä kulttuuria tule sekoittaa patriarkaaliseen järjestelmään.

Tyttöihin ja naisiin kohdistuvia ihmisoikeusrikkomuksia saatetaan selittää kulttuurisilla traditioilla. Tosiasiallisesti näissä tapauksissa on kyse kulttuurisesta relativismista. Tämä tarkoittaa sitä, että vähemmistö- ja/tai maahanmuuttajanaisten kokemaa syrjintää ja väkivaltaa tehdään vähemmän näkyväksi, sitä ei pidetä huomion arvoisena tai se pyritään selittämään kulttuurisilla syillä. Joskus syrjintää ja väkivaltaa pidetään normaalina osana kulttuuria ja oletetaan sen olevan kulttuurinen asia. Naisiin kohdistuva väkivalta ei ole kuitenkaan koskaan hyväksyttävää missään kulttuurissa, eikä kulttuuria voi pitää naisiin kohdistuvan väkivallan syynä. Kulttuurierojen kunnioittamisella ei voida mitätöidä syrjinnän tunnistamista ja lopettamista.

Väkivallan tunnistaminen omassa kulttuurissa voi olla hankalaa, koska väkivalta huomataan helpommin "toisten" parissa. Näin ollen toisia kulttuureja pidetään väkivaltaisina, kun taas omassa kulttuurissa tapahtuneita "lähellä olevia" väkivallantekoja ei tunnusteta. Kulttuuria voidaan käyttää selitysmallina niin sanottujen "muiden", esimerkiksi maahanmuuttajataustaisten henkilöiden, tekemille väkivallanteoille. Suomalaisten henkilöiden tekemää väkivaltaa puolestaan selitetään yksilöllisillä syillä (psykologiset tekijät, heikko itsetunto, mielenterveysongelmat jne.) tai alkoholinkäytöllä. (Keskinen 2009.)

Monikulttuurisuus tarkoittaa myös naisten moninaisuuden tunnistamista, kunnioittamista ja arvostamista. Naisiin kohdistuvan väkivallan määritelmät ovat epätäydellisiä, mikäli ne eivät sisällä naisiin kohdistuvan väkivallan muotoja sekä niiden erityisiä seurauksia tai vaikutuksia etnisestä/kulttuurisesta näkökulmasta katsottuna. Vaikka perinteiset miesvaltaa kannattavat arvot voivat olla laajasti levinneitä, tyttöjen ja naisten kokemat väkivallan muodot ja heidän reaktionsa niihin voivat erota kulttuurien mukaisesti. On tärkeää huomioida väkivaltakokemusten erilaisuus ja suhtautua kriittisesti väkivaltakokemusten yhdenmukaistamiseen. Lastensuojelulaitoksissa asuvien tyttöjen väkivaltakokemuksiin vaikuttavat heidän kulttuurinen taustansa ja elinympäristönsä.

Empowering Care -voimavarakoulutuksessa lähtökohtana on monikulttuurisuus, ja sitä edistetään tyttöjen parissa seuraavasti:

- Tyttöille annetaan tietoa ja työkaluja, joiden avulla he voivat kyseenalaistaa oman kulttuuriinsa sisältyviä stereotyyppioita ja ennakkoluuloja
- Tyttöjen kanssa pohditaan, millä tavoin kulttuuri vaikuttaa heidän identiteettiinsä, kokemuksiinsa ja käytökseensä.

2.4. Metodologinen prosessi

2.4.1 Kohti voimaantumista

Voimavarakoulutuksen päätavoite on antaa tytöille tiedollisia ja taidollisia työkaluja, joiden avulla he voivat voimaantua. Mutta mitä voimaannuttaminen tarkoittaa? Kuinka voimaantumista voi tukea?

Voimaantuminen on aina prosessi, ei lopputulos. Vaikka päätavoite onkin tukea tyttöjen voimaantumista, monivaiheinen prosessi on yhtä tärkeä kuin lopputulos.

Voimaantumiselle ei ole yhtä oikeaa määritelmää, vaan käsitettä voidaan lähestyä useasta eri näkökulmasta. Voimavarakoulutukseen sisältyy feministinen näkökulma voimaantumiseen. Tästä näkökulmasta voimaantuminen ymmärretään prosessina, jossa nainen tulee tietoiseksi omista oikeuksistaan ja samalla mahdollisista alistamisen tai syrjinnän kokemuksista sekä tarpeesta muuttaa tilannetta ja luoda uudenlaisia valtasuhteita ihmisten välille. Voimaantuminen tarkoittaa yhä parempaa kykyä kyseenalaistaa, haastaa ja lopulta muuttaa epäsuotuisia valtasuhteita. Voimaantuminen tulee ymmärtää kykyä ajatella vapaasti ja tehdä itsenäisiä päätöksiä, jotka muuttavat epäsuotuisia valtasuhteita.

Voimaantuva ihminen alkaa tiedostaa omat oikeutensa ja itsemääräämisoikeutensa. Ne auttavat tavoitteiden asettamisessa sekä niiden saavuttamisessa. Voimaantumisen voi aloittaa tekemällä ja toteuttamalla päätöksiä tärkeissä asioissa. Voimaantuminen on moniulotteinen ja itsenäinen prosessi, jonka myötä naisten on mahdollista osallistua oman elämänsä suunnitteluun.

Voimaantumisen käsitteellistämässä tulee huomioida valta sekä valtasuhteet sosiaalisissa, taloudellisissa, kulttuurisissa ja poliittisissa rakenteissa. Voimaantumisen prosessin erottaminen olemassa olevista valtarakenteista sekä haluttomuus viitata valtarakenteisiin, joissa naiset elävät, vaikeuttaa naisten voimaantumista.

Ilman perustavanlaatuisia valtasuhteiden uudelleenjärjestämistä vähäinen olosuhteiden parantaminen ainoastaan uusintaa olemassa olevia valtasuhteita ja sallii niiden olemassaolon eri muodoissa. Feministisestä näkökulmasta naisten voimaannuttamisen suurin tavoite on kyseenalaistaa, horjuttaa ja lopulta poistaa sukupuolten välinen epätasa-arvo.

Toinen ihminen ei voi voimaannuttaa toista ihmistä, vaan voimaantuminen on dynaaminen prosessi, joka ilmenee yksilöiden ja kollektiivien pyrkimyksissä. Nainen voi voimaantua ainoastaan oman toimijuutensa, itsenäisen päätöksenteon ja toiminnan kautta. Prosessissa pyritään itsetietoisuuteen voimaantumista estävien valtasuhteiden vastustamiseksi. Itsetietoisuus edistää myös sisäistettyjen alistussuhteiden purkamista. Voimaantuminen on tietoisuuden laajenemista ja itsenäisyyden saavuttamista ja se voidaan jakaa kolmeen eri vaiheeseen:

1. Etsintä: Tässä vaiheessa tutkitaan ja pohditaan mennyttä ja tämän hetkistä elämää sekä ympäristöä ja aletaan olla tietoisia omista kyvyistä ja kelpoisuudesta.
2. Uudelleenrakentuminen: Tässä vaiheessa rakennetaan uusia kykyjä ja kompetensseja. Rakennetaan uusille, opituille asioille merkityksiä, jotka kuitenkin perustuvat omiin henkilökohtaisiin kokemuksiin ja aiempaan tietoon. Jotta uusi oppiminen olisi merkityksellistä, on tärkeää että vanha ja uusi tieto sekä voimaantumisympäristö rakennetaan kokonaisuudeksi.
3. Suunnittelu ja päätöksenteko: Tässä vaiheessa heijastetaan oma itse ja omat elämänodotukset tulevaisuuteen ja tehdään itsenäisiä päätöksiä tärkeistä asioista. Voimaantujat alkavat muokata omaa tulevaisuuttaan aktiivisemmin.

Voimavarakoulutuksen metodologia pohjautuu toimintakykyisyyteen perustuvaan lähestymistapaan. Kyvyt koostuvat tiedosta, taidoista, käytöksestä ja asenteista, joiden avulla ihmisen on mahdollista selviytyä elämän vaikeuksista. Ne koostuvat voimavaroista, joita kullakin on elämäkokemustensa ansiosta, sekä voimavaroista, jotka tulevat käyttöön tarvittaessa.

Kykyihin pohjautuvassa lähestymistavassa keskitytään kunkin yksilöllisten elämäkokemusten kautta muodostuneiden voimavarojen tunnistamiseen, siirtämiseen ja kokemiseen. Uusi tieto tehdään merkitykselliseksi omien, vanhojen kokemusten kautta. Uusi ja vanha tieto rakennetaan toimivaksi kokonaisuudeksi.

Asioiden tunnistaminen, siirtäminen ja kokeminen ovat tietoisuuden laajentumisprosessin osia, jossa tiedostamattomista asioista tullaan tietoisiksi. Prosessin aikana henkilö rakentaa ja kehittää erityisesti emotionaalisia kykyjään. Goleman (1995) määritteli emotionaaliset kompetenssit ei-synnynnäisinä, opittuina kykyinä, jotka perustuvat eri potentiaaleihin, kuten tietoisuuteen ja itsekontrolliin, motivaatioon, empatiaan ja vuorovaikutustaitoihin. Nämä puolestaan kehittävät

niin itsenäisyyttä kuin sosiaalisuuttakin. Voimaantumisosprosessi alkaa emotionaalisten kykyjen tunnistamisen sekä kehittämisen aikana. Omien voimavarojen tunnistaminen ja käyttöönotto ja niiden arvostaminen ovat voimaantumisen lähtökohtia.

2.4.2 Työntekijöiden rooli voimaantumisosprosessissa

Työntekijöiden tehtävä on helpottaa ja ohjata tyttöjen voimaantumisosprosessia. Kuten aiemmin on todettu, toista ihmistä ei voi voimaannuttaa. Voimaantumisosprosessi ei kuitenkaan usein käynnisty spontaanisti, joten ulkopuolinen voi edistää sitä. Ohjaamisen kautta ihmisiä voi rohkaista jakamaan ideoitaan, resursseja ja mielipiteitään sekä ajattelemaan kriittisesti ja tunnistamaan omia tarpeitaan. Tällaisen työskentelyn onnistuminen riippuu yhtä paljon itse ryhmän työpanoksesta kuin ohjaajan tietotaidosta.

Voimaantumisosprosessissa on kyse sekä henkilökohtaisten voimavarojen käyttöönotosta että yhteistoiminnasta. Ohjaaja auttaa niin yksilöä kuin ryhmääkin saavuttamaan päätöksiään, asettamaan tavoitteita ja oppimaan uusia taitoja. Ohjaaja kannustaa yksilöitä ja ryhmää osallistumaan vastuulliseen päätöksentekoon. Ohjaamisen kautta ryhmän jäsenet alkavat arvostaa ja kehittää omaa asiantuntijuuttaan ja omia taitojaan. Lähtökohtana on, että jokaisen oppiminen tulee sisältäpäin.

Ohjaajan tehtävänä on auttaa tyttöjä tiedostamaan olemassa oleva tieto, kannustaa heitä oppimaan lisää ja auttaa heitä löytämään oma potentiaalinsa. Ohjaaminen tarkoittaa sellaisen ympäristön luomista, jossa tytöt voivat oppia, kokea, tutkia ja kasvaa. Se on jakamisen, antamisen ja ottamisen prosessi. Ei ole kyse vain yhdestä henkilöstä, joka ammattilaisena jakaa tietoja ja taitoja toisille. Sekä osallistujat että ohjaaja kasvavat kokemusten jakamisen kautta.

Ohjauksessa keskitytään sekä tehtävän suorittamiseen että siihen liittyvään prosessiin. Ryhmän jäsenet toimivat saavuttaakseen yhdessä määritellyn lopputuloksen ja keskittyvät samalla siihen, miten he työskentelevät yhdessä, varmistaakseen kehityksen ja ryhmän sisäisen vertaistuen koko prosessin ajan. Ohjaukseen lähtökohtaisesti kuuluvat periaatteet ovat yhdenvertaisuus, mukaan ottaminen ja osallistuminen.

Ohjauksen **periaatteet** ja **arvot** ovat:

- **Ryhmän säännöt:** Jotta ryhmätyöskentely olisi toimivaa, on välttämätöntä, että ryhmän säännöt ja suuntaviivat on asetettu selkeästi alusta alkaen. Yleensä kullakin ryhmällä on mahdollisuus muotoilla oma identiteettinsä ohjaajan opastuksella. Tämä tarkoittaa, että kaikki osallistujat ovat samaa mieltä säännöistä kuten luottamuksellisuudesta, turvallisuudesta ja kunnioittamisesta ja he ovat valmiita ottamaan vastuun omasta oppimisestaan. Ohjaaja voi hyödyntää näitä suuntaviivoja kunkin koulutuskerran suunnittelussa. Ohjaajan on tärkeää tehdä selväksi, että kukin tyttö voi vapaaehtoisesti valita, milloin ja miten paljon osallistuu. Tytön tulee kussakin vaiheessa tietää, että hän on turvassa. Vapaaehtoista osallistumista itsessään ei voi sinänsä kuvailla oppimosprosessiksi, mutta se edistää suoraan voimaantumisosprosessia.

Osallistuminen: Jokaista ryhmäläistä tulee kannustaa osallistumaan, jakamaan ideoitaan, ehdotuksiaan ja ratkaisujaan sekä tekemään aloitteita. Ohjaaja edistää osallistumista ja pyrkii haastamaan käytösmaalleja, jotka ovat osallistumisen esteenä. Ohjaaja ei ole vastuussa siitä, mitä henkilöt päättävät sanoa tai salaavat ryhmässä – osallistumispakkoa ei ole. Ohjaajan tulee luoda ympäristö, jossa tytöt voivat osallistua ja jossa osallistuminen on turvallista. Osallistuminen ei tarkoita, että jokaisen täytyy sanoa tai tehdä jotakin jokaisessa tapaamisessa. Kuitenkin kullekin tytölle on annettava mahdollisuus osallistua, ja ohjaajan rooliin kuuluu myös näiden mahdollisuuksien luominen. Edistääkseen osallistumista ohjaajan täytyy keskittyä luottamuksen ja turvallisen ympäristön kehittämiseen. Osallistumisen kautta nuoret kehittävät eri taitoja, joita ovat esimerkiksi päätöksenteko, kuunteleminen, empatia, toisten kunnioittaminen ja vastuun kantaminen sekä omista päätöksistä että omasta toiminnasta. Positiivinen palaute voi muodostaa yhden osan oppimosprosessista, koska se vahvistaa kehittymisen ja yhteenkuulumisen tunnetta.

Ryhmätyöskentely: Ryhmätyöskentelyssä oppiminen tapahtuu yhteistyössä toisten kanssa. Jokaisella ryhmäläisellä tulisi olla mahdollisuus tuoda esille omiin kokemuksiin perustuvia näkökulmia. On tärkeää, että ohjaajat voivat tukea oppimisen prosessia olemalla joustavia harjoituksissa ja mukauttamalla niitä keskittymään niihin asioihin, joita nuoret haluavat käsitellä syvällisemmin. Ohjaaminen vaihtelee hierarkkisen (tiedon antaminen), yhteistyöhön perustuvan (tutkiva) ja autonomisen tyylin (yksilöllinen) välillä ja nämä tyylit ovat vuorovaikutuksessa toistensa kanssa.

- **Turvallisen tilan luominen:** Samalla, kun jokainen osanottaja on vastuussa omasta oppimisestaan, ohjaajan velvollisuus on taata, että oppiminen tapahtuu turvallisessa ja kannustavassa ympäristössä. Tämä on erityisen tärkeää, kun työskennellään väkivaltaa sisältävien kokemusten ja henkilökohtaisten asioiden parissa. Vaikka harjoitusten teemoja ei käsiteltäisi henkilökohtaisella tasolla, on ohjaajan tiedettävä kuinka tukea tyttöjä ryhmän toimintalinjan puitteissa. Tällainen ohjaus saattaa tapahtua istunnon jälkeen, ja mukana voi olla myös muita ammattilaisia.

Tasa-arvo: Jokaisella osallistujalla on yhtäläinen oikeus avustaa tapaamisissa, vaikuttaa tapaamisiin sekä määrittää ryhmän suuntaa. Tasa-arvo liittyy myös kunnioitukseen, henkilökohtaisten kokemusten arvostamiseen ja osallistumiseen.

Luottamuksellisuus: Jotta tytöt voivat osallistua tapaamisiin ja saada niistä täyden hyödyn, täytyy heidän voida luottaa siihen, että kukaan ryhmäläisistä ei kerro ryhmässä keskustelluista asioista ryhmän ulkopuolelle. Ryhmän jäsenet voivat useimmissa tapauksissa päättää yhdessä mistä ryhmässä käsitellyistä asioista voi puhua ei-ryhmäläisille. On tärkeää ottaa luottamuksellisuus yhdeksi ryhmän säännöistä heti koulutuksen alussa.

- **Ei-terapeuttiset tapaamiset:** On tärkeää huomata, että ohjausryhmät eivät ole terapiaryhmiä. Ohjaajan tulee pitää mielessä, ettei hän ole terapeutin vaan ohjaajan roolissa. Vaikka samankaltaisia piirteitä on olemassa (osallistuminen, kuunteleminen, myötäeläminen), ohjaaja ei saa sekoittaa näitä kahta roolia. Tämän vuoksi ennen ryhmän aloitusta olisi hyvä sopia lastensuojelulaitoksen henkilökunnan kanssa, mitkä ovat toimenpiteet, mikäli ohjaaja huomaa jonkun ryhmän tytöistä tarvitsevan tukea.
- **Aktiivinen kuuntelu:** Ohjaaminen tarkoittaa kuuntelemista. Ohjaajan täytyy kuunnella, mitä ihmiset sanovat ja mitä he eivät sano. Tämä tarkoittaa tietoisuutta sanallisesta ja sanattomasta kommunikoinnista. Aktiivinen kuuntelu on avain tehokkaaseen viestintään, ja se on ohjaajien ydintaito. Aktiivinen kuuntelu on enemmän kuin pelkästään kuuntelemista. Se on sanotun vahvistamista ja sen varmistamista, että puhuja tietää, että häntä on kuultu. Kun osallistujat tuntevat, että heitä kuullaan, he tuntevat olevansa mukana ja näin ollen ovat avoimempia ja osallistuvampia. Aktiivisen kuuntelun kautta ohjaajat voivat luoda ilmapiirin, jossa jäsenet tuntevat olevansa tärkeä osa ryhmää, minkä seurauksena ryhmäläiset tuovat vahvemmin esille omat taitonsa, kokemuksensa, asiantuntijuutensa ja ideansa.
- **Kokemusperäinen oppiminen ja itsereflektio:** Ohjelman tulisi tarjota mahdollisuuksia myös kokemusperäiseen oppimiseen. Kaikkien harjoitusten tulee hyödyntää kokemusperäistä oppimismallia, jossa tyttöjä rohkaistaan analysoimaan omia elämäkokemuksiaan. Kokemusperäiset harjoitukset auttavat tyttöjä ymmärtämään, miten sukupuoli muokkaa heidän elämänsä ja miten epätasa-arvoisia valtasuhteita ylläpidetään.

Kommunikoinnin taitoja, kriittistä ajattelua, suvaitsevaisuutta ja kunnioitusta ei voi opettaa, ne täytyy oppia kokemuksen kautta. Voimavarakoulutus pyrkii rohkaistamaan tyttöjä ajattelemaan, tuntemaan ja toimimaan sukupuoleen liittyvien ihmisoikeuksien periaatteiden mukaan. On tärkeää, että harjoituksia ei vain "tehdä", vaan olennaista on antaa tytöille tilaisuus pohtia ja arvioida, mitä heille on mahdollisesti tapahtunut. Pohdintojen ja arvioinnin perusteella tyttö voi päättää, mitä hän tekee seuraavaksi. Kokemusperäistä oppimista voi edistää toteuttamalla harjoitukset epämuodollisessa paikassa, rennossa ja hausassa ilmapiirissä.

- **Ohjaajan itseymmärrys:** Mitä paremmin ohjaaja tuntee itsensä, sen helpompi hänen on ymmärtää, kuinka hänen omat tunteensa ja asenteensa poikkeavat ryhmän tunteista ja asenteista. Ennen voimavarakoulutuksen aloittamista ohjaajien tulisi tutkia omia näkemyksiään ja asenteitaan suhteessa sukupuolten tasa-arvoon ja naisiin kohdistuvaan väkivaltaan.

Kunnioitus ja joustavuus: Ohjaaminen onnistuu, mikäli ryhmässä on aito usko vastavuoroisuuteen ja toisten kunnioittamiseen. On tärkeää, että koulutuksen suunta, etenemismuhti, sisältö ja menetöt on suunniteltu ryhmän jäsenten kanssa avoimesti. Ohjaajan täytyy huomioida ja kunnioittaa jokaista osallistujaa sekä edistää tyttöjen keskinäistä kunnioitusta. Ohjaajan tehtävänä on luoda avoin ja rauhallinen ympäristö, jossa tytöt voivat jakaa omia kokemuksiaan. On tärkeää vastata tyttöjen pyyntöihin ja kysymyksiin. On myös tärkeää olla joustava eri tapaamiskertojen sisältöjen suhteen ja sisältöjä tulee mukauttaa tyttöjen odottamattomiinkin tarpeisiin.

Kärsivällisyys: Ohjaajan tulee pitää mielessään, että asenteiden ja käyttäytymisen muutosprosessi voi olla pitkä ja että tyttöjen osallistuminen voimavarakoulutukseen ei välttämättä johda heidän elämänsä ja ihmissuhteidensa äkilliseen muutokseen. Ohjelman tavoitteena on edistää kriittistä ajattelua sukupuolen merkityksestä ja oikeuksista sekä luoda mahdollisuuksia edistää tasa-arvoisia ihmissuhteita. Tämä prosessi ei kuitenkaan ole itsessään riittävä, ellei tytöillä ole mahdollisuutta saada tukea tähän myös jatkossa.

Konflikteista oppiminen: Kun ryhmän jäsenet ovat aidosti vuorovaikutuksessa, saattaa ryhmässä esiintyä yhteenottoja tai ristiriitoja. Mieli- ja tunteiden ristiriitoja voidaan kuitenkin käyttää rakentavasti voimaantumisprosessissa, jolloin ryhmä voi oppia vastavuoroisesti myös ratkaisemaan ristiriitansa. Ristiriita muodostuu eräänlaiseksi kasvun pisteeksi, josta sekä osanottajat että koko ryhmä hyötyvät. Tarkoituksena ei ole, että jokainen on samaa mieltä lopputuloksesta, vaan että jokainen oppii prosessista (esimerkiksi toisten kuuntelua, itseilmaisua, mielipide-erojen kunnioittamista jne.).

- **Hauskuus:** Ohjaajan ja ryhmän jäsenien tulisi muistaa nauraa ja nauttia. Nuoret arvostavat hauskanpitoa jopa silloin, kun pyritään sosiaaliseen muutokseen. Jokaiseen tapaamiskertaan olisi hyvä liittää toimintaa, joka juhlistaisi hauskailla ja positiivisella tavalla tyttöjen edistymistä.
- **Työnohjaus:** On erittäin suositeltavaa, että koulutuksen toteutuksessa olisi mukana säännöllinen ja usein toistuva työnohjaus, jotta ohjaajan jatkuvaa kehitystä ja asiantuntijuutta tuettaisiin riittävästi. Työnohjauksen antaja voi olla kollega tai muu ohjauksen ammattilainen, joka auttaa ohjaajaa pitämään kiinni koulutuksen suunnitelmasta sekä tukee ohjaajan ammatillista tietoisuutta ja itsereflektiota.

2.5. Vinkkejä ohjaajille

- Kunkin harjoituksen ohjeet ovat vain suuntaviivoja, ja ohjaajien tulisi sovittaa ne ryhmän tarpeiden ja mahdollisuuksien mukaan.
- Koulutuskertojen suunnittelu ja valmistelu kussakin prosessin vaiheessa ovat ohjauksen ydinkohtia. Koulutussuunnitelma ja -ohjelma osoittavat, miten ohjaaja aikoo suorittaa eri harjoitukset, jotta ryhmän jäsenet saavuttaisivat tavoitteensa positiivisessa ilmapiirissä. Ohjaajan täytyy tietää, mitä tekee, ja hänen täytyy suunnitella tapaamiset, jotta hän tietää, mitä tulee tapahtumaan seuraavaksi.
- On erittäin tärkeää, että sama ohjaaja toimii koulutuksen yhteyshenkilönä koko voimavarakoulutuksen ajan.
- Tavoitteiden saavuttamiseksi ja tyttöjen hyvinvoinnin turvaamiseksi, on välttämätöntä varmistaa, että ryhmään osallistuvat tytöt eivät ole stressaavan ja vakavan elämäntilanteen alla osallistuessaan voimavarakoulutukseen.

3. VOIMAVARAKOULUTUS

3.1. Koulutuksen aloitus: Tutustutaan itsemme ja toisiin

JOHDANTO

Voimavarakoulutuksen aloituskerta on todella tärkeä. Ensimmäisen kerran aikana tytöt saavat ensivaikutelman niin ohjaajasta kuin ryhmän muista jäsenistäkin. Lisäksi on tärkeää, että luottamuksellinen ja miellyttävä ilmapiiri varmistetaan alusta saakka. Tyttöjen tulisi tuntea itsensä kotoisaksi ryhmässä ja ohjaajan seurassa. Ohjaajan tulee myös kyetä kannustamaan ja motivoimaan tyttöjä koulutuksessa. Tästä syystä ohjaaja esittelee alussa koulutuksen tavoitteet, ja tytöt voivat pohtia koulutukseen kohdistuvia odotuksiaan. Ohjaaja voi huomioida ne myöhemmin suunnitellessaan koulutuskertoja.

Ryhmytyminen ja yhteisten sääntöjen määrittäminen

Ryhmytyksen edistämiseksi aloituskerralla tulisi olla ryhmähenkeä ja ryhmäkoheesiota edistäviä harjoituksia, joissa keskitytään tyttöjen itsetunnon ja keskinäisen luottamuksen kasvattamiseen. (Tehtävä 1 Kerro itsestäsi esineen avulla) Näin autetaan rehellisen ja toisia kunnioittavan keskusteluyhteyden muodostumista. Aloituskerralla ohjaaja voi esitellä voimavarakoulutuksen pääteemoja, joita käsitellään seuraavilla kerroilla. Teemoja voidaan lähestyä myös eri harjoitusten avulla.

Ensimmäisen kerran aikana sovitaan yhdessä koulutuksessa noudatettavat säännöt. Osallistujien tulisi saapua paikalle sovittuun aikaan ja käyttäytyä toisia kunnioittavasti. Tämä auttaa luomaan turvallisen ja kannustavan ympäristön koulutukselle. Perussäännöissä tulisi huomioida yleisesti hyväksytyt käytöstavat, asenteet, uskomukset ja arvot sekä osallistujien toiveet. Yhteisten pelisääntöjen tulisi edistää yhteenkuuluvuuden tunnetta ja auttaa luomaan miellyttävä ilmapiiri, jossa on helppo saavuttaa koulutuksen tavoitteet ja tyttöjen odotukset. (Tehtävä 2 Yhteisten pelisääntöjen sopiminen)

Tytöt lastensuojelulaitoksessa

Lastensuojelulaitoksissa asuvat alaikäiset tytöt voidaan nähdä hyvin haavoittuvina ikänsä ja sukupuolensa sekä mahdollisen henkisen, taloudellisen ja fyysisen laiminlyönnin vuoksi. Varsinkin sukupuoli ja ikä ovat tekijöitä, jotka tekevät tästä kohderyhmästä erityisen näkymättömän ja johtavat usein marginalisointiin ja sosiaaliseen syrjintään.

Koulutuksessa on tärkeää ottaa huomioon, että tytöt asuvat lastensuojelulaitoksissa, koska se vaikuttaa olennaisesti tyttöjen senhetkiseen elämään ja vapautteen sekä tulevaisuuden suunnitteluun. Toisaalta on myös tärkeää ottaa huomioon tyttöjen koko elämänkaari (Tehtävä 3 Elämäni puu), jotta tytöt ymmärtäisivät paremmin menneisyydessä tapahtuneiden kokemusten vaikutukset nykyhetkeen ja voisivat reflektoida menneitä kokemuksiaan koulutuksessa oppimiensa asioiden kautta. Tyttöjen itsereflektio voi tapahtua joko ryhmässä tai omalla ajalla itseksensä kirjoittamalla ja piirtämällä. Elämänkaaren huomioimiseen kuuluu myös tyttöjen oma tulevaisuuden suunnittelu.

Lastensuojelulaitos koulutus kontekstina

Tutkimuksemme mukaan huostaanottotilanteet ja sen aikana käytetyt toimet olivat tyttöjen mielestä traumaattisia kokemuksia. Lastensuojelulaitokseen joutumisesta ei joissain tapauksissa kerrota etukäteen nuorelle, vaan huostaanotto tehdään yllättäen, jotta tyttö ei ehtisi lähteä karkuun.

Vaikka tyttöjen lähtökohtainen asenne olikin se, että he olivat ensisijaisesti katkeria huostaanotostaan ja vihasivat kyseistä lastensuojelulaitosta, he löysivät silti erikseen kysyttäessä siitä myös hyviä asioita. Lastensuojelulaitos koettiin turvallisena paikkana, varsinkin jos tytön taustalla oli ollut kotona tapahtunutta väkivaltaa. Tytöt myös ymmärsivät, että laitoksen kautta on helpompi saada apua itselleen. Lisäksi laitosten hyväksi puoleksi koettiin myös niistä saatava taloudellinen hyöty, kuten vaateraha, sekä lastensuojelulaitoksessa olevat toiset nuoret.

Tytöt kuvasivat laitosten työntekijöitä vaihtelevasti. Osa tytöistä koki, että työntekijät huutavat ja valittavat heille. Joidenkin ajateltiin olevan huonoja esimerkkejä nuorille. Osa tytöistä ajatteli työntekijöiden olevan myös yleisellä tasolla homokammoisia ja työntekijöiden työtehtävien lastensuojelulaitoksissa ajateltiin olevan hyvinkin sukupuolittuneita. Muutaman nuoren mielestä he eivät voineet olla "oma itsensä" kaikkien työntekijöiden seurassa ja he kokivat, etteivät kaikki työntekijät kuuntele heitä.

Jotkut tytöt kokivat lastensuojelulaitosten työntekijöiden heihin kohdistaman kritiikin, huutamisen sekä kiinnipitotilanteet väkivaltana itseään kohtaan ja muutama tyttö kertoi, että ohjaajat "*heittää kenttään*" pienissäkin riidoissa.

Vaikeneminen ja häpeä

Laitosnuoret saattavat salata asuinolosuhteensa ulkopuolisilta (Honkatukia 2004, 204). Tähän vaikenemiseen vaikuttaa olennaisesti se, millä tavalla lastensuojelusta ja sen asiakkaista puhutaan (Varjo, Barkman, Kiili, Nikkarinen, Oranen & Tervo 2012, 18-19). Tämä seikka on tärkeää ottaa esille tehtävien aikana mahdollisten häpeän tunteiden ennaltaehkäisemiseksi ja purkamiseksi. Tutkimukseemme löytyi tapaus, jossa lastensuojelulaitoksissa asuneen tytön kavereiden vanhemmat olivat syrjineet häntä hänen asuinolosuhteidensa vuoksi:

Tyttö: No sillo ku mä olin siviilissä, ni mulla oli tosi paljon kavereita ja tälle. Mut siis nyt ku mä oon tullu tänne, Jumalan selän taakse, ni tänne perseeseen, niin nii.. Nyt on kaikkien vanhemmat alkanu sillee, et et sää voi olla se tytön kanssa, et sehän on laitoksessa että se on aivan kriminaali että tuota, nyt mul ei oo enää kotopuolella ku ehkä pari kaveria sillee, ku niit oli montakymmentä niin nyt niitä on enää sillee pari.

Tutkija: Miltä se tuntuu, että joku..?

Tyttö: No, aika pahalta. Ja tekis mieli mennä sanomaan niitten vanhemmille että mikä teillä on ongelmana, et oon mäki ihan normaali, vaikka mä satunki asumaan täällä.

Tytöt ovat lisäksi kokeneet moniperusteista, kumulatiivista syrjintää, jossa henkilö kokee tulevansa syrjityksi samassa tilanteessa useammalla kuin yhdellä perusteella (Kaukko & Parkkila 2014):

Tyttö: Olin viime viikonloppuna lomilla ja kävin hakemassa (kesä-)töitä. Mut heti ku se näki, se haukku eka mustalaiseks, toka narkkariks, sen jälkeen vielä et mä näytän ihan ongelmanuorelta [nauraa]. - -

Tutkija: Ja semmonen oli kohtelu?

Tyttö: Hmm. Kato ku mun papereissa luki tää laitoksen nimi.

Kokemuksia 1. koulutuskerralta

On tärkeää, että koulutuksen ohjaaja osallistuu myös itse tehtäviin. Kokemuksemme mukaan tämä mahdollistaa tyttöjen aitoihin ja vaikeimpiin kokemuksiin ja tunteisiin käsiksi pääsemisen ja auttaa luottamuksellisen ilmapiirin syntymistä. Ohjaajan tulee osallistuessaan olla aito, mutta samalla hänen täytyy myös muistaa henkilökohtaiset rajansa. Hänen tulee kyetä jakamaan esimerkkejä ja tarinoita todellisesta (omasta) elämästä ylittämättä kuitenkaan ammatillisia rajojaan.

Eräs tyttö kommentoi ensimmäistä koulutuskertaa seuraavasti:

Opin, että omat huonot kokemukset ei ole häpeämisen arvoisia.

LISÄTIETOA AIHEESTA

Empowering Care -projektin tutkimusraportti

<http://www.empoweringcare.eu/wp-content/uploads/2013/04/Suomen-Tutkimusraportti-FI.pdf>

Jahnukainen, Markku 2004: Koulukodissa ja koulukodin jälkeen. Vuosina 1996 ja 2000 valtion koulukodeista kotiutettujen nuorten kokemukset ja jälkiseuranta vuoteen 2002. Helsinki: Stakes. Aiheita 29/2004.

Kekoni, Taru 2008: Erytynen huolenpito arjen käytäntöinä. Teoksessa Kekoni, Taru - Kitinoja, Manu - Pösö, Tarja (toim.) Erytynen huolenpito koulukodeissa, 65-91. Helsinki: Stakes. Raportteja 36/2008.

Kitinoja, Manu 2005: Kujan päässä koulukoti. Tutkimus koulukoteihin sijoitettujen lasten lastensuojeluasiakkuudesta ja kouluhistoriasta. Helsinki: Stakes. Tutkimuksia 150.

Lastensuojelulaki. Saatavilla Internetistä <http://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2007/20070417>.

Pösö, Tarja 2004: Vakavat silmät ja muita kokemuksia koulukodista. Helsinki: Stakes. Tutkimuksia 133.

Savolainen, Miina 2008: Maailman ihanin tyttö - The Loveliest Girl In The World. Blink Entertainment <http://www.voimauttavavalokuva.net/>

STM 2013: Toimiva lastensuojelu. Selvitysryhmän loppuraportti. Sosiaali- ja terveysministeriön raportteja ja muistioita 2013:19. Helsinki.

Törrönen, Marita 2003: Lasten arki laitoksissa - Elämistila lastenkodissa ja sairaalassa. Helsinki Yliopistopaino.

Varjo, Pipsa - Barkman, Johanna - Kiili, Johanna - Nikkarinen, Marko - Oranen, Mikko - Tervo, Jaana 2012: Suojele unelmia, vaali toivoa. Nuorten suositukset lastensuojelun ja sijaishuollon laadun kehittämiseksi. Lapsiasiavaltuutetun toimiston julkaisuja 2012:6.

TAVOITTEET

- Esitellä ja sopia koulutuksen tavoitteet ja teemat
- Keskustella tyttöjen odotuksista koulutuksen suhteen
- Yhteisten pelisääntöjen sopiminen
- Luotettavan ja miellyttävän ilmapiirin luominen

HARJOITUKSET

1. Kerro itsestäsi esineen avulla (30 min)
2. Yhteisten pelisääntöjen sopiminen (30 min)
3. Elämäni puu (90 min)

Harjoituksen nimi	KERRO ITSESTÄSI ESINEEN AVULLA
Aika	30 minuuttia
Tavoitteet	- Tutustuminen
Materiaalit	- Erilaisia pieniä esineitä
Harjoituksen kulku	Osallistujat istuvat piirissä. Leikkiin tarvitaan erilaisia esineitä tai tavaroita, jotka laitetaan piirin keskelle. Jokainen (ohjaaja mukaan lukien) valitsee esineen, jonka avulla kertoo itsestään. Mikäli tyttö ei halua kertoa itse itsestään, ohjaaja voi analysoida mitä tytön valitsema esine voisi työstä kertoa.
Ohjausvinkit	
Lähde	Sip, sap - Kouluikäisille tutustumisleikkejä

Harjoituksen nimi	YHTEISTEN PELISÄÄNTÖJEN SOPIMINEN
Aika	30 minuuttia
Tavoitteet	Ryhmä määrittelee käytösmallit ja työskentelyjärjestyksen, joiden avulla yksilöiden omat tavoitteet ovat saavutettavissa ja turvallisen ilmapiirin luominen onnistuu.
Materiaalit	- Fläppitaulu - Tusseja - Paperia - Kyniä
Harjoituksen kulku	<ol style="list-style-type: none"> 1. Kerro tytöille lyhyesti Empowering Care -koulutuksen tavoitteista. 2. Kerro tytöille, että yhteiset pelisäännöt ovat tärkeitä, koska ne auttavat jokaista osallistujaa tuntemaan olonsa turvalliseksi ja mukavaksi. Lisäksi sääntöjen tarkoitus on mahdollistaa ajatusten ja mielipiteiden jakaminen, erityisesti silloin, kun harjoitukset käsittelevät sensitiivisiä asioita. 3. Jaa osallistujat pieniin ryhmiin ja ohjeista tyttöjä pohtimaan yhdessä noin 10 minuutin ajan, mitkä säännöt ovat heidän mielestään tarpeellisia. 4. Kukin ryhmä voi esitellä ideansa muille tai mikäli tämä koetaan hankalaksi, ohjaaja voi esitellä pienryhmien ideat koko ryhmälle. Ohjaaja kokoaa säännöt fläppitaululle. 5. Harjoituksen tarkoitus on luoda yhteisten sääntöjen luettelo. Ohjaajan tulee kiinnittää huomiota siihen, että säännöissä tulevat ilmi täsmällisyys, läsnäolo, kunnioitus, osallistuminen, yhteistyö, luottamuksellisuus ja toisten ihmisten mielipiteiden suvaitseminen. 6. Pidä säännöt esillä jokaisen harjoituskerran aikana. 7. Keskustelkaa lopuksi lyhyesti tyttöjen odotuksista koulutuksen suhteen - kirjoita ne ylös.
Ohjausvinkit	Yhteisiä pelisääntöjä ja niiden suositeltua sisältöä käsitellään enemmän käsikirjan luvussa 2.
Lähde	Muokattuna: Youth4youth Manual and Forward Toolbox.

Harjoituksen nimi	ELÄMÄNI PUU
Aika	90 minuuttia
Tavoitteet	Edesauttaa tyttöjä havaitsemaan, huomaamaan ja tiedostamaan: - Keitä heidän elämänsä on kuulunut ja kuuluu tällä hetkellä? Millaisia nämä ihmissuhteet ovat? - Milloin heidän elämänsä on alkanut mennä huonompaan suuntaan ja milloin parempaan? Mitkä tekijät ovat vaikuttaneet tähän? - Mitä positiivisia asioita heidän elämässään on?
Materiaalit	Värillisiä pahvikartonkeja, tusseja, kyniä, lehtiä, saksia, liimaa
Harjoituksen kulku	<p>Tytöt piirtävät/luovat eri materiaaleista kartongille oman elämänsä puun. Puun rakentaminen aloitetaan ensimmäisellä koulutuskerralla ja se saatetaan loppuun viimeisessä tapaamisessa. Ensimmäisellä kerralla tytöt keskittyvät ainoastaan seuraaviin asioihin:</p> <ul style="list-style-type: none"> - puun juuriin, jotka kuvastavat heidän menneisyyttään - puunrunkoon, joka kuvastaa heidän nykyhetkeään <p>Tytöt voivat käyttää lehtikuvia/omia piirroksia/sanoja luodessaan elämänsä puuta. Tämän harjoituksen "tulevaisuus"-kohtaa työestetään myöhemmin.</p> <p>Lisätessään ihmisiä/tilanteita elämänsä puuhun, tytöt voivat käyttää tietynlaista väriä/ kirjoitus-tyyliä/kuvaa, joka kuvastaa kyseisen ihmissuhteen/tilanteen tunnelmaa.</p> <p>Kun puiden juuret ja runko on saatu valmiiksi, keskustelkaa niistä yhdessä.</p> <p>► Tytöt voivat halutessaan esitellä puunsa toisille. Vaihtoehtoisesti he voivat myös kirjoittaa tunteuksiaan päiväkirjaan.</p> <p>Jokaisella on oma yksilöllinen elämänkulkunsa, mutta on hyvä käydä yhteisesti asioita lävitse ja tarkastella, millaisia yhtäläisyyksiä tyttöjen elämistä löytyy. Tyttöjen on hyvä pohtia myös omaa kulttuuritaustaansa ja sen merkitystä.</p> <p>MENNEISYYS:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Mitkä ovat niitä pääsyitä, joiden vuoksi tytöt esimerkiksi ovat lastensuojelulaitoksissa? Onko tytöillä samankaltaisia kokemuksia ajalta ennen lastensuojelulaitokseen tuloa? <p>NYKYHETKI:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Millainen vaikutus tyttöjen menneillä kokemuksilla on tyttöjen identiteettiin, käytökseen ja elämään kohdistuviin odotuksiin? • Millä tavoin lastensuojelulaitoksessa asuminen vaikuttaa tyttöjen päivittäiseen elämään ja elämään kohdistuviin odotuksiin?
Ohjausvinkit	Halutessaan myös ohjaaja voi luoda oman puunsa. Tämä voi auttaa tutustumisessa sekä turvallisen ja luottamuksellisen ilmapiirin luomisessa, erityisesti silloin, kun ohjaaja on kokemusasiantuntija. Tyttöjen voi olla helpompi jakaa omia kokemuksiaan ja kertoa omasta puustaan, kun ohjaaja on kertonut omastaan. Ohjaajan tulee osallistuessaan olla aito, mutta samalla hänen täytyy myös muistaa henkilökohtaiset rajansa. Hänen tulee kyetä jakamaan esimerkkejä ja tarinoita todellisesta elämästä ylittämättä kuitenkaan ammatillisia rajojaan.
Lähde	Muokattuna: http://www.dulwichcentre.com.au/tree-of-life.html

3.2. Sukupuolten tasa-arvo ja yhdenvertaisuus

JOHDANTO

Biologisella sukupuolella viitataan naisten ja miesten synnynnäisiin, biologisiin eroihin. Erot ovat yleismaailmallisia ja pysyviä. Naiset ja miehet ovat biologisen sukupuolen termejä.

Sosiaalisella sukupuolella tarkoitetaan sosiaalisesti muodostuneita rooleja ja vastuita, jotka yhteiskunta jakaa joko naisille tai miehille. Sosiaalinen sukupuoli on kulttuurisidonnainen sekä alati elävä ja muuttuva. Maskuliininen ja feminiininen ovat sosiaalisen sukupuolen termejä.

Transsukupuolisuuudella viitataan niihin, joiden sukupuoli-identiteetti tai sukupuolen ilmaisu joskus tai aina eroaa siihen sukupuoleen kohdistuvista odotuksista, johon heidät syntymähetkellä määriteltiin (Seta ry).

Sukupuolen oppiminen

Naiset ja miehet oppivat, sisäistävät ja ylläpitävät sukupuolta läpi koko elinaikansa. Lapsuus ja nuoruus ovat kuitenkin identiteetin rakentumisen kannalta keskeisimmät ajanjaksot, jolloin ulkoiset tekijät ovat merkittävässä asemassa ja toimivat käyttäytymisen malleina sekä sosiaalisen hyväksynnän reunaehtoina. Tytöt ja pojat eivät synny tietäen, miltä heidän tulisi näyttää tai miten heidän tulisi pukeutua, puhua, käyttäytyä, ajatella tai reagoida. Sen sijaan heitä opetetaan toimimaan tiettyjen sukupuolinormien mukaisesti. Esimerkiksi, pojat saavat todennäköisemmin positiivista palautetta, jos he ovat dynaamisia, aggressiivisia, itsenäisiä, tutkivia ja kilpailevia, kun puolestaan tytöt usein saavat positiivista palautetta olemalla tottelevaisia, ystävällisiä, hyväntahtoisia, passiivisia, vaatimattomia ja kauniita.

Sukupuolisosialisoituminen

Sukupuolisosialisoituminen on kulttuuristen sukupuoliroolien oppimisen prosessi, joka jatkuu läpi koko elinkaaren. Jo syntymästä saakka poikia ja tyttöjä kohdellaan eri tavalla, jolloin he oppivat eron poikien ja tyttöjen välillä, naisten ja miesten välillä. Vanhempien odotukset sekä yhteiskunnalliset odotukset pojille ja tytöille, sukupuolisidonnaisten lelujen valikoima ja/tai sukupuoliperusteisten tehtävien antaminen määrittelevät erottavaa sosialisatioprosessia. Sukupuoleen sosialisoituminen on siis prosessi, jossa naiset ja miehet oppivat käyttäytymään tietyllä tavalla yhteiskunnan uskomusten, arvojen ja asenteiden mukaisesti.

Sukupuoliroolit ja sukupuolistereotyytiat

Kullekin sukupuolelle eriteltyt roolit ja käyttäytymisodotukset synnyttävät eriarvoisuutta naisten ja miesten välille. Lisäksi sukupuoliroolit kehittävät sukupuolistereotyytioita, joita perustellaan naisten ja miesten biologisilla eroilla.

Sukupuolistereotyytiat ovat joukko ominaisuuksia, jotka on määritelty tietyn sukupuolen ominaisuuksiksi ennakkokäsitysten perusteella. Tavallisesti sukupuolistereotyytioita pidetään yllä naisten ja miesten elinajan aikana. Ne ovat vahingollisia, rajoittavat itsenäisyyttä ja vapautta sekä uusintavat yhteiskuntien rakenteellisia sukupuolen eriarvoisuuksia. Sukupuolistereotyytioissa naiset nähdään heikompina kuin miehet, mikä saattaa johtaa väärään käsitykseen, että naiset eivät ole itsenäisiä ja tarvitsevat miesten suojelua.

Tasa-arvo

Sukupuolten välisestä tasa-arvosta puhuttaessa ei tarkoiteta ainoastaan yhtäläisien oikeuksien ja mahdollisuuksien antamista miehille ja naisille. Kyse on myös niin sanotusta lopputuloksen tasa-arvosta eli siitä mitkä ovat naisten ja miesten todelliset toteutuneet olosuhteet. Tasa-arvon käsitteellä viitataan siihen, että ihminen voi kehittää kykyjään ja tehdä valintoja ilman sukupuolesta johtuvia tiukkoja rajoituksia.

Tasa-arvon käsitteen yhteydessä miehiä ja naisia ei pidetä samanlaisina suhteessa toisiinsa eikä sukupuolensa sisällä. Sen sijaan tasa-arvo tarkoittaa ymmärrystä sukupuolen ja seksuaalisuuden moninaisuudesta sekä naisten ja miesten erilaisten käyttäytymistapojen, pyrkimysten ja tarpeiden yhtäläistä arvostamista. (Tasa-arvotiedon keskus, Minna.fi)

Tasa-arvo Suomessa

- Suomen lainsäädännön mukaan kaikki ihmiset ovat tasa-arvoisia lain edessä sukupuoleen katsomatta. Suomessa ei kuitenkaan ole saavutettu tosiasiallista tasa-arvoa.²
- Naisten ja miesten välinen palkkaero Suomessa on edelleen noin 17 %.²
- Suomen työmarkkinat ovat voimakkaasti segregoituneet eli jakautuneet naisten ja miesten aloihin, naisten ja miesten ammatteihin sekä naisten ja miesten tehtäviin työpaikoilla. Naisten perinteisesti tekemiä hoiva- ja palvelutöitä ei arvosteta palkassa yhtä paljon kuin esimerkiksi yhtä vaativia teknillisen alan töitä eli työtehtävän naisvaltaisuus merkitsee usein matalampaa palkkaa.²
- Naiset sijoittuvat ammattialan ja työyhteisön sisällä hierarkian alapäähän matalapalkkaisiin tehtäviin, kun taas miehillä on yliedustus hierarkian yläpäässä paremmin palkatuissa tehtävissä. Määräaikaiset työsuhteet ovat kasautuneet erityisesti nuorille ja korkeasti koulutetuille naisille.²
- Naiset kantavat miehiä suuremman vastuun perhe- ja hoitovelvoitteista ja käyttävät valtaosan perhevapaista sekä tekevät suurimman osan kodissa tehtävästä työstä.
- Naisiin kohdistuva väkivalta on lisäksi yksi suurimmista esteistä tasa-arvon toteutumiselle Suomessa. Tätä aihetta käsitellään lisää kolmannessa koulutusosiossa.
- CEDAW-komitea on muun muassa esittänyt huolensa naisiin kohdistuvan väkivallan torjuntapolitiikassa käytetystä sukupuolineutraalista kielestä. Sukupuolineutraali kielenkäyttö vie huomiota pois siitä, että kyseinen väkivalta selvästi ilmentää naisten syrjintää. Lisäksi komitea on muun muassa kehottanut Suomea lisäämään taloudellisia resursseja väkivallan vastaiseen työhön.

Lastensuojelulaitos koulutus kontekstina

Empowering Care -projektin tutkimuksen tulokset osoittivat, että lastensuojelulaitoksissa asuvat tytöt uusinsivat enemmän tai vähemmän sukupuolirooleja ja sukupuolistereotyyppejä, kuten "miehet ovat luonnollisesti aggressiivisempia kuin naiset" ja "naiset ovat tunteellisempia".

Useimmat tytöt tuottivat elämässään perinteisiä sukupuolimalleja. Yksi tutkimuksen tärkeistä huomioista oli, että tyttöjen omat ihanteet ja todellisuus poikkesivat toisistaan. Tyttöjen puhetapa saattoi esimerkiksi olla hyvin ei-seksististä, mutta arkielämässään tytöt todensivat perinteisiä sukupuolirooleja erityisesti intiimisuhteissaan.

² Sosiaali ja terveystieteiden ministeriö.

Tyttöjen puhutavat ja niistä ilmenevät käsitykset sukupuolta ja sukupuolirooleja kohtaan jakautuivat kolmeen eri kategoriaan:

- **Epätasa-arvoista yhteiskuntarakennetta ylläpitävä puhetapa ja käsitykset**, joissa miehen koetaan luonnollisesti olevan naisen yläpuolella varallisuuden, aseman ja vallan suhteen sosiaalisesti, poliittisesti ja taloudellisesti. Osa tytöistä yhdisti tyttönä olemisen suoraan sukupuoliittuneisiin tehtäviin kuten kotitöihin ja lapsen kasvatukseen. Mies puolestaan nähtiin perinteisesti elättäjän roolissa.

Tutkija: Mitä sinulle tarkoittaa tyttönä oleminen?

Tyttö: Siis.. synnyttämistä.. ja ruuanlaittoa ja.. ja ja..

Tyttö: Miehet tekkee kaikki... miehet antaa massia ja sitte naiset tekkee kaikki kotityöt, mies käypi töissä.

Tässä kategoriassa omaa naisellisuutta ja naiseuteen kuuluvia tekijöitä myös käytettiin asioiden selvittelytilanteissa, ainakin puheen tasolla: Tissit tiskiinkin vaan, niin pääsee varoituksella.

- Suurin osa tytöistä kuului mielipiteiltään ja puheiltaan **sukupuolisokeiden/sukupuolineutraalien ryhmään**, joissa sukupuolten välisiä eroja ei tunnustettu ja tytöt kokivat kykenevänsä tekemään kaiken saman minkä pojatkin. He tiedostivat, että tasa-arvo ei toteudu yhteiskunnassa, mutta eivät kyenneet perustelemaan millä tavoin näin ei ole. Tytöt eivät osanneet yhdistää tyttönä olemiseen mitään tiettyjä asioita henkilökohtaisella tasolla eivätkä myöskään yhteiskunnallisten sekä sosiaalisten odotusten ja normien tasolla.
- Osa tytöistä kuului **sukupuolitietoisten ja -sensiitivisten ryhmään**, jossa vallitsevia sukupuoli- ja sukupuoliroolikäsityksiä kyseenalaistettiin. He tiedostivat yhteiskunnassa vallitsevan näennäisen tasa-arvon tilan ja olivat havainneet, ettei tasa-arvo toteudu jokaisella elämän alueella. Tytöt erottivat sukupuolikäsitteestä biologisen ja sosiaalisen puolen ja kokivat sukupuolen moninaisuuden monella eri tasolla. Tytöt osasivat analysoida esimerkkejä antaen, millä tavoin yhteiskunnalliset odotukset ja normit vaikuttavat tyttönä olemiseen ja millä tavoin sukupuolistereotypioita pyritään ylläpitämään.

Näin suuri eroavaisuus tyttöjen käsityksissä sukupuolta ja sukupuolirooleja kohtaan täytyy ottaa huomioon harjoituksia toteuttaessa, koska jokaisella tytöllä täytyy olla mahdollisuus käsitellä asiaa ja kehittää ajatteluaan oman ymmärryksensä lähtökohdista käsin.

Kokemuksia 2.koulutuskerralta

On hyvä ottaa huomioon, että tyttöjen kesken saattaa olla eroavaisuuksia myös oman sukupuolensa esiin tuomisessa. Koulutuksessa tuli esille, että ryhmästä poikkeavia saatetaan alkaa syrjiä, mikäli he toteuttavat omaa tyttönä olemista sukupuoliorneista poikkeavilla tavoilla, kuten poikamaisella pukeutumis- ja hiustyyliillä. Ohjaajan täytyy olla valmis käsittelemään heti mahdollisia konfliktitilanteita ratkaisukeskeisellä otteella.

TAVOITTEET

- Laajentaa tyttöjen tietoisuutta sukupuolten tasa-arvosta sekä jäykkien sukupuolinormien vaikutuksista heidän identiteettiinsä, käytökseensä ja elämän odotuksiinsa.
- Antaa tytöille tilaa, aikaa ja työkaluja ajatella ja kokea sukupuoli, sukupuolisuhteet ja sukupuolinormit vaihtoehtoisilla tavoilla.
- Kehittää tyttöjen kriittistä ajattelua, jonka avulla tyttöjen on mahdollista kyseenalaistaa sukupuolirooleja ylläpitäviä, kulttuurisesti ja sosiaalisesti hyväksytyjä normeja.
- Opettaa tytöille heidän oikeuksistaan tasa-arvoon, vapauteen, valinnanvapauteen ja rauhaan (muun muassa yleinen ihmisoikeuksien julistus), erityisesti suhteessa sukupuolirooleihin sekä tyttöjen omiin ja muiden asettamiin sukupuoli-odotuksiin.
- Kannustaa tyttöjä haastamaan sukupuoliin liittyviä stereotyyppioita ja sosiaalisia normeja myyttien ja tosiasioiden tutkimisen välityksellä.

LISÄTIETOA AIHEESTA

- Tasa-arvotiedon keskus Minna, www.minna.fi
- Sosiaali- ja terveysministeriö, Tasa-arvoyksikkö, <http://www.stm.fi/tasa-arvo>
- CEDAW-komitea, <http://www.ohchr.org/EN/HRBodies/CEDAW/Pages/CEDAWIndex.aspx>
- Naisiin kohdistuvan väkivallan vähentämisen ohjelma, Sosiaali- ja terveysministeriön julkaisu 2010: 5
URL: <http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-00-3031-5>
- Reinikainen, Marjo-Riitta 2002: Vammaisen nais- ja miesruumiin arvo. Vammaisuus ja sukupuoli yhteiskunnassa. Janus: Sosiaalipolitiikan tutkimuksen aikakauslehti.
- URL <https://www12.uta.fi/kirjasto/nelli/verkkoaineistot/yht/reinikainen.pdf>
- Huuska Maarit 2005: Sukupuolen moninaisuus - totta vai tarua? Julkaistu Minna-portaalissa.
- Saresma Tuija, Rossi Leena-Maija & Juvonen Tuula (toim.) 2008: Käsikirja sukupuoleen.
- Commissioner for Human Rights (human rights and gender identity issue paper) (2009)

HARJOITUKSET

4. Sukupuolilokerot (60 min)
5. Pimp my MTV (30 min)
6. Kuuma tuoli: Arvoväittämät (45 min)

Harjoituksen nimi	SUKUPUOLILOKEROT
Aika	60 minuuttia
Tavoitteet	<ul style="list-style-type: none"> - Yhteiskunnan luomien ja toteuttamien sukupuolinormien ja stereotyyppien tutkiminen. - Tyttöjen uskomusten käsittely: mitä tarkoittaa olla poika tai tyttö ympäröivässä yhteiskunnassa. - Sukupuolistereotyyppien ja normalisoitujen maskuliinisuus- ja feminiinisyysuskomusten kyseenalaistaminen. - Tunnistaa jäykkien stereotyyppien negatiivinen vaikutus sekä tyttöihin että poikiin ja tutkia, millä tavoin nämä stereotyyppit rajoittavat miesten ja naisten valintoja. - Ymmärtää yhteys sukupuolisosiaalistumisen, sukupuolen epätasa-arvon ja valtahierarkioiden välillä. - Ymmärtää kuinka sukupuolinormien toteuttaminen ylläpitää sukupuolistunutta väkivaltaa.
Materiaalit	<ul style="list-style-type: none"> - Lehtileikkeitä mainoksista, joissa on naisia ja miehiä sekä kuvia julkisuuden henkilöistä. - Fläppitaulu - Tusseja - Liite: Sukupuolilokerot
Harjoituksen kulku	<ol style="list-style-type: none"> 1. Leikkaa naisten ja miesten lehdistä, sekä nuorten lehdistä mainoksia tai leikkeitä, jotka kuvastavat nimenomaan sitä, millä tavoin naisten ja miesten odotetaan näyttävän. Kokoa leikkeistä kaksi eri taulua, jotka kuvastavat kahta eri sukupuolilokeroa: naisia ja miehiä. 2. Jaa ryhmä kahteen eri osaan: toinen ryhmä työskentelee naisten kuvien kanssa ja toinen ryhmä työskentelee miesten kuvien kanssa. 3. Pyydä ryhmäläisiä keskustelemaan tehtävään kuuluvassa liitteessä esitetyistä kysymyksistä. Tee keskustelun aikana fläppitaululle kaksi lokeroa: TYTÖT/NAISET JA POJAT/MIHET. 4. Pyydä ryhmäläisiä kertomaan vastauksensa ääneen. Kirjoita nimetyt ominaisuudet fläppitaululle oikeaan sukupuolilokeroon. 5. Kerro tytöille, että kyseiset lokerot ovat sukupuoliroolilokerot, jotka kuvastavat sitä, miten naisten ja miesten odotetaan käyttäytyvän ja millaisia olevan. Selitä, että odotettu käytös riippuu siitä, millä tavoin yhteiskunnassa määritellään feminiininen eli naisellinen ja maskuliininen eli miehekäs käytös. 6. Keskustelkaa tehtävän herättämistä ajatuksista. Keskustelua voi avata tehtävän ohjaajalle tarkoitetun liitteen keskustelukysymysten avulla.
Ohjausvinkit	<p>Sukupuolten epätasa-arvo on hyvin sensitiivinen aihe. Tytöt saattavat olla eri mieltä naisten ja miesten epätasa-arvosta, jolloin he voivat puolustella erilaista kohtelua esimerkiksi sukupuolen erilaisilla ominaisuuksilla, kuten voimakkuudella. Tytöille on tarpeen osoittaa, mitkä näistä ominaisuuksista ovat yhteiskunnan sanelemaa, mitkä puolestaan biologisia faktoja eli fyysisiä ominaisuuksia.</p> <p>Erilainen tapa kysyä "Kenellä on eniten valtaa yhteiskunnassamme?" on kysyä: "Kenellä on eniten vapautta ja etuoikeuksia?"</p> <p>Nuoret kertovat herkästi esimerkkejä siitä, missä asioissa pojilla ja miehillä on enemmän vapauksia. Ohjaajalle olisi hyödyllistä etsiä valmiiksi maakohtaisia tilastoja sukupuolen epätasa-arvosta (palkka/työelämä/koulutus jne.). Suomessa tilastoja on löydettävissä kootusti muun muassa Tasa-arvo-tiedon keskus Minnan (minna.fi) nettisivuilta.</p>
Lähde	Muokattuna: Gear Against IPV: www.gear-ipv.eu

LIITE: SUKUPUOLILOKEROT

Naisia tarkastelevalle ryhmälle:

- 1) Millaisina naisia kuvataan kuvissa? Kuvatkaa heidän ulkonäkönsä ja heidän kehonsa ominaispiirteitä.
- 2) Mitä viestejä nämä kuvat antavat näiden naisten luonteista? Miten heidän oletetaan käyttäytyvän? Kuvatkaa heitä adjektiiveilla.
- 3) Omien kokemuksienne ja kuulemanne mukaan (tietoa vanhemmiltaan, ikätovereiltanne, ystäviltaan, medialta, koulusta jne.), mitä rooleja naiset omaksuvat elämässään? Ovatko naiset ammatillisesti menestyneitä? Onko naisilla minkäänlaista valta-asemaa? Mikä on naisten rooli perheessä?

Miehiä tarkastelevalle ryhmälle:

- 1) Millaisina miehiä kuvataan kuvissa? Kuvatkaa heidän ulkonäkönsä ja heidän kehonsa ominaispiirteitä.
- 2) Mitä viestejä nämä kuvat antavat näiden miesten luonteista? Miten heidän oletetaan käyttäytyvän? Kuvatkaa heitä adjektiiveilla.
- 3) Omien kokemuksienne ja kuulemanne mukaan (tietoa vanhemmiltaan, ikätovereiltanne, ystäviltaan, medialta, koulusta jne.), mitä rooleja miehet omaksuvat elämässään? Ovatko miehet ammatillisesti menestyneitä? Onko miehillä minkäänlaista valta-asemaa? Mikä on miesten rooli perheessä?

LIITE: KYSYMYKSIÄ KESKUSTELUN AVAAMISEEN SEKÄ OHJEELLISIA VASTAUKSIA OHJAAJALLE TEHTÄVÄÄN SUKUPUOLILOKEROT

Keskustelua voi avata seuraavien kysymysten avulla:

1. Miltä tyttöjen tulisi näyttää oman kokemuksesi mukaan? Mikä tekee työstä viehättävän/suosittun?
2. Miltä poikien tulisi näyttää oman kokemuksesi mukaan? Mikä tekee pojasta viehättävän/suosittun?
3. Milloin opimme, minkälaista käytöstä tytöiltä tai pojilta odotetaan? Milloin opimme, mitä tytöt ja pojat voivat tehdä? Kuka opettaa meille, mikä on hyväksyttyä tai sopivaa tytöille ja pojille?
4. Onko miehille ja naisille asetettujen käytösodotusten välillä eroja? Millaisia eroja näet?
5. Näyttääkö jollakin sukupuolella olevan enemmän valtaa/vahvempi asema yhteiskunnassa?
6. Kuinka helppoa näissä sukupuoliroolilokerikoissa pysyminen on tytöille ja pojille?
7. Mitä seuraa, jos poika tai tyttö käyttäytyy sukupuoliroolien vastaisesti? Mitä hänelle tapahtuu? Kuinka häntä kohdellaan perheessä, ikätoveriensä joukossa ja yhteisössä, jos hän poikkeaa ulkonäkö- ja käytösodotuksista? Miten häntä voi tukea?
8. Vaihtoehtoisesti, mitä tapahtuu henkilöille, jotka näyttävät sopivan sukupuoliroolilokerikkoon? Mikä pitää tytöt ja pojat lokerikossa?
9. Onko olemassa "palkinto- ja rangaistus-järjestelmää", joka pyrkii pitämään meitä lokeroissamme? Miten tämä järjestelmä vaikuttaa valintoihin, joita teemme?

- Keskustelun aikana on tärkeää purkaa tyttöjen mahdollisesti ylläpitämää kauneusihannetta esimerkiksi laihasta ja pitkähiuksisesta tytöstä. Sama koskee myös pojille asetettuja ulkonäköodotuksia esimerkiksi lihaksikkaasta ja urheilullisesta pojasta. Tyttöille voi kertoa, että kauneus- ja ulkonäköihanteet vaihtelevat ajasta ja paikasta riippuen ja niiden tavoittaminen on mahdollista. Jokainen on arvokas sellaisena kuin on, ja jokaisella on oikeus päättää, millä näyttää. Tärkeää on myös pohtia, mistä nämä ulkonäköodotukset tulevat tai syntyvät ja käsitellä esimerkiksi median, vertaisten, aikuisten, erilaisten yritysten ja mainosten roolia.
- Keskustelun yhteydessä sukupuolen stereotyyppioita voi hienovaraisesti purkaa eli pyrkiä tuomaan esille kuinka yhteiskunta, esimerkiksi vanhemmat, isovanhemmat ja muut aikuiset, opettajat ja koulujärjestelmä ja muut yhteiskunnan rakenteet sekä media, ohjelmoivat meitä toimimaan sukupuolittuneesti, mutta voimme itse päättää toimia toisin. Tytöiltä ja pojilta odotetaan erilaista käytöstä syntymästä saakka ja heitä myös aktiivisesti ohjataan tietynlaisten toimintojen pariin. Tyttöjen ja poikien oletetaan pukeutuvan eri tavalla, leikkivän erilaisilla leluilla tai erilaisia leikkejä ja harrastavan erilaisia asioita. Pojilta saatetaan odottaa esimerkiksi itsenäisyyttä ja johtajuutta, kun taas tyttöjen voidaan odottaa olevan mukautuvaisia ja hiljaisia. Erilaiset odotukset jatkuvat myös aikuisuudessa. Miehillä ja naisilla odotetaan usein erilaista käytöstä esimerkiksi ammatinvalinnan, harrastusten valinnan, seksuaalisen aktiivisuuden, ulkonäön, perheen ja kodin hoitamisen ja itsensä esiin tuomisen suhteen. Tyttöille on tärkeää muistuttaa, että tytöiltä ja pojilta tulisi vaatia sosioemotionaalisesti samanlaisia asioita ja että sukupuolen ei pitäisi vaikuttaa heille asetettuihin käytösodotuksiin.
- Kysymystä vallasta voi lähestyä myös pohtimalla yhdessä: "Kenellä on eniten vapautta ja etuoikeuksia?"
- Kukaan ei voi saavuttaa kaikkia hänen sukupuolelleen asetettuja odotuksia tai vaatimuksia, liittyivätkä ne sitten ulkonäköön, käytökseen tai valintoihin. Sen sijaan "täydellisyyden" tavoittelemisella tai omien toiveidensa ja halujensa vastaisesti toimimisella voi olla vakavia seurauksia ihmisen elämässä.
- Käytösodotusten vastaisesti toimivat tai ulkonäköodotuksista poikkeavat kohtaavat usein ennakkoluuloja tai jopa syrjintää. Heitä saatetaan kiusata tai syrjiä koulussa, työpaikoilla tai esimerkiksi työhönottotilanteissa tai he voivat kohdata häirintää tai väkivaltaa julkisissa tiloissa.
- Tyttöjen kanssa on tärkeää keskustella siitä, ettei "perinteisten valintojen" tekemisessä ole mitään väärää, jos ne tehdessään kuuntelee itseään ja omia halujaan. Tärkeää on nimenomaan tuntea itsensä ja tehdä omaa elämää koskevat valinnat omien halujensa pohjalta, riippumatta yhteiskunnan asettamista odotuksista.

Harjoituksen nimi	PIMP MY MTV
Aika	30 minuuttia
Tavoitteet	Tarkastella ja kyseenalaistaa median esittämiä mies- ja naiskuvia.
Materiaalit	Musiikkivideoiden katselemiseen soveltuva laite
Harjoituksen kulku	Väitetään, että median kuvastoissa, varsinkin musiikkivideoissa, kuvataan ihmisiä yhä useammin samalla tavalla kuin pornossa. Katsokaa pop-musiikkivideoita ja pohtikaa seuraavia kysymyksiä: <ul style="list-style-type: none"> - Miten naisten kuvaaminen musiikkivideoissa eroaa miesten kuvaamisesta? - Mitä mieltä olette musiikkivideoissa esitetyistä sukupuolirooleista? - Kuka on katseenvangitsija musiikkivideoissa? - Mistä arvelette tämän johtuvan? - Millä tavoin pornoistuminen näkyy musiikkivideoissa? - Millä tavoilla median pornoistuminen loukkaa ihmisoikeuksia ja tasa-arvoa? - Jos saisitte itse tehdä tasa-arvoisen musiikkivideon, millä tavoin te kuvaisitte siinä miehiä ja naisia?
Ohjausvinkit	Ohjaaja voi valita katsottavat videot etukäteen tai videot voidaan valita yhdessä tyttöjen kanssa. Tyttöjä voi myös pyytää pohtimaan tietävätkö he videoita, joissa kuvattaisiin miehiä ja naisia videoiden valtavirrasta poikkeavalla tavalla.
Lähde	Muokattuna: Fredi, Setlementtinuorten liitto

Harjoituksen nimi	KUUMA TUOLI
Aika	45 minuuttia
Tavoitteet	<ul style="list-style-type: none"> - Yhdenvertaisuusperiaatteen esitleminen - Tutustuttaa tytöt sukupuoleen ja sukupuolten tasa-arvoon - Tutkia ja kyseenalaistaa yhteiskunnan asettamia sukupuolinormeja stereotypioita
Materiaalit	<ul style="list-style-type: none"> - Liite: Kuuma tuoli - Tuoleja
Harjoituksen kulku	<ol style="list-style-type: none"> 1. Kaikki istuvat ringissä. Yksi tuoli pysyy tyhjänä. 2. Ohjaaja lukee Kuuma tuoli -liitteessä olevan väittämän ääneen. Tämän jälkeen, väittämän kanssa samaa mieltä olevat tytöt vaihtavat paikkaa ringissä. Erimieltä olevat pysyvät paikallaan. Jos tyttö ei ole varma kannastaan, hän voi nousta ylös ja kääntyä ympäri kerran nopeasti ja istua alas. Kustakin väittämästä voi keskustella erikseen vastauksien perusteella.
Ohjausvinkit	Kaikkia listan väittämiä ei tarvitse käyttää: ne ovat vain esimerkkejä. Osallistujia voi myös pyytää kirjoittamaan nimettömänä väittämiä tehtävää varten, jolloin he jättävät paperilappuihin kirjoittamansa väittämät pieneen laatikkoon, hattuun yms. soveltuvaan astiaan.
Lähde	Muokattuna: Gender Matters Manual

LIITE: KUUMA TUOLI

1. Huono maine on pahempi juttu tytölle kuin pojille.
2. On OK, että tytöt/naiset eivät ajele ihokarvojaan.
3. On hyväksyttävää, että nuoret tytöt ja pojat ovat keskenään hyviä kavereita.
4. Naiset ovat parempia ruuanlaitossa.
5. Homojen ja lesbojen tulisi saada oikeus mennä naimisiin.
6. Jos ystäväni kertoisi, että hän on homoseksuaali, olisin silti ystävä hänen kanssaan.
7. Naisten tehtävä on ainoastaan olla kaunis.
8. Kauneus tulee sisältäpäin.
9. Tytöt ovat jo lapsena poikia parempia ompelemisessa ja pojat ovat puolestaan parempia koneiden käytössä.
10. Joskus raiskaus on tytön/naisen syy.
11. Lihakset ovat maskuliinisia eli miehekkäitä.
12. Miehet ovat hyviä tunteidensa ilmaisemisessa.
13. Baletti ei voi olla miesten ammatti.
14. On luonnollista, että miehet hallitsevat ja johtavat.
15. Miespresidentti/-pääministeri on parempi kuin naispuolinen presidentti.
16. Aviomies ei voi tienata vähemmän kuin vaimonsa.
17. Tunteista puhuminen ei ole maskuliinista eli miehekästä.
18. Rakkaus haalistuu ajan myötä.
19. Seksi vaatii rakkauden toista kohtaan.
20. Aikuisten näkemykset seksiasioista ovat vanhanaikaisia.
21. Kaikki ihmiset ovat samanarvoisia.

LIITE: OHJEELLISIA VASTAUKSIA OHJAAJALLE TEHTÄVÄÄN KUUMA TUOLI

1. Tyttöjen "huono maine" koetaan yleensä yhteiskunnassa vähemmän hyväksyttävänä kuin poikien. Tämä johtuu tytöille ja pojille asetetuista erilaisista käytösodotuksista ja sukupuolirooleista. Sekä tytöillä että pojilla on oikeus seurustella tai olla seurustelematta. Seurustelu tai seurustelemattomuus tai erilaisten ihmissuhteiden määrä ei tee kenestäkään toista huonompaa. Usein "huono maine" ei myöskään perustu henkilön todellisiin tekoihin, vaan se on leima, joka on annettu henkilölle, kun tarkoituksena on esimerkiksi alistaa tai kiusata häntä.
2. On OK, että tytöt/naiset eivät ajele ihokarvojaan, sillä jokaisella on oikeus päättää mitä kehollaan tekee. Karvaisuus/karvattomuus ja ihokarvoihin liittyvät ihanteet ja odotukset vaihtelevat ajan ja kulttuurin mukaan, mutta kenenkään ei tarvitse noudattaa näitä ihanteita tahtonsa vastaisesti.
3. On aivan hyväksyttävää, että nuoret tytöt ja pojat ovat keskenään hyviä kavereita, ystävyys ei katso sukupuoleen. Tyttöjen ja poikien suhteita ei tulisi automaattisesti seksualisoida, sillä suurin osa aikuistenkin välisistä ihmissuhteista on ei-seksuaalisia.
4. Ruuanlaittotaidot eivät ole kiinni sukupuolesta, vaan yksilöstä, hänelle opetetuista taidoista sekä hänen kiinnostuksen kohteistaan ja siitä minkälaisia mahdollisuuksia hänellä on ollut harjoitella esimerkiksi ruuanlaittoa.
5. Suomen yhdenvertaisuuslain mukaan ketään ei saa syrjiä esimerkiksi iän, etnisen tai kansallisen alkuperän, kansalaisuuden, vammaisuuden, seksuaalisen suuntautumisen tai muun henkilöön liittyvän syyn perusteella. Tällä hetkellä esimerkiksi Suomen avioliittolaki asettaa ihmiset eri asemaan seksuaalisen suuntautumisensa perusteella, eikä laissa näin ollen noudateta yhdenvertaisuuden periaatetta. Kaikilla ei ole samoja oikeuksia.
6. Todellinen ystävyys ei ole kiinni esimerkiksi henkilöiden seksuaalisesta suuntautumisesta tai sukupuolesta. Todellisten ystävien välillä tällaisilla asioilla ei pitäisi olla vaikutusta. Homoseksuaalit kohtaavat edelleen syrjintää ja väkivaltaa yhteiskunnassamme, joten erityisesti henkilö, joka on juuri "tullut ulos kaapista" voi tarvita tukea läheisiltään ja ystäviltään.
7. Keneenkään tehtävä ei ole olla ainoastaan kaunis. Jokaisella on oikeus päättää ulkonäöstään ja esimerkiksi meikata tai olla meikkaamatta sekä pukeutua tahtonsa mukaisesti, yhteiskunnan asettamista kauneusodotuksista riippumatta. Jokaisella tulisi olla myös mahdollisuus kehittää kykyjään ja taitojaan kiinnostuksensa mukaan. Naisille asetetut ulkonäköpaineet voidaan nähdä myös yhtenä alistamisen muotona. Naisille ja heidän ulkonäkönsä on jokaisena aikakautena asetettu monenlaisia, usein mahdottomia, odotuksia. Kun naiset ovat yrittäneet saavuttaa näitä odotuksia, heille on jäänyt vähemmän aikaa ja mahdollisuuksia kiinnittää huomiota esimerkiksi yhteiskunnallisiin asioihin ja kehittää muita kykyjään. Toisaalta kauneusihanteista poikkeavia naisia on syrjitty ja syrjitään edelleen esimerkiksi joissakin työnhakutilanteissa.
8. Kauneutta on monenlaista ja suurin kauneus tulee sisältäpäin. Ulkoiset kauneusihanteet vaihtelevat ajan ja kulttuurin mukaan.
9. Tyttöillä ja pojilla ei ole biologisesta sukupuolestaan kumpuavia taitoja. Kukaan ei syntyessään osaa ommella tai käyttää koneita toista paremmin. Mahdolliset tasoerot näissä taidoissa johtuvat ainoastaan siitä, että usein tyttöjä kannustetaan jo lapsena ompelemiseen ja poikia puolestaan enemmän koneiden käyttöön. Myös kouluissa, näennäisestä valinnanvapaudesta huolimatta, tyttöjen ja poikien voi olla edelleen vaikea valita sukupuoli-odotusten vastainen käsityöaine, esimerkiksi heille asetettujen odotusten, opettajien/vanhempien asenteiden ja kaveripaineen vuoksi. Jokaisella tulisi kuitenkin olla mahdollisuus kehittää omia taitojaan oman kiinnostuksensa mukaisesti.

10. Raiskaus EI OLE koskaan tytön/naisen syy. Mikään väkivallan kohteen tekeminen tai tekemättä jättäminen ei poista raiskaajan vastuuta, vaan hän on teostaan aina 100 % vastuullinen. Tyttöä/naista ei pidä koskaan syyllistää raiskauksesta esimerkiksi vähäisen pukeutumisen, alkoholinkäytön tai flirttailun vuoksi.
11. Kaikilla ihmisillä on lihaksia. Yleisesti isojen lihasten on ajateltu olevan maskuliinisia eli miehekkäitä piirteitä, mutta lihaksettomuus ei tee miehestä vähemmän miestä. Samoin naisilla on oikeus päättää, haluavatko he olla lihaksikkaita vai eivät. Lihaksikas nainen ei ole sen vähempää nainen kuin nainen, jonka lihakset ovat vähemmän näkyviä. Jokaisella on oikeus päättää ulkonäöstään sukupuolestaan riippumatta.
12. Jokaisella on kyky oppia ilmaisemaan tunteitaan erinomaisesti. Tämä kyky ei ole sukupuolesta riippuvainen vaan kehitettävä taito. Miehiin usein liitetään stereotypia "miehet eivät osaa puhua tunteistaan". Perinteisesti miehiä on kannustettu pitämään tunteet sisällään ja esimerkiksi poikia on saatettu kieltää itkemästä, koska "miehet eivät itke". Tällöin monilta miehiltä on riistetty mahdollisuus kehittää kykyään ilmaista tunteitaan. Tunteiden ilmaisemisen kyky on tärkeä osa kaikkia toimivia ihmissuhteita, parisuhteita, perhesuhteita, ystävyyttä, ja sitä tarvitaan myös työelämässä.
13. Baletti voi olla kenen tahansa ammatti sukupuolesta riippumatta. Kaikilla tulisi olla oikeus valita harrastuksensa tai ammattinsa sukupuolesta riippumatta oman kiinnostuksensa ja taitojensa mukaisesti.
14. Miesten on perinteisesti ajateltu kuuluvan johtotehtäviin, ja edelleenkin ylimmän tason johtajat ovat useimmiten miehiä. Tällaista virheajattelua tulisi kuitenkin purkaa, sillä johtajaksi soveltuva henkilö voi olla nainen tai mies. Johtajuuteen vaadittavat taidot eivät ole synnynnäisiä, vaan niitä voi kehittää. Sukupuoli ei tee kenestäkään parempaa tai huonompaa johtajaa. Aikaisemmin naisten tilaisuudet kehittää näitä taitoja on estetty, eikä heillä ole ollut samanlaisia mahdollisuuksia edetä urallaan. Edelleenkin edetessään urallaan naiset törmäävät johtajuustaitoihinsa ja asiantuntijuuteensa kohdistuviin ennakkoluuloihin, minkä vuoksi naisia on vähemmän julkisen puolen ja yksityisen sektorin johtopaikoilla.
15. Kukaan ei ole toista parempi sukupuolensa vuoksi. Kyky toimia (valtion)johtajana ei ole kiinni sukupuolesta, vaan esimerkiksi presidenttinä toimimiseen tarvittavia tietoja ja taitoja on mahdollista kehittää sukupuolesta riippumatta. Aikaisemmin naisten tilaisuudet kehittää näitä taitoja on estetty, eikä heillä ole ollut samanlaisia mahdollisuuksia osallistua yhteiskunnalliseen päätöksentekoon ja edetä urallaan. Edelleenkin edetessään urallaan naiset törmäävät johtajuustaitoihinsa ja asiantuntijuuteensa kohdistuviin ennakkoluuloihin, minkä vuoksi naisia on vähemmän julkisen puolen ja yksityisen sektorin johtopaikoilla.
16. Vaimo voi ansaita enemmän kuin aviomiehensä. Aikaisemmin elatusvelvollisuuden on katsottu kuuluneen perheen miehelle, mutta toteutunut todellisuus on monissa tapauksissa ollut päinvastainen. Vastuu perheestä huolehtimisesta niin rahallisesti kuin esimerkiksi kotitöiden ja lastenhoidonkin osalta tulisi jakautua yhdenvertaisesti, ilman sukupuolistereotyyppioiden asettamia rajoitteita. Naiset ovat nyky-Suomessa esimerkiksi keskimäärin korkeammin koulutettuja kuin miehet, vaikka naisten ja miesten välinen palkkaero on edelleen noin 17 % miesten hyväksi.
17. Tunteista puhuminen on inhimillistä, ja kaikilla on oikeus puhua tunteistaan sukupuolesta riippumatta. Tunteista puhuminen ei tee miehestä vähemmän miestä. Perinteisesti miehiä on kannustettu vaikenemaan tunteistaan ja esimerkiksi poikia on saatettu kieltää itkemästä sanomalla "miehet eivät itke". Tällöin monilta miehiltä on riistetty mahdollisuus kehittää kykyään ilmaista tunteitaan. Tunteiden ilmaisemisen kyky on tärkeä osa kaikkia toimivia ihmissuhteita, parisuhteita, perhesuhteita sekä ystävyyttä, ja sitä tarvitaan myös työelämässä.
18. Rakkaus voi joko haalistua, vahvistua, muuttua tai pysyä samanlaisena ajan myötä. Jokainen rakkaussuhde on erilainen.

19. Seksiin ei tarvita rakkautta toista kohtaan, mutta osa ihmisistä päättää harrastaa seksiä vain sellaisten ihmisten kanssa, joita he rakastavat, koska tunteet ovat heille tärkeä osa nautintoa. Jokaisella on oikeus päättää kenen kanssa, milloin, missä ja miten harrastaa seksiä. Tärkeää on, että seksiin ryhtyvät kunnioittavat toisiaan ja toistensa rajoja ja että he voivat luottaa toisiinsa.
20. Joidenkin aikuisten näkemykset tai tiedot seksiasioista voivat olla "vanhanaikaisia", mutta tämä riippuu aikuisesta. Myös nuorilla voi olla väärää tietoa seksistä ja seksuaalisuudesta, joten on tärkeää, että näistä asioista voi jutella tarpeen vaatiessa luotettavan ja asiantuntevan henkilön kanssa. Tietoa ja tukea saa myös esimerkiksi Väestöliiton nuorille suunnatuilta nettisivuilta.
21. Kaikki ihmiset ovat samanarvoisia esimerkiksi sukupuolestaan, iästään, etnisestä taustastaan, uskonnostaan, varallisuudestaan tai koulutuksestaan riippumatta.

3.3. Väkivalta: Erityisesti tyttöjä ja naisia kohtaan

JOHDANTO

Väkivalta on kontrollin ja sarron keino, joka voi sisältää henkistä, sosiaalista tai taloudellista vallankäyttöä, pakottamista tai alistamista. Se voi olla avointa, fyysisen hyökkäyksen tai pelottelun muodossa, aseella uhkailua, pelottelua, sanallista uhkailua tai vainoamista. Väkivallan kohteena oleva henkilö pakotetaan pelottelun avulla käyttäytymään tekijän odottamalla tavalla tai vastoin omaa tahtoaan.

- Fyysistä väkivaltaa ovat esimerkiksi lyöminen, töniminen, työntäminen, potkiminen, tukistaminen, hakkaaminen, pureminen, nipistely, esineellä vahingoittaminen, aseella vahingoittaminen, tukehduttaminen, kuristaminen, portaista alas työntäminen, polttaminen, hapolla vahingoittaminen, myrkyttäminen, nukkumisen estäminen, murhanyritys tai tappo.
- Seksuaalista väkivaltaa ovat esimerkiksi raiskaus, mukaan lukien avioliitossa tapahtuva raiskaus, lasten seksuaalinen hyväksikäyttö, seksiin pakottaminen itsensä tai kolmannen osapuolen kanssa, seksuaalinen häirintä, itsensä paljastelu sekä halventamaan pyrkivä seksuaalinen hyväksikäyttö, kuten naisen päälle virtsaaminen tai suuseksiin pakottaminen.
- Psykologinen eli henkinen väkivalta saattaa sisältää:
  - Sanallista väkivaltaa, jota on esimerkiksi huutaminen, jatkuva tai pitkittynyt toisen henkilön kritisoiminen tai loukkaaminen, rumaksi ja arvottomaksi kutsuminen, mustasukkaisuus, mykkäkoulu, lasten tai muiden henkilöiden edessä nöyryyttäminen, hulluksi nimittelemine jne.
  - Uhkauksia, joita ovat esimerkiksi aseella tai esineellä uhkailu, lapsiin kohdistuvat uhkaukset kuten poisviemisellä tai lapsiin kohdistuvalla väkivallalla uhkaaminen, kodista ulosheittäminen, itsemurhalla uhkaaminen, lyöminen, työmahdollisuuksien sabotoiminen
  - Vapauden riistämistä (eristämistä), jota on esimerkiksi perheen tai ystävien tapaamisen estäminen, sisälle lukitseminen, kodista poistumisen estäminen tai töiden tekemisen tai opiskelun estäminen, seuraaminen ja vainoaminen, perheen päätöksenteon kontrollointi

- Taloudellista väkivaltaa ovat esimerkiksi arvokkaan henkilökohtaisen omaisuuden tuhoaminen, talon tuleen sytyttäminen, yhteisten varojen hallinnointi tai rahan antamisesta kieltäytyminen, rahojen tai palkan varastaminen jne.
- Henkilön itseensä kohdistamaa väkivaltaa ovat esimerkiksi itsemurha tai itsemurhayritys, itsensä vahingoittaminen esimerkiksi viiltelemällä, polttamalla tai perustarpeista huolehtimatta jättämällä.

Fyysinen väkivalta on helpoimmin tunnistettavaa ja näkyvintä ja sillä voi olla vakavia seurauksia, kuten loukkaantuminen tai jopa kuolema. Seksuaalinen ja psykologinen eli henkinen väkivalta, joka vaikuttaa henkilön henkiseen hyvinvointiin, voi kuitenkin olla aivan yhtä vakavaa ja johtaa elinikäisiin haittoihin, itsemurhaan sekä henkirikoksiin.

Sukupuolistunut väkivalta

- Sukupuolistunut väkivalta on vielä kehittyvä termi, jota alun perin käytettiin miesten tekemästä ja naisiin kohdistetusta väkivallasta. Väkivaltaterminologiaa kehittäneet tutkijat ja ammattilaiset halusivat tuoda esille, että naisia kohtaan tehty väkivalta on ilmiö, joka liittyy sekä teon kohteen että tekijän sukupuoleen. Sukupuolistunut väkivalta -termin kehittäminen on laajentanut termin kattamaan lisäksi kaikki väkivallan muodot, jotka kytkeytyvät sukupuoleen liittyviin sosiaalisiin odotuksiin ja sosiaalisiin aseisiin, eikä termi mukaudu vahvistamaan sosiaalisesti hyväksytyjä sukupuolirooleja.
- Sukupuolistunut väkivalta on yläkäsite mille tahansa vahingonteolle, joka tehdään vastoin henkilön tahtoa ja jolla on negatiivinen vaikutus henkilön fyysiseen tai psykologiseen terveyteen, kehitykseen ja identiteettiin ja joka on seurausta sukupuolistuneesta vallan epätasapainosta, joka perustuu miesten ja naisten biologisiin eroihin. Sukupuolistunut väkivalta voi kohdistua myös miehiin, mutta se kohdistuu jokaisessa kulttuurissa pääasiassa tyttöihin ja naisiin. Väkivalta voi olla fyysistä, seksuaalista, psykologista, taloudellista tai sosiokulttuurista.

Väkivalta tyttöjä ja naisia kohtaan

- Väkivalta tyttöjä ja naisia kohtaan on rakenteellinen ilmiö, joka on seurausta naisten ja miesten epätasaisista valtasuhteista. Väkivaltaa ei käytetä ainoastaan äärimmäisissä tilanteissa, vaan se on lisäksi kontrolloinnin, pakottamisen ja uhkailun vakioväline. Tästä syystä väkivalta tyttöjä ja naisia kohtaan on sekä naisten ja miesten eriarvoisten valtasuhteiden syy että seuraus.
- Viime vuosikymmenien kehityksestä huolimatta maailmassa ei ole yhtään maata, joka olisi vapaa tyttöihin ja naisiin kohdistuvasta väkivallasta. Kun kaikki väkivallan muodot otetaan huomioon, 45 % kaikista naisista Euroopassa on kärsinyt miesten tekemästä väkivallasta. On lisäksi arvioitu, että joka viides nainen on kokenut parisuhdeväkivaltaa, joka on edelleen naisten merkittävä kuolinsyy (European Women's Lobby, 2010b). Väkivaltaa tyttöjä ja naisia kohtaan pidetäänkin suurimpana ihmisoikeusloukkauksena. Se mitätöi erityisesti perusoikeudet elämään, turvallisuuteen, vapauteen, arvokkuuteen ja fyysiseen ja henkiseen koskemattomuuteen.

Väkivalta tyttöjä ja naisia kohtaan Suomessa

- Naisiin kohdistuva väkivalta on huomattava ongelma Suomessa. Kansainväliset ihmisoikeuksien valvontaelimet ovat antaneet Suomelle useita huomautuksia naisiin kohdistuvan väkivallan yleisyydestä. Vuonna 2008 antamassaan raportissa CEDAW-komitea (Committee on the Elimination of Discrimination against Women) toi esille myös naisten seksuaalisen häirinnän sekä muun muassa maahanmuuttajanaisten ja romaninaisten kokeman väkivallan sekä perheväkivallan uhreina kuolleiden naisten korkean lukumäärän.

- Naisten kuolleisuus parisuhdeväkivaltaan Suomessa on länsieurooppalaisittain suurta. Vuosina 80 prosenttia parisuhdeväkivaltaan kuolleista on naisia. Yhteensä 165 naista kuoli nykyisen tai entisen eri sukupuolta olevan kumppanin toimesta vuosina 2002-2009. (Lehti 2010, 21-24.)
- Vuonna 2005 julkaistun naisuhritutkimuksen mukaan 20 prosenttia naisista oli joutunut vähintään kerran nykyisen avio- tai avomiehen tekemän fyysisen tai seksuaalisen väkivallan tai uhkailun kohteeksi parisuhteessaan. Viimeisen vuoden aikana 8 prosenttia naisista oli kokenut väkivaltaa parisuhteessaan. Kuusi prosenttia naisista oli kokenut lievää fyysistä väkivaltaa nykyisessä parisuhteessaan viimeisimmän vuoden aikana ja yksi prosentti vakavaa fyysistä väkivaltaa. Naiset kertoivat useimmin entisen avio- tai avomiehen tekemästä uhkailusta (32 % naisista) ja fyysisestä väkivallasta (lievää 43 % ja vakavaa 29 % naisista). Seksuaalista väkivaltaa nykyisessä suhteessaan oli kohdannut viisi prosenttia naisista. Entisessä suhteessa sitä oli kokenut 16 prosenttia. (Piispa & Heiskanen 2006, 44.)
- Vuonna 2007 poliisille ilmoitetuista alle 15-vuotiaisiin lapsiin kohdistuvista seksuaalisista väkivaltarikoksista miltei 90 % oli luokiteltu lapsen seksuaaliseksi hyväksikäytöksi tai sen yritykseksi. Noin kymmenen prosenttia rikosnimikkeistä oli vakavampaa seksuaalista väkivaltaa (raiskaus ja sen yritys, törkeä seksuaalinen hyväksikäyttö, sukupuoliyhteyden pakottaminen jne.). Väkivallan kohteet olivat pääasiallisesti tyttöjä (88 %). (Noponen 2007.)
- Seksuaalirikosten uhritilastossa tyttöjen lukumäärä eri ikäluokissa pysyy suhteellisen samana 11 ikävuoteen saakka, kunnes tyttöjen osuudessa tapahtuu räjähdysmäinen kasvu 12 ikävuoden jälkeen. (Humpi 2008, 6.)
- Kouluterveyskyselyn mukaan tytöt olivat kokeneet poikia enemmän seksuaalisuuden loukkauksia. Seksuaalista häirintää ja väkivaltaa kokivat eniten toisen asteen ammatillisten oppilaitosten tytöt: yli puolet kertoi kokeneensa seksuaalista häirintää ja noin kolmannes seksuaalista väkivaltaa.
- Nuorisorikollisuuskyselyssä vuonna 2008 kysyttiin 15-16-vuotiailta nuorilta heidän väkivaltakokemuksistaan. Väkivallan kokeminen seurustelusuhteissa oli pojilla yleisempää kuin tytöille. Pojat kokivat enemmän esimerkiksi läimäisyjä, esineellä heittämistä ja lyömistä nyrkillä tai kovalla esineellä. Tytöt kokivat enemmän liikkumasta estämistä tai kiinni tarttumista. Yhteensä 32 prosenttia seurustelevista pojista ja 24 prosenttia tytöistä oli kokenut jotain fyysistä väkivaltaa tai väkivallan uhkaa seurustelussaan. Tutkimuksessa ei kysytty seksuaalisesta väkivallasta.
- Alle 21-vuotiaiden tyttöjen ja nuorten naisten osuus pahoinpitelyyn syyllisiksi epäillyistä lisääntyi vuosina 1997-2004. Osuus nousi 14:sta noin 20 prosenttiin kaikista samanikäisistä epäillyistä, mutta vuoden 2004 jälkeen luku on pysynyt tasaisena.
- Nuorisorikollisuuskyselyyn saatujen vastausten mukaan vuonna 2008 pojista 8 prosenttia kertoi hakanneensa vuoden aikana ainakin kerran toisen ihmisen, ja tytöistä näin kertoi 4 prosenttia.

Lastensuojelulaitos koulutus kontekstina

Empowering Care -projektin tutkimustuloksista nousi esiin tarve antaa tytöille työkaluja, joilla he voisivat tunnistaa ja nimetä väkivallan eri muotoja. Kysyttäessä, miten tytöt määrittelevät väkivallan, tytöt viittasivat ensin enimmäkseen henkiseen ja fyysiseen väkivaltaan. Osa tytöistä kuvasi fyysistä väkivaltaa yleisemmällä määrittelyllä ja he kertoivat väkivaltaa olevan esimerkiksi kaikki *mikä sattuu*. Vain muutama tyttö viittasi seksuaaliseen väkivaltaan. Tässä mielessä väkivallan ennaltaehkäisemiseksi on ratkaisevaa kehittää tyttöjen sosioemotionaalista kykyä, jotta he tunnistaisivat, mitä kaikkea väkivalta on, ja olisivat tietoisia omasta oikeudestaan tulla kohdelluksi kunnioittavasti. Tietotaitojen kasvaminen parantaa myös tyttöjen kykyä rakentaa suhteita, kommunikoida, neuvotella, tehdä päätöksiä ja hallita konfliktitilanteita uskottavalla ja terveellisellä tavalla.

Osalla tytöistä oli kokemuksia vain yhdestä väkivallan muodosta, toiset puolestaan olivat kokeneet erilaisia väkivallan muotoja samanaikaisesti, esimerkiksi fyysistä ja henkistä, seksuaalista hyväksikäyttöä, nöyryyttämistä ja laiminlyöntiä. Osa tytöistä oli normalisoinut väkivallan, eivätkä he enää tunnistaneet sitä, jolloin he käyttivät myös itse fyysistä väkivaltaa toisia kohtaan.

No se tietää, et sitte ku mää oon juonu jotain kirkasta niin se on siis.. et ku vaan kattoo vähän väärin, niin sitte mä oon jo ihan nyrkit pystyssä.
Tyttö 14 v.

Jotkut tytöt olivat joutuneet "groomingin" kohteeksi. Grooming tarkoittaa rikoslain (RL 20:8b) mukaan lapsen/nuoren houkuttelemista seksuaalisiin tarkoituksiin ilman fyysisen tapaamisen edellytystä. Aineistosta kävi myös ilmi kokemuksia seksuaalisesta häirinnästä ja hyväksikäytöstä, jossa tytöt lähettivät Internetistä ladattuja seksuaalisia kuvia omina kuvinaan vanhemmille miehille saadakseen rahaa. Lisäksi ainakin kaksi tyttöä oli hyödyntänyt omaa seksuaalisuuttaan saadakseen aikuisilta miehiltä alkoholia ym. päihteitä. Yhdessä tapauksessa tytön ystävä toimi niin sanottuna "maksajana" ja teki seksuaalisia vastapalveluksia miehille.

On vaikeaa arvioida mitkä tyttöjen oireilut ovat seurausta väkivallan kokemuksista, mutta jokaisella tytöllä oli esiintynyt erilaisten päihteiden käyttöä ja useimmilla oli myös diagnosoituja masennusoireita. Itsetuhoisia ajatuksia oli ollut miltei kaikilla, osalla oli itsemurhayrityksiä ja viiltelyä takanaan.

Fyysisen väkivallan kokeminen on kuitenkin selvästi aiheuttanut joillekin sen, että tyttöjen itsensuojeluvaisto on huomattavasti alentunut, eikä väkivaltaa osata enää pelätä. Tyttöjen omat arviot siitä, millä tavalla väkivallan kokemukset ovat vaikuttaneet heihin, olivat moninaiset. Sekä väkivallan tekijän että kokijan näkökulmasta väkivalta on tiettyyn yhteisöön sitova tekijä, mutta myös persoonaa kovettava tekijä, josta on vaikea päästä irti.

Kokemuksia 3.koulutuskerralta

On tärkeää muistaa, että tytöillä on väkivallan kokemuksia, joista puhuminen on vaikeaa. Ohjaajan on syytä huomioida, että usein tytöt eivät tunnista kaikkea kokemaansa väkivaltaa. Tyttö saattaa esimerkiksi kuvata perhettään turvalliseksi ja normaaliksi, mutta myöhemmin voi käydä ilmi, että perheessä onkin ollut todella rajua väkivaltaa, jonka tyttö on normalisoinut osaksi omaa elämäänsä. Mikäli tyttö koulutuksen aikana tunnistaa elämäänsä kuuluneen väkivallan ja ymmärtää kokemansa väkivallan vääryyden, on tärkeää arvioida tytön keskustelutuen tarve.

LISÄTIETOA AIHEESTA

- Sari Näre & Suvi Ronkainen 2008: Paljastettu intiimi. Sukupuolistuneen väkivallan dynamiikka
- Riitta Hannus - Sirkku Mehtola - Luru Natunen - Auli Ojuri (toim.) 2011: Veitsen terällä - Naisuus ja parisuhdeväkivalta, Ensi- ja turvakotien liiton raportti 13
- Vappu Sunnari, Jenny Kangasvuo, Mervi Heikkinen ja Niina Kuorikoski (toim.) 2003: Leimattuna, kontrolloituna, normitettuna - Seksualisoitunut ja sukupuolistunut väkivalta kasvatuksessa ja koulutuksessa. (<http://herkules.oulu.fi/isbn9514269799/isbn9514269799.pdf>)
- Lasten ja nuorten väkivaltakokemukset (2008) Ellonen et al. Oikeuspoliittinen tutkimuslaitos
- Lapsen näkökulma perheessä tapahtuvaan väkivaltaan (2007) Sari Leskinen
- Nuoret seurusteluväkivallan uhreina (2009) Venla Salmi. Teoksessa Nuorten rikoskäyttäytyminen ja uhrikokemukset. Nuorisorikollisuuskyselyiden tuloksia 1995- 2008. OPTL:n tutkimuksia 246
- Date Rape Cases among Young Women - Strategies for support and prevention. (2008) Mediterranean Institute of Gender Studies.
- Kovanen Tuulia 2014: Väkivalta nuorten seurustelusuhteissa Teoksesta Rispektii - Näkökulmia nuorten kohtaamaan perhe- ja lähisuhdeväkivaltaan, Ensi- ja turvakotien liitto
- Minna Piispa, Markku Heiskanen, Juha Kääriäinen ja Reino Sirén 2006: Naisiin kohdistunut väkivalta 2005. OPTL:n julkaisuja 225.

TAVOITTEET

- Lisätä tyttöjen tietoja ja ymmärrystä naisiin kohdistuvasta väkivallasta sekä sen syistä, seurauksista ja vaikutuksista.
- Auttaa tyttöjä huomaamaan erilaisia väkivallan muotoja omassa yhteisössään ja elämässään ja pohtimaan niiden seurauksia.
- Opettaa tytöille, että heillä on oikeus tulla kohdelluiksi kunnioitavasti, aivan kuten heillä on velvollisuus kohdella muita samoin.
- Parantaa tyttöjen kykyä rakentaa ihmissuhteita, kommunikoida, neuvotella, tehdä päätöksiä ja hallita konflikteja jämäkällä ja terveellisellä tavalla.
- Antaa tytöille työkaluja kohdata ja ratkaista (tulevaisuudessa) ilmeneviä ihmissuhdehaasteita, erityisesti romanttisissa ihmissuhteissa.

HARJOITUKSET

7. Väkivalta ja sukupuolistunut väkivalta (60 min)
8. Myytit ja faktat sukupuolistuneesta väkivallasta (30 min)
9. Matti ja Eveliina (60 min)

Harjoituksen nimi	VÄKIVALTA JA SUKUPUOLISTUNUT VÄKIVALTA
Aika	60 minuuttia
Tavoitteet	<ul style="list-style-type: none"> - Kehittää ymmärrystä naisin kohdistuvasta väkivallasta - Tutustuttaa tytöt kaikkiin naisiin kohdistuviin väkivaltamuotoihin
Materiaalit	<ul style="list-style-type: none"> - Pieniä kortteja - Tusseja - Teippiä <p>Liite: Väkivalta naisia kohtaan</p>
Harjoituksen kulku	<ol style="list-style-type: none"> 1. Pyydä tyttöjä kirjoittamaan pieniin kortteihin, mitä/minkälaisia tekoja ja asioita he ajattelevat väkivallan yleisesti olevan. Kortit laitetaan seinälle/pahvikartongille sinitarralla. 2. Tytöt jaottelevat kortit yhdessä eri kategorioihin väkivallan muodon mukaan. Ohjaaja ohjaa tyttöjen välistä kommunikointia, mutta ei auta korttien lajittelussa. 3. Lopulta seinällä tulisi olla viisi eri väkivaltakategoriaa: fyysinen väkivalta, psykologinen eli henkinen väkivalta, seksuaalinen väkivalta, itse tehty omaan itseensä kohdistettu väkivalta ja taloudellinen väkivalta. 4. Keskustelkaa yhdessä kategorioista ja tyttöjen antamista väkivaltaesimerkeistä. 5. Ohjaaja kysyy, miten kategoriat muuttuisivat, jos ajateltaisiin ainoastaan väkivaltaa, joka kohdistuu tyttöihin ja naisiin. Ohjaaja auttaa uudenlaisen väkivaltakategorian muodostamisessa. 6. Ohjaaja kannustaa tyttöjä keksimään lopuksi yhteisen määritelmän naisiin kohdistuvalle väkivallalle (=sukupuolistunut väkivalta). Määrittelyn tulisi sisältää väkivallan syyt ja seuraukset sekä väkivallan eri muodot.
Ohjausvinkit	
Lähde	Muokattuna: Domestic Violence - A training manual to raise awareness - GTZ Promotion of Women's Rights

LIITE: VÄKIVALTA NAISIA KOHTAAN (VAIN OHJAAJALLE)

Fyysistä väkivaltaa ovat esimerkiksi lyöminen, töniminen, työntäminen, potkiminen, tukistaminen, hakkaaminen, pureminen, nipistely, esineellä tai aseella vahingoittaminen, tukehduttaminen, kuristaminen, portaista alas työntäminen, polttaminen, hapolla vahingoittaminen, myrkyttäminen, nukkumisen estäminen, murhayritys tai tappo.

Seksuaalista väkivaltaa ovat esimerkiksi raiskaus, mukaan lukien avioliitossa tapahtuva raiskaus, lasten seksuaalinen hyväksikäyttö, seksiin pakottaminen itsensä tai kolmannen osapuolen kanssa, seksuaalinen häirintä, itsensä paljastelu sekä halventamaan pyrkivä seksuaalinen hyväksikäyttö kuten naisen päälle virtsaaminen tai suuseksiin pakottaminen.

Psykologinen eli henkinen väkivalta saattaa sisältää:

- Sanallista väkivaltaa, jota on esimerkiksi huutaminen, jatkuva tai pitkittynyt toisen henkilön kritisoiminen tai loukkaaminen, rumaksi ja arvottomaksi kutsuminen, mustasukkaisuus, mykkäkoulu, lasten tai muiden henkilöiden edessä nöyryyttäminen, hulluksi nimittäminen jne.
- Uhkauksia, joita ovat esimerkiksi aseella tai esineellä uhkailu, lapsiin kohdistuvat uhkaukset kuten poisviemisellä tai lapsiin kohdistuvalla väkivallalla uhkaaminen, kodista ulosheittäminen, itsemurhalla uhkaaminen, lyöminen, työmahdollisuuksien sabotoiminen
- Vapauden riistämistä (eristämistä), jota on esimerkiksi perheen tai ystävien tapaamisen estäminen, sisälle lukitseminen, kodista poistumisen estäminen tai töiden tekemisen tai opiskelun estäminen, seuraaminen ja vainoaminen, perheen päätöksenteon kontrollointi
- Taloudellista väkivaltaa ovat esimerkiksi arvokkaan henkilökohtaisen omaisuuden tuhoaminen, talon tuleen sytyttäminen, yhteisten varojen hallinnointi tai rahan antamisesta kieltäytyminen, rahojen tai palkan varastaminen jne.

Henkilön itseensä kohdistamaa väkivaltaa ovat esimerkiksi itsemurha tai itsemurhayritys, itsensä vahingoittaminen esimerkiksi viiltelemällä, polttamalla tai perustarpeista huolehtimatta jättämällä.

Fyysinen väkivalta on helpoimmin tunnistettavaa ja näkyvintä ja sillä voi olla vakavia seurauksia, kuten loukkaantuminen tai jopa kuolema. Seksuaalinen ja psykologinen eli henkinen väkivalta, joka vaikuttaa henkilön henkiseen hyvinvointiin, voi kuitenkin olla aivan yhtä vakavaa ja johtaa elinikäisiin haittoihin, itsemurhaan sekä henkirikoksiin.

Harjoituksen nimi	MYYTIT JA FAKTAT SUKUPUOLISTUNEESSA VÄKIVALLASSA
Aika	30 minuuttia
Tavoitteet	- Tunnistaa ja kumota tyypillisimmät myytit sukupuolistuneesta väkivallasta
Materiaalit	- Teippiä - Liite: Myytit ja totuudet sukupuolistuneessa väkivallassa
Harjoituksen kulku	<p>1. Jaa tytöt pieniin 4-6 hengen ryhmiin ja anna kaikille tehtävään kuuluva liite.</p> <p>2. Anna ryhmille 10 minuuttia aikaa lukea väittämät ja miettiä, ovatko ne totta vai tarua.</p> <p>3. Jokainen ryhmä kertoo vuorollaan yhden väittämän ja mielipiteensä siihen. Toiset tytöt voivat perustellusti kommentoida, olivatko he samaa vai eri mieltä.</p> <p>4. Kerro "oikea vastaus" ja selitä, miksi asia on näin (huom. ohjaajan tueksi tarkoitettu vastausliite). Siirrykää seuraavaan väittämään ja toimikaa samalla tavoin.</p> <p>5. Kysy tytöiltä, oliko väittämissä jotakin erityisen yllättävää.</p> <p>6. Tiivistä lopuksi harjoituksen tulokset ja korosta seuraavia asioita:</p> <ul style="list-style-type: none"> - Sukupuolistuneeseen väkivaltaan liittyvät myytit syyttävät yleensä väkivallan kohdetta tai jotakin toista tekijää, kuten alkoholia, vihaa tai mielenterveyden horjumista. Tämän seurauksena nämä myytit vievät huomiota pois itse tekijästä, joka oikeasti on 100 % vastuussa väkivaltaisesta käytöksestään. - Parisuhdeväkivallan myyttien ja tosiasioiden ymmärtäminen auttaa keskittymään tekijään. Tekijän vastuuseen keskittyminen on kriittinen osa väkivallan haastamista ja ennaltaehkäisyä.
Ohjausvinkit	Harjoituksen voi vaihtoehtoisesti toteuttaa niin, että tyttöjä pyydetään "äänestämään jaloillaan". Vedä huoneen poikki viiva esimerkiksi käyttäen teippiä: huoneen toinen osa on "totta"-puoli ja toinen osa "tarua"-puoli. Lue ääneen väittämät ja pyydä tyttöjä siirtymään viivan jommallekummalle puolelle oman kantansa mukaisesti. Jos tyttö ei ole varma onko väite totta vai tarua, hän voi seisoa viivan päällä.
Lähde	Muokattuna: Cyprus Family Planning Association (2014)

LIITE: MYYTIT JA FAKTAT SUKUPUOLISTUNEESSA VÄKIVALLASSA
LIITE: OIKEAT VASTAUKSET TEHTÄVÄÄN MYYTIT JA FAKTAT SUKUPUOLISTUNEESSA VÄKIVALLASSA

1.	Väkivallan kohteet ovat usein heikkoja henkilöitä. Perustelut: Kuka tahansa voi joutua väkivallan kohteeksi. Väkivallalla, erityisesti kun se jatkuu pitkään, voi kuitenkin olla kauaskantoisia seurauksia muun muassa kohteen itsetunnolle sekä psyykkiselle terveydelle.		TARUA
2.	Fyysinen väkivalta on vakavampaa kuin henkinen väkivalta. Perustelut: Fyysinen väkivalta on helpoimmin tunnistettavaa ja näkyvintä ja sillä voi olla vakavia seurauksia, kuten loukkaantuminen tai jopa kuolema. Seksuaalinen ja psykologinen eli henkinen väkivalta, joka vaikuttaa henkilön henkiseen hyvinvointiin, voi kuitenkin olla aivan yhtä vakavaa ja johtaa elinikäisiin haittoihin, itsemurhaan sekä henkirikoksiin.	TOTTA	TARUA
3.	Väkivaltaiset ihmiset eivät osaa hillitä raivoaan - sukupuolistunut väkivalta on hetkellistä itsehillinnän menetystä. Perustelut: Sukupuolistuneeseen väkivaltaan liittyvät myytit syyttävät yleensä väkivallan kohdetta tai jotakin toista tekijää, kuten alkoholia, vihaa tai mielenterveyden horjumista. Tämän seurauksena nämä myytit vievät huomiota pois itse tekijästä, joka oikeasti on 100 % vastuussa väkivaltaisesta käytöksestään.		TARUA
4.	Henkilöt, jotka eivät kerro kokemastaan väkivallasta, haluavat väkivallan varmasti jatkuvan. Perustelut: Väkivalta on ilmiö, jota ympäröi usein vaikenemisen muuri. Syytä vaikenemiseen on paljon. Väkivaltaa kokeneen voi olla hyvin vaikea kertoa kokemuksistaan kenellekään muun muassa pelon ja häpeän tunteiden vuoksi. Väkivallan kohde ei myöskään aina osaa nimetä kokemaansa väkivallaksi, jolloin hänellä ei ole sanoja, joilla kertoa siitä muille.	TOTTA	TARUA
5.	Pahaniikinen juoruilu ja negatiiviset huhut ovat väkivallan muotoja. Perustelut: Negatiiviset huhut ja pahaniikinen juoruilu voivat vaikuttaa henkilön henkiseen hyvinvointiin. Näin ollen ne ovat psykologista eli henkistä väkivaltaa.	TOTTA	
6.	Pilailu toisen kustannuksella ja toisen ulkonäön arvostelu Internetissä, esimerkiksi Facebookissa, ei ole yhtä vakavaa, kuin jos se tapahtuisi kasvokkain. Perustelut: Internetissä tapahtuva henkinen väkivalta on ihan yhtä todellista kuin kasvokkain tapahtuva. Internetissä tapahtuva väkivalta voi saavuttaa suuremman yleisön ja siihen voi liittyä ihmisiä, jotka eivät ole fyysisesti lähellä väkivallan kohdetta. Internetissä tapahtuvia asioita ei välttämättä myöskään saa sieltä pois, jolloin ne jäävät vaikuttamaan väkivaltaa kokeneen elämään pitkäksi aikaa.		TARUA
7.	On OK, että poika painostaa tyttöä harrastamaan seksiä, jos he ovat tapailleet jo joitakin kuuksia. Perustelut: Jokaisella on oikeus päättää omasta kehostaan ja vetää omat rajansa. Tapailu, seurustelu tai avioituminenkaan eivät muuta tätä asiaa. Hyvässä parisuhteessa kumppanit kunnioittavat toistensa tunteita, eikä kumppanistaan aidosti välittävä tyttö- tai poikaystävä painosta kumppaniaan tekemään sellaista mitä kumppani ei halua tehdä.		TARUA
8.	Seksuaalisen häirinnän vakavuus on liioiteltua - useimmiten häirintä on vähäistä ja sisältää harmittonta flirttailua. Perustelut: Toisin kuin flirttailussa, seksuaalisessa häirinnässä on kyse yksipuolisista, ei-toivotuista, ilman toisen suostumusta tehdyistä teoista. Häirintä on yksi seksuaalisen väkivallan muoto. Seksuaalisen häirinnän seuraukset voivat olla vakavia. Se voi vaikuttaa henkilön psyykkiseen ja fyysiseen hyvinvointiin. Esimerkiksi työpaikoilla tai opinnoissa tapahtuessaan se voi vaikuttaa myös väkivaltaa kokeneen mahdollisuuksiin työskennellä tai opiskella tai estää nämä mahdollisuudet kokonaan.		TARUA

9.	Alkoholin ja huumeiden käyttäminen ovat väkivallankäytön syitä. Perustelut: Sukupuolistuneeseen väkivaltaan liittyvät myytit syyttävät yleensä väkivallan kohdetta tai jotakin toista tekijää, kuten alkoholia, vihaa tai mielenterveyden horjumista. Tämän seurauksena nämä myytit vievät huomiota pois itse tekijästä, joka oikeasti on 100 % vastuussa väkivaltaisesta käytöksestään.		TARUA
10.	Väkivalta romanttissa parisuhteissa on yleisempää vanhojen kuin nuorten ihmisten joukossa. Perustelut: Väkivaltaa tapahtuu kaikenikäisten parisuhteissa, se ei ole ainoastaan vanhempien ihmisten ongelma.		TARUA
11.	Väkivalta parisuhteissa on vain köyhiä ja kouluttamattomia ihmisiä koskettava ongelma. Perustelut: Väkivaltaa esiintyy varakkaiden, keskiluokkaisten ja köyhien ihmisten parisuhteissa. Sitä tapahtuu sekä koulutettujen että kouluttamattomien ihmisten joukossa.		TARUA
12.	Mustasukkaisuus on merkki siitä, että sinua rakastetaan. Perustelut: Mustasukkaisuus ei ole rakkaudenosoitus. Jokainen tuntee mustasukkaisuuden tunteita satunnaisesti. Kuitenkin jos kumppanin mustasukkaisuuden tunteet alkavat rajoittaa tunteiden kohteen elämää, on hyvä arvioida onko kyse kontrolloimisesta ja vallankäytöstä, henkisestä väkivallasta, joka voi johtaa myös joissain tapauksissa fyysiseen väkivaltaan.		TARUA
13.	Joskus tytöt joutuvat seksuaalisen väkivallan kohteeksi pukeutumisensa vuoksi. Perustelut: Jokaisella on oikeus päättää omasta kehostaan ja vetää omat rajansa. Väkivallan kohteen vaatetus tai vaatetuksen puuttuminen eivät muuta tätä asiaa. Sukupuolistuneeseen väkivaltaan liittyvät myytit syyttävät yleensä väkivallan kohdetta tai jotakin muuta tekijää kuten alkoholia, vihaa tai mielenterveyden horjumista. Tämän seurauksena nämä myytit vievät huomiota pois itse tekijästä, joka oikeasti on 100 % vastuussa väkivaltaisesta käytöksestään.		TARUA
14.	Kun tyttö flirttaillee pojan kanssa ja kieltäytyy sitten seksin harrastamisesta, hän vain leikkii vaikeasti saavutettavaa. Perustelut: Jokaisella on oikeus päättää omasta kehostaan ja vetää omat rajansa. Ei on aina ei. Flirttailu ei muuta tätä asiaa eikä flirttailun tarvitse johtaa seksiin, vaan se voi olla "vain flirttailua". Jokaisella on myös oikeus muuttaa mieltään, vaikka kesken seksin harrastamisen. Sukupuolistuneeseen väkivaltaan liittyvät myytit syyttävät yleensä kohdetta tai jotakin toista tekijää, kuten alkoholia, vihaa tai mielenterveyden horjumista. Tämän seurauksena nämä myytit vievät huomiota pois itse tekijästä, joka oikeasti on 100 % vastuussa väkivaltaisesta käytöksestään.		TARUA
15.	Naiset joutuvat seksuaalisesti hyväksikäytetyksi todennäköisimmin tutun kuin tuntemattoman henkilön toimesta. Perustelut: Seksuaalisen väkivallan tekijä on todennäköisemmin väkivallan kohteelle tuttu, vaikka mediassa tuntemattomien tekemät väkivallanteot julkisissa tiloissa voivatkin saada enemmän tilaa ja huomiota.	TOTTA	
16.	Teko ei ole raiskaus, jos henkilöt ovat ennen sitä olleet ulkona treffeillä. Perustelut: Jokaisella on oikeus päättää omasta kehostaan ja vetää omat rajansa. Treffeillä käyminen ei muuta tätä asiaa, eikä treffeille lähteminen tarkoita suostumista seksiin tai velvoita seksin harrastamiseen. Sukupuolistuneeseen väkivaltaan liittyvät myytit syyttävät yleensä väkivallan kohdetta tai jotakin toista tekijää, kuten alkoholia, vihaa tai mielenterveyden horjumista. Tämän seurauksena nämä myytit vievät huomiota pois itse tekijästä, joka oikeasti on 100 % vastuussa väkivaltaisesta käytöksestään.		TARUA
17.	Jos väkivallan kohde jättää väkivallantekijän, väkivalta loppuu. Perustelut: Tutkimusten mukaan väkivalta ei useinkaan lopu suhteen päättyessä. Sen sijaan väkivallan teot voivat muuttua rajummiksi tai lisääntyä tekijän pyrkiessä säilyttämään valtansa suhteessa entiseen kumppaniinsa. Väkivalta voi myös muuttua muotoaan erilaiseksi häirinnäksi ja vainoksi.		TARUA

Harjoituksen nimi	MATTI JA EVELIINA
Aika	60 minuuttia
Tavoitteet	<ul style="list-style-type: none"> - Tunnistaa sukupuolistuneen väkivallan varoitusmerkkejä romanttisessa suhteessa. - Ymmärtää, että sukupuolistunut väkivalta on systemaattista hyväksikäyttöä, ei kertaluontoista. - Tutkia kuinka väkivalta parisuhteessa voi romantisoitua. - Antaa tytöille mahdollisuus tarkastella omia reaktioitansa sukupuolistuneeseen väkivaltaan. - Tunnistaa esteet, jotka usein estävät ihmisiä haastamasta sukupuolistunutta väkivaltaa (tietoisuuden puute, pelko, käsitys, että kyse on yksityisasiasta).
Materiaalit	<ul style="list-style-type: none"> - Liite: Matti ja Eveliina - Fläppitaulu - Tusseja
Harjoituksen kulku	<ol style="list-style-type: none"> 1. Esittele harjoitus ja kannusta tyttöjä vapaaehtoiseksi näyttelemään "Matti ja Eveliina". Vapaaehtoisia tarvitaan kuusi seuraaviin rooleihin: Matti, Eveliina, kertoja, Natalia, Natalian kaveri (poika), yksi tyttökaveri. Painota, että riittää myös, jos tarina vain luetaan, sitä ei välttämättä tarvitse näytellä. 2. Anna vapaaehtoisille etukäteen kopio näytelmästä (edellisellä kerralla), jotta he voivat harjoitella vuorosanoja itseksensä. Tarpeen vaatiessa ohjaaja voi myös lukea koko näytelmän itse. 3. Valmistelee tilan siten, että tytöt voivat istua näyttelijöiden edessä. Tarvittaessa myös näyttelijät voivat istua ringissä ja vuorosanat luetaan istualtaan. 4. Kerro tytöille, että kuulemme ensin tarinan nuoresta pariskunnasta ja heidän parisuhteestaan, minkä jälkeen keskustelemme tarinassa esiin tulleista asioista. 5. Kun tarina on luettu/esitetty, anna kopio näytelmästä kaikille tytöille. 6. Keskustelkaa tarinasta yhdessä. Aloita tarinan käsittely Matti ja Eveliina -harjoituksen liitteessä 2 olevilla kysymyksillä.
Ohjausvinkit	<p>Tämä harjoitus saattaa synnyttää väittelyn tyttöjen kesken, joten on tärkeää, että ohjaaja päättää keskustelun siten, ettei asia jää kesken kenenkään osalta.</p> <p>Opittuja asioita ovat:</p> <ul style="list-style-type: none"> - Väkivalta parisuhteissa koskettaa myös nuoria ihmisiä, se ei ole ainoastaan vanhempien ihmisten ongelma. - Väkivalta voi ilmetä monessa eri muodossa - se voi olla fyysistä, henkistä tai seksuaalista. Henkisen väkivallan eri muodot voivat olla yhtä vaurioittavia kuin fyysinen väkivalta. - Varsinkin nuoret ovat taipuvaisia romantisoimaan väkivallan parisuhteissa ja tämä saattaa pahentaa väkivaltaa tai antaa sille oikeutuksen nuorten mielessä. - Väkivallan uhreja ei voi koskaan syyttää kokemastaan väkivallasta. - Ystävät, vanhemmat, opettajat tai muut luotettavat henkilöt voivat auttaa, mikäli nuori kokee väkivaltaa parisuhteessaan. - Jokainen ansaitsee terveen parisuhteen, joka perustuu keskinäiseen kunnioitukseen. <p>Keskustelun tulisi olla yleisellä tasolla, jotta kenenkään ei tarvitsisi suoraan viitata omiin kokemuksiinsa. Ilmapiiriin tulisi kuitenkin olla niin salliva, että myös omien kokemusten jakaminen olisi mahdollista.</p>
Lähde	Muokattuna: Gender Matters Manual: http://www.eycb.co.e.int/gendermatters/

LIITE: MATTI JA EVELIINA (NÄYTELMÄ)

Kertoja	Matti ja Eveliina ovat olleet yhdessä 9 kk. Heidän kemiansa toimivat todella hyvin ja rakkautta on ilmassa.
Matti	Vau Eveliin! Oot upeal! Olet kaunis, sussa on tyyliä, ja sä oot tosi mahtava persoona! Oon tosi onnekas, että saan olla sun kanssal!
Eveliina	Oot itteki aika täydellinen! Oot tosi komee, voimakas ja mukaval! Sä oot söpöin ja huolehtivaisin ihminen, jonka tiedän!
Kertoja	On lauantai-ilta, ja Eveliina valmistautuu viettämään tyttöjen iltaa ystäviensä kanssa.
Matti	Joten ootte siis menossa Unelma-baariin?
Eveliina	Joo... kerroinko siitä?
Matti	Luin Natalian viestin sun puhelimesta sillä aikaa, kun meikkasit.
Eveliina	[todella hämmentynyt] Aha... ok... En tiennyt, että luet mun viestejä.
Matti	Ajattelin, että ehkä se on jotain kiireellistä... Ja jätit puhelimesi olohuoneeseen, kun itse olit kylppärissä. [muuttaa mielialaansa ja puhuu tiukalla äänensävyllä] Eli oot siis jälleen menossa ulos yksin? Ja aiot taas jättää mut yksin tänne? Etkö sääli mua ollenkaan?
Eveliina	[leikkisällä äänensävyllä] Voi, sä olet iso poikal! Pärjät kyllä varmasti!
Matti	[vihaisella äänensävyllä] Olen tosissani, Eveliin! Musta sä vietät aivan liikaa aikaa tyttökavereidesi kanssal! Mulla on sua ikävä ja mä haluan viettää kaiken aikani sun kanssal! Sun täytyy olla vähemmän muiden kanssa ja enemmän mun kanssa. Me molemmat ollaan samaa mieltä, että meidän parisuhde on kaikista tärkein asia meidän elämässäl!
Eveliina	Mutta me tuskin koskaan pidetään enää tyttöjen iltaa! En oo nähny tyttöjä yli puoleen vuoteen!
Matti	Oli miten oli... Annan periksi tämän kerran... En halua pilata sun hyvää mieltä. Kunhan vaan lupaat vähentää näitä tyttöjen iltoja.
Eveliina	[antaa Matille pienen suukon poskelle ja hymyilee] No, mä lähdän nyt. Nähdään aamullal!
Matti	Hei, odotapa vähän! Lähetsä ulos tolleen? Tommonen hame ja toppi päällä? Eikö tuo hame ole vähän liian lyhyt ja toppi aika paljastava? Etkö sä ymmärrä, että mä oon vaan huolissaan sustal! Jotkut voi katkoa sua ja saada vähän väärän käsityksen. Vaihtaisit noi vaatteet ensin! Se tekisi mun olon paremmaksl!
Eveliina	Mä tykkään tästä hameesta, mut mä rakastan kyllä sua, enkä halua tapella sun kanssa tällaisista turhista asioista. Joten ok, mä vaihdan mun vaatteet.
Matti	Hyvä tyttö. Ja sitä paitsi, nyt kun sä oot lihonu, sä näytät ihan lehmältä tossa hameessal! En usko, että kukaan haluaa nähdä sun lihavia reisiä.
Eveliina	Hmm... Ehkä olet oikeassa... Mun pitää olla tarkempi miten pukeudun ja valita vaatteet, jotka sopii mun muodoille.
Kertoja	Eveliina lähtee ulos ystäviensä kanssa. Hänellä on todella hauskaa. Hauskanpidon lomassa hänen puhelimensa soi. Eveliina katsoo puhelintaan ja huomaa 15 vastaamatonta puhelua Matilta.
Natalia (Evelii- nan kaveri)	Eveliina, sun puhelin soi taas. Kuinka monta kertaa Matti aikoo sulle soittaa? Se on soittanu jo 15 kertaa tunnissal! Se jätkä tosissaan haluaa vahtia sua!
Eveliina	Voi, Matti tekee sen koska se rakastaa mua! Se välittää musta ja haluaa varmistaa, että oon turvassa.
Kertoja	Tuttu poika lähestyy Eveliinaa ja hänen ystäviään ja he aloittavat nauruntäyteisen keskustelun. Kun Eveliina juttelee pojan kanssa, hän tuntee kuinka hänen käsivarteensa tartutaan ja häntä lähdetään vetämään voimakkaasti pois päin. Se on Matti, joka oli tullut etsimään häntäl!
Matti	[todella mustasukkaisella sävyllä] Mitä ihmettä sää juttelet ton jätkän kanssa? Kuka toi edes on?

Eveliina	Se on yks tyyppi mun koulusta. Se on Natalian hyvä ystävä ja meillä oli tosi mielenkiintoinen keskustelu käynnissä.
Matti	Ihan ku sulla olis joskus jotain kiinnostavaa sanottavaa! Me kaikki tiedetään kuinka rajoittunut kapasiteetti sulla on. [naurua] Hah hah haa.
Eveliina	[vihaisella äänensävyllä] Hei, olen saanut tarpeekseni sun vitseistä. Lopetal! Se ei ole hauska! Sun täytyy olla kunnioittavampi!
Matti	Ai, sä muka suutut nyt? Koska mä välitän susta ja haluan vain suojella sua pahoilta miehiltä? Luulet sä, että tää jätkä oikeasti tykkää susta? Se varmasti vaan haluaa sänkyyn sun kans! [todella vihainen] Petätsä mua Eveliina? Jos sä Eveliina petät mua, niin...
Eveliina	En, en tietenkään petä! Me vain juteltiin. Mitään ei tapahdu. Sä oot ainoa mies, jota rakastan. Sun täytyy uskoa mulle!
Kertoja	Eveliinan ystävät katsovat Eveliinaa ja Mattia järkyttyneinä. He eivät tiedä mitä sanoa tai kuinka käyttäytyä. Pariskunta lähtee baarista ja ystävät ovat huolissaan. He tietävät, että tässä parisuhteessa kaikki ei ole kohdallaan.
Matti	[kotimatalla taksissa] Mä sanoin sulle monta kertaa Eveliina, sä vietät liian paljon aikaa sun ystävien seurassa. Enkö mä riitä sulle? Eikö meillä ole tosi mukavaa yhdessä? Sun ei pitäis luottaa sun tyttökavereihis. Musta niillä on tosi huono vaikutus suhun. Enkä mä pidä siitä, millä tavoin sä puhut mulle oltuas niiden seurassa. Sä käyttäydyt niin röyhkeästi ja saat mut suuttumaan ja huutamaan sulle. Sä oot onnekas, että mä pystyn hillitsemään itteni, mutta mä en tiedä kauanko mä voin niin tehdä.
Eveliina	Anteeksi, että sä tunnet noin. Mä alan tarkkaileen mun käytöstä. En mä halua tehdä sua onnettomaksi.
Kertoja	Eveliina ei ole tyytyväinen siihen, miten asiat ovat Matin kanssa. Todellisuudessa hän alkaa pelätä, että Matti muuttuu uhkauksensa mukaisesti väkivaltaiseksi. Eveliina alkaa tavata ystäviään yhä vähemmän ja vähemmän. Pian hänen ystävänsä ovat jääneet kokonaan pois hänen elämästään. Eveliina on huolissaan parisuhteestaan. Hän ei halua menettää sitä ja uskoo, että on paras olla sovussa Matin kanssa. Mutta onko tässä parisuhteessä oikeasti sopua ja rauhaa?

LIITE: OHJEELLISIA VASTAUKSIA OHJAAJALLE TEHTÄVÄÄN MATTI JA EVELIINA

1. Kuinka hyvinvoiva parisuhde tarinan pariskunnalla on?

Matin ja Eveliinan parisuhdetta ei voi sanoa hyvinvoivaksi, koska se ei ollut tasavertainen, vaan sisälsi alistamista ja väkivaltaa.

2. Mitkä tarinan alussa esiintyneet asiat/tilanteet toimivat hälytysmerkkeinä siitä, että parisuhde ei ole tasa-arvoinen ja toista kunnioittava?

- Matti tutki Eveliinan puhelinta ilman lupaa.
- Matti pyrkii rajoittamaan/estämään Eveliinaa tapaamasta ystäviään.
- Matti estää Eveliinaa pukeutumasta oman makunsa mukaisesti ja käyttää henkistä väkivaltaa Eveliinaa kohtaan arvostellessaan tämän ulkonäköä.

3. Millaisia väkivalta/hyväksikäyttötilanteita tunnistit? Poimi esimerkkejä tarinasta.

- Kerro esimerkkejä uhkailuista, solvauksista, pelottelusta, kontrolloimisesta, nöyryytyksestä ja eristämisestä?

KONTROLLOIMISTA

Ajattelin, että ehkä se on jotain kiireellistä. Ja jätit puhelimesi olohuoneeseen, kun itse olit kylppärissä. *[muuttaa mielialaansa ja puhuu tiukalla äänensävyllä]* Eli oot siis jälleen menossa ulos yksin? Ja aiot taas jättää mut yksin tänne? Etkö sääli mua ollenkaan?

KONTROLLOIMISTA/ERISTÄMISTÄ

[vihaisella äänensävyllä] Olen tosissani, Eveliin! Musta sä vietät aivan liikaa aikaa tyttökavereidesi kanssa! Mulla on sua ikävä ja mä haluan viettää kaiken aikani sun kanssa! Sun täytyy olla vähemmän muiden kanssa ja enemmän mun kanssa. Me molemmat ollaan samaa mieltä, että meidän parisuhde on kaikista tärkein asia meidän elämässä!

SOLVAUSTA/NÖYRYTTÄMISTÄ/KONTROLLOIMISTA

Hei, odotapa vähän! Lähetä ulos tolleen? Tommonen hame ja toppi päällä? Eikö tuo hame ole vähän liian lyhyt ja toppi aika paljastava? Etkö sä ymmärrä, että mä oon vaan huolissaan susta! Jotkut voi kattoo sua ja saada vähän väärän käsityksen. Vaihtaisit noi vaatteet ensin! Se tekisi mun olon paremmaksi!

NÖYRYTTÄMISTÄ/SOLVAUSTA

Hyvä tyttö. Ja sitä paitsi, nyt kun sä oot lihonu, sä näytät ihan lehmältä tuossa hameess! En usko, että kukaan haluaa nähdä sun lihavia reisiä.

KONTROLLOIMISTA

Eveliina lähtee ulos ystäviensä kanssa. Hänellä on todella hauskaa. Hauskanpidon lomassa hänen puhelimensa soi. Eveliina katsoo puhelintaan ja huomaa 15 vastaamatonta puhelua Matilta.

UHKAILUA/PELOTTELUA/NÖYRYTTÄMISTÄ/ERISTÄMISTÄ

Tuttu poika lähestyy Eveliinaa ja hänen ystäviään ja he aloittavat nauruntäyteisen keskustelun. Kun Eveliina juttelee pojan kanssa, hän tuntee kuinka hänen käsivarteensa tartutaan ja häntä lähdetään vetämään voimakkaasti pois päin. Se on Matti, joka oli tullut etsimään häntä!

SOLVAUSTA/NÖYRYTTÄMISTÄ

Me kaikki tiedetään kuinka rajoittunut kapasiteetti sulla on... *[naurua]* Hah hah haa.

KONTROLLOIMISTA/PELOTTELUA/UHKAILUA

Ai, sä muka suutut nyt? Koska mä välitän susta ja haluan vain suojella sua pahoilta miehiltä? Luulet sä, että tää jätkä oikeasti tykkää susta? Se varmasti vaan haluaa sänkyyn sun kans! *[todella vihainen]* Petätsä mua Eveliina? Jos sä Eveliina petät mua, niin...

KONTROLLOIMISTA/PELOTTELUA/UHKAILUA

[kotimatalla taksissa] Mä sanoin sulle monta kertaa Eveliina, sä vietät liian paljon aikaa sun ystävien seurassa. Enkö mä riitä sulle? Eikö meillä ole tosi mukavaa yhdessä? Sun ei pitäis luottaa sun tyttökavereihis. Musta niillä on tosi huono vaikutus suhun. Enkä mä pidä siitä, millä tavoin sä puhut mulle oltuas niiden seurassa. Sä käyttäydyt niin röyhkeästi ja saat mut suuttumaan ja huutamaan sulle. Sä oot onnekas, että mä pystyn hillitsemään itteni, mutta mä en tiedä kauanko mä voin niin tehdä.

4. Voimmeko nimetä jotkut näistä tapauksista sukupuolistuneeksi väkivallaksi? Miksi/ miksi ei?

Jokainen näytelmän tilanne on sukupuolistunutta väkivaltaa, koska Matin käytös perustuu sukupuolistuneeseen vallan epätasapainoon. Matti odottaa Eveliinalta käytöstä, jonka katsoo olevan sopivaa naiselle/tytölle. Matti haluaa, että Eveliina pysyy kotona ja hänen kanssaan, pukeutuu peittävästi, ei käy ulkona eikä ole tekemisissä muiden miesten kanssa. Matti myös vähättelee Eveliinan älykkyyttä, mikä on naisten usein kohtaama väkivallan muoto. Lisäksi Matti uhkaa Eveliinaa fyysisellä väkivallalla, koska Eveliina ei noudata hänen asettamiaan käytösodotuksia. Matti kokee oikeudekseen kontrolloida Eveliinan käytöstä ja tehdä päätöksiä hänen puolestaan.

5. Oliko mikään poikaystävän teoista oikeutettu tai hyväksyttävä? Miksi?

Mitkään Matin teoista ja sanoista eivät olleet oikeutettuja. Eveliina ei omalla käytöksellään aiheuttanut mitään näistä väkivaltatilanteista.

- **Esimerkiksi, onko mustasukkaisuus rakkauden ja välittämisen merkki?** Mustasukkaisuus ei ole rakkaudenosoitus. Jokainen tuntee mustasukkaisuuden tunteita satunnaisesti. Jos kumppanin mustasukkaisuuden tunteet alkavat rajoittaa tunteiden kohteen elämää, on kuitenkin hyvä arvioida, onko kyse kontrolloimisesta ja vallankäytöstä, henkisestä väkivallasta, joka voi johtaa joissain tapauksissa myös fyysiseen väkivaltaan.
- **Onko OK uhkailla jotakuta saadakseen mitä haluaa?** Toisen uhkaaminen ei koskaan ole OK. Jokaisen tulee kunnioittaa toisten itsemääräämisoikeutta.

6. Oliko Eveliinan reaktio hyväksikäyttöön/väkivaltaan oikeutettu? Miksi?

Vaikka Eveliinan olisi pitänyt lopettaa itseään vahingoittava parisuhde, väkivallan kohdetta ei kuitenkaan saa koskaan syyllistää. Kohde ei useinkaan jätä väkivaltaisesti käyttäytyvää kumppaniaan heti, koska eroaminen ei ole helppoa, vaan se aiheuttaa monenlaisia tunteita, kuten häpeää, pelkoa, sääliä tekijää kohtaan jne.

7. Tulisiko kumppanin kaikkiin toiveisiin myöntyä, jotta ei ottaisi riskiä hänen menettamisestään?

Kumppanin kaikkiin toiveisiin ei tule suostua siksi, että pelkäisi hänen menettämistään. Parisuhteissa tulee eteen tilanteita, joissa täytyy tehdä kompromisseja, jotta kumpikin osapuoli olisi tyytyväinen. Tämä ei kuitenkaan tarkoita sitä, että omasta itsemääräämisoikeudesta tulisi luopua.

8. Pitäisikö joitakin käytösmalleja hyväksyä, jotta parisuhteessa säilyisi jonkinlainen "rauha" ja konflikteilta vältyttäisiin?

Väkivaltaisia ja alistavia käytösmalleja ei tule hyväksyä missään tilanteessa. Parisuhteen rauhaa ei tarvitse myöskään säilyttää hyväksymällä käytöstä, joka poikkeaa omasta arvomaailmasta.

9. Pitikö Eveliina jotakin tarinassa esiintynyttä käytöstä luonnollisena ja "odotettuna"?

Eveliina piti luonnollisena sitä, että hänen täytyy miellyttää Mattia oman itsemääräämisoikeutensa ja ystäviensä menettämisen kustannuksella.

10. Oliko väkivalta romantisoitu Eveliinan tarinassa? Millä tavoin?

Eveliina selitti Matin kontrolloimisen ja alistamisen olevan huolehtimista ja välittämistä.

11. Onko myös meillä tapana romantisoida väkivaltaa? Miten? Mitkä riskejä otamme, kun romantisoimme väkivaltaa parisuhteissa?

Väkivallan romantisoiminen on tavallista. Jos väkivallan selittää aina "parhain päin" vaarana on, että se lisääntyy ja muuttaa muotoaan vaarallisempaan suuntaan parisuhteen jatkuessa.

12. Mikä tällaisen väkivaltaisen käytöksen tarkoitus on parisuhteessa? Mitä poikaystävä yritti saavuttaa käytöksellään?

Matti pyrki käytöksellään kontrolloimaan ja alistamaan Eveliinan oman tahtonsa alle.

13. Mitä tapahtuisi, jos tilanne tarinassa olisi ollut päinvastainen ja Eveliina olisikin kontrolloinut Mattia? Pitäisikö Eveliinan käytöstä väkivaltaisena? Vai ajattelisitko eri tavoin, koska Eveliina on tyttö?

Vaikka roolit olisivat tarinassa päinvastaiset, olisi tarinassa silti väkivaltaa. Jokaisen tulee kunnioittaa toisen itsemääräämisoikeutta, sukupuolesta riippumatta.

3.4. Minä ja toiset: Omat rajat

JOHDANTO

Sosiaaliset verkostot ja instituutiot, joissa sosiaalinen vuorovaikutus tapahtuu, muokkaavat jokaisen psykologista, sosiaalista ja kulttuurista identiteettiä. Kun yritetään ymmärtää lastensuojelulaitoksissa asuvien tyttöjen vuorovaikutusta muiden ihmisten kanssa sekä heidän tapaansa luoda sosiaalisia siteitä, on välttämätöntä ottaa huomioon heidän menneet kokemuksensa sekä heidän nykytilanteensa. Ennen laitokseen tuloa nuoret ovat usein eläneet omaehtoisesti maailmassa, jossa kukaan ei ole asettanut heille heidän tarvitsemiaan rajoja. He kuitenkin selkeästi tarvitsevat rajoja oman turvallisuutensa ja kehityksensä suojelemiseksi, koska useimmissa tapauksissa väkivalta on normalisoitunut heidän elämässään. Rajojen asettaminen voidaan kuitenkin toisaalta nähdä heidän siihenastisen elämänsä aikana rakennettujen sosiaalisten roolien ja minuuden purkamisena.

Tämän koulutuskerran tavoite on auttaa tyttöjä määrittelemään terveen parisuhteen kulmakiviä ja tunnistamaan vahingollisten ihmissuhdemallien varoitusmerkkejä. Tytöt oppivat lisäksi ratkaisemaan ongelmia tai erimielisyyksiä ilman väkivaltaa, tilanteesta poistumista tai omien tunteidensa mitätöimistä sekä kasvattamaan itsetuntoaan luottamuksen ja positiivisen minäkuvan kautta. Vahva itsetunto edesauttaa ja ylläpitää positiivisia ihmissuhteita.

Identiteetti

Identiteetti on selvästi erottuva luonteenomainen piirre, jota voidaan tarkastella sekä yksilön, yhteisön tai sosiaalisen kategorian tasolla. Identiteetti on sekä suhteellinen että kontekstuaalinen ja se liittyy minäkuvaan, itsetuntoon ja yksilöllisyyteen. On tärkeää todeta, että identiteetti ei ole staattinen kiinteä todellisuus, vaan se on pikemminkin monikerroksinen ja vaihtuva todellisuus, joka kehittyy ja mukautuu vuosien kuluessa ja olosuhteiden mukaan.

Itsetunto

Itsetunto voidaan määritellä yksilön henkilökohtaisena itsearviointina eli minäkäsityksenä: kuinka tärkeänä ja kyvykkäänä yksilö pitää itseään eri asioissa. Tyttöjen kehonkuvan vääristyminen on yksi tämän hetken suurimmista itsetuntoon liittyvistä haasteista, koska tytöt on sosialisoitu uskomaan, että ulkonäkö on tärkeä perusta minäkäsitykselle ja toisten mielipiteille. Itsetunnon rakentumiseen kuuluu olennaisesti myös ihmissuhteet, koska omaa minuutta rakennetaan niiden kautta.

Perhesuhteet

Henkilön ensisijainen sosiaalistuminen alkaa perheessä. Perhettä ajatellaan keskeisenä sosiaalisena instituutiona nuorille sekä sosialisojana että suojeelijana. Useimpien lastensuojelulaitoksissa asuvien tyttöjen perhe ei ole täyttänyt rooliaan huolehtimisen ja hyvinvoinnin tukemisen kautta. Sen sijaan tyttöjen perhesuhteet ovat usein monimutkaisia ja joissakin tapauksissa jopa väkivaltaisia. Perheen suoman rakkauden ja tuen puutteen seurauksena tyttöjen voi olla hankala luoda terveitä ihmissuhteita jatkossakin.

Ystävyys

Ystävyys näyttelee keskeistä roolia identiteetin rakentumisessa ja edustaa keskeistä elementtiä sosiaalisessa tunne-elämässä. Joidenkin mielestä ystävyys ja tunteellinen yhteys toisiin ihmisiin ovat tarvittavat elementit inhimillisen joustavuuden oppimiseen. Tutkimuksemme mukaan tyttöjen ystävyysuhteita kuitenkin nimenomaan rajoitettiin lastensuojelulaitoksissa.

Seurustelusuhteet

Nuoruus on myös seurustelusuhteiden aloittamisen aikaa. Tänä aikana nuoret luovat oman emotionaalisen ja psykologisen itsenäisyytensä, opettelevat ymmärtämään seksuaalisuuttaan ja selviytymään sen kanssa sekä opettelevat löytämään paikkansa yhteiskunnassa. Tässä prosessissa läheiset ihmissuhteet ja seksuaalisuus ovat usein teini-ikäisen elämän tärkeimmät asiat.

Tutkimuksemme tuloksista voidaan todeta, että useimmat tytöt ylläpitivät vahingollisia suhdekuvioita. Tällöin seurustelusuhteet perustuivat emotionaaliseen riippuvuuteen ja kontrolliin. Jotkut tytöt olivat osallisena jopa väkivaltaisissa suhteissa, joissa patriarkaalista, romanttista rakkausdynamikkaa uusinnettiin. Romanttisen rakkausdynamikan kautta esimerkiksi mustasukkaisuus koettiin ihmissuhteille tyypillisenä ja se ymmärrettiin merkiksi rakkaudesta.

Lastensuojelulaitos koulutus kontekstina

Tutkimuksemme mukaan lastensuojelulaitoksissa asuvien tyttöjen tyytyväisyys senhetkisiin ihmissuhteisiinsa oli alhainen, koska tytöt kokivat, että heidän ihmissuhteitaan rajoitettiin liikaa. Läheisistä ihmissuhteista puhuminen tuntui haasteelliselta, koska tytöt kokivat, ettei heillä ollut juurikaan sosiaalista kanssakäymistä kenenkään kanssa. Tyttöjen niukkasmainen puhe ihmissuhteistaan kertoi siis myös itse ihmissuhteiden puutumisesta.

Tytöillä oli lähes poikkeuksetta ennen lastensuojelulaitokseen tuloa paljon kavereita. Tytöt liikkuvat suurissa 10-20 henkilön kaveriporukoissa, joissa oli mukana sekä poikia että tyttöjä, kuitenkin useimmiten enemmän poikia. Tytöt kokivat oman käytöksensä olevan samanlaista sekä tyttöjen että poikien seurassa. Kaveriporukan aktiviteetit ja toiminta olivat usein kuitenkin syynä siihen, että tytöt oli otettu huostaan.

Laitokseen joutuminen oli joissain tapauksissa aiheuttanut sen, että kavereiden vanhemmat olivat pyrkineet estämään kavereiden suhteita. Tyttöjen mielestä heidän entisiä kaverisuhteitaan ei tuettu, vaan heidät pyrittiin nimenomaan irrottamaan niistä. Tästä syystä jotkut tytöt karkasivat laitoksista tapaamaan kavereitaan. Lisäksi tytöt kokivat, että lastensuojelulaitoksen sisäisiä kaverisuhteita sekä vertaistukeen perustuvia suhteita ei annettu ylläpitää. Ne estettiin kieltämällä yhteiset toiminnot kuten saunassa käyminen tai yhteinen liikuntaharrastus sekä kieltämällä tietyt puheenaiheet laitoksen sisällä.

Tyttöjen perhesuhteiden tilanne oli vaihteleva. Tyttöjen suhtautuminen perheisiinsä riippui siitä, oliko perheessä tapahtunut väkivaltaa vai ei. Ei-väkivaltaisista perheistä tulleilla tytöillä oli yleisesti ottaen hyvät suhteet vanhempiinsa, mutta he olivat silti viettäneet ja viettävät lomillaan enemmän aikaa kavereidensa kanssa kuin kotonaan. Joissain tapauksissa tyttöä kiellettiin pitämästä yhteyttä vanhempiinsa, useimmiten vanhemman päihdeongelman vuoksi. Kaikesta kaikesta tytöt kokivat, että nimenomaan heidän tärkeimpiä sukulaissuhteitaan ei tuettu lainkaan. Kävi kuitenkin myös ilmi, että vanhemmuuden tuoma valta oli suuri vielä huostaanoton jälkeenkin. Kolmessa eri tapauksessa tyttöä painostettiin pitämään yhteyttä tyttöä kohtaan väkivaltaisesti käyttäytyneeseen vanhempaan, vaikka tyttö ei itse sitä olisi halunnut. Painostus tuli enimmäkseen huostaanoton tehneiden sosiaaliviranomaisten taholta, ei niinkään lastensuojelulaitosten työntekijöiltä. Huoltaja pystyi myös halutessaan estämään tytön suhteet muihin sukulaisiin.

Yksilöhaastattelussa tytöt puhuivat hyvin niukkasanaisesti seurustelusuhteistaan, mutta ryhmähaastattelussa nousi esiin asioita, joista päätellen monilla tytöistä oli ollut seurustelusuhteita ja he olivat olleet seksuaalisesti aktiivisia. Useimmissa tapauksissa suhteet perustui vahingollisiin toimintamalleihin ja romanttisiin myytteihin, joissa kontrollointi ja mustasukkaisuus ymmärretään rakkaudeksi. Jossain tapauksissa suhteet olivat väkivaltaisia. Tutkimustulokset osoittavat, että tasavertaisen kumppanuuden edistämiseksi sekä miesten tekemän väkivallan ennaltaehkäisylle on tarvetta.

Homoseksuaalisissa seurustelusuhteissa olevien ajateltiin saavan enemmän vapauksia suhteensa ylläpitämiseen, koska kyseisissä suhteissa ei ole raskaaksi tulemisen uhkaa. Tyttöjen mielestä lastensuojelulaitosten työntekijät eivät tukeneet ollenkaan heidän heteroseksuaalisia seurustelusuhteitaan, joten heidän suhteensa eivät voineet kestää. Tytöt kokivat työntekijöiden painostavan heitä käyttämään ehkäisyä, ja usealle tytölle ehkäisyn aloittaminen olikin lomille pääsemisen ehto. Tämä aiheutti tytöille kyseenalaisen olon:

...tulee sellainen olo, että on huora.

Kokemuksia 4.koulutuskerralta

Tyttöjen kokemusmaailma esimerkiksi seurustelun ja seksin suhteen vaihtelee suuresti, ja toiset ovat kokemattomampia kuin toiset. On tärkeää ottaa kunkin tytön ikä- ja kokemustaso huomioon, kun puhutaan esimerkiksi seksiin ja seksuaalisuuteen liittyvistä asioista. Tässä voi auttaa, että ryhmä kootaan siten, että tytöt ovat suunnilleen samaa ikäluokkaa: 13-14-vuotiaat ja 15-18-vuotiaat.

LISÄTIETOA AIHEESTA

- Lasten ja nuorten väkivaltakokemukset (2008) Ellonen et al. Oikeuspoliittinen tutkimuslaitos
- Vappu Sunnari, Jenny Kangasvuo, Mervi Heikkinen ja Niina Kuorikoski (Toim) 2003: Leimattuna, kontrolloituna, normitettuna - Seksualisoitunut ja sukupuolistunut väkivalta kasvatuksessa ja koulutuksessa.
- (<http://herkules.oulu.fi/isbn9514269799/isbn9514269799.pdf>)
- Salmi Venla 2009: Nuoret seurusteluväkivallan uhreina. Teoksessa Nuorten rikoskäyttäytyminen ja uhrikokemukset. Nuorisoriikollisuuskyselyiden tuloksia 1995- 2008. OPTL:n tutkimuksia 246
- Date Rape Cases among Young Women - Strategies for support and prevention. 2008 Mediterranean Institute of Gender Studies.
- Honkatukia, Päivi 2004: Väkivalta ja tyttöys koulukodissa. Jahnukainen Markku - Kekoni Taru - Pösö Taru (toim.) Nuoruus ja koulukoti, 189-213. Helsinki: Nuorisotutkimusverkosto.
- Kovanen Tuulia 2014: Väkivalta nuorten seurustelusuhteissa Teoksesta Rispektii - Näkökulmia nuorten kohtaamaan perhe- ja lähisuhdeväkivaltaan, Ensi- ja turvakotien liitto.
- Leskinen Sari 2007: Lapsen näkökulma perheessä tapahtuvaan väkivaltaan
- Piispa Minna 2004: Väkivalta ja parisuhde.
- Salmi Venla 2008: Väkivallan kasautuminen. Teoksessa Lasten ja nuorten väkivaltakokemukset. Oikeuspoliittinen tutkimuslaitos. s. 136-149.

- Salmivalli, Christina 2005: Kaverien kanssa. Vertaissuhteet ja sosiaalinen kehitys. Opetus 2000 -sarja. Jyväskylä: PS-kustannus. 240s.
- Worell Judith & Goodheart Carol D. 2006: Handbook of Girls's and women's psychological health. Gender and well-being across the life span. Oxford University Press.

TAVOITTEET

Tytöt oppivat:

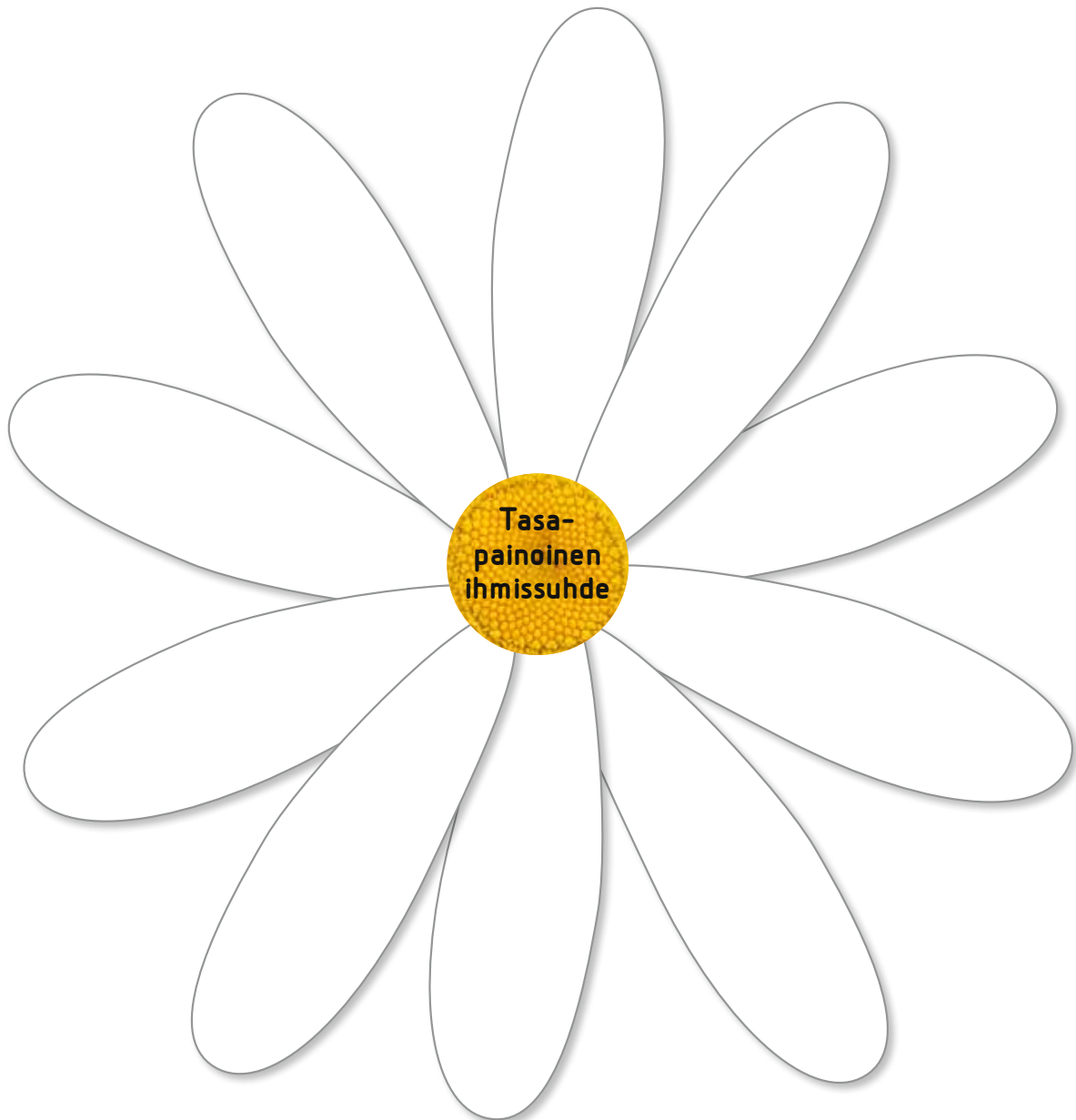
- rakentamaan ihmissuhteita, kommunikoidaan, neuvottelemaan, tekemään päätöksiä, hoitamaan ristiriitoja ja kehittämään empatiaa.
- luomaan ja ylläpitämään omia henkilökohtaisia henkisiä ja fyysisiä rajoja.
- määrittelemään terveen parisuhteen kulmakiviä ja tunnistamaan vahingollisten ihmissuhdemallien varoitusmerkkejä.
- kasvattamaan itsetuntoaan luottamuksen ja positiivisen minäkuvan kautta.
- ratkaisemaan ongelmia tai erimielisyyksiä ilman väkivaltaa, tilanteesta poistumista tai omien tunteidensa mitätöimistä.
- tunnistamaan henkilökohtaisia kykyjään ja resurssejaan sekä antamaan niille arvoa vahvoina voimavaroina, joiden avulla he voivat muuttaa elämäntilanteitaan (henkilökohtainen, perhe-, illanvietto- ja työtilanne).
- tunnistamaan, tulkitsemaan ja käsittelemään sekä omia että toisten tunteita.

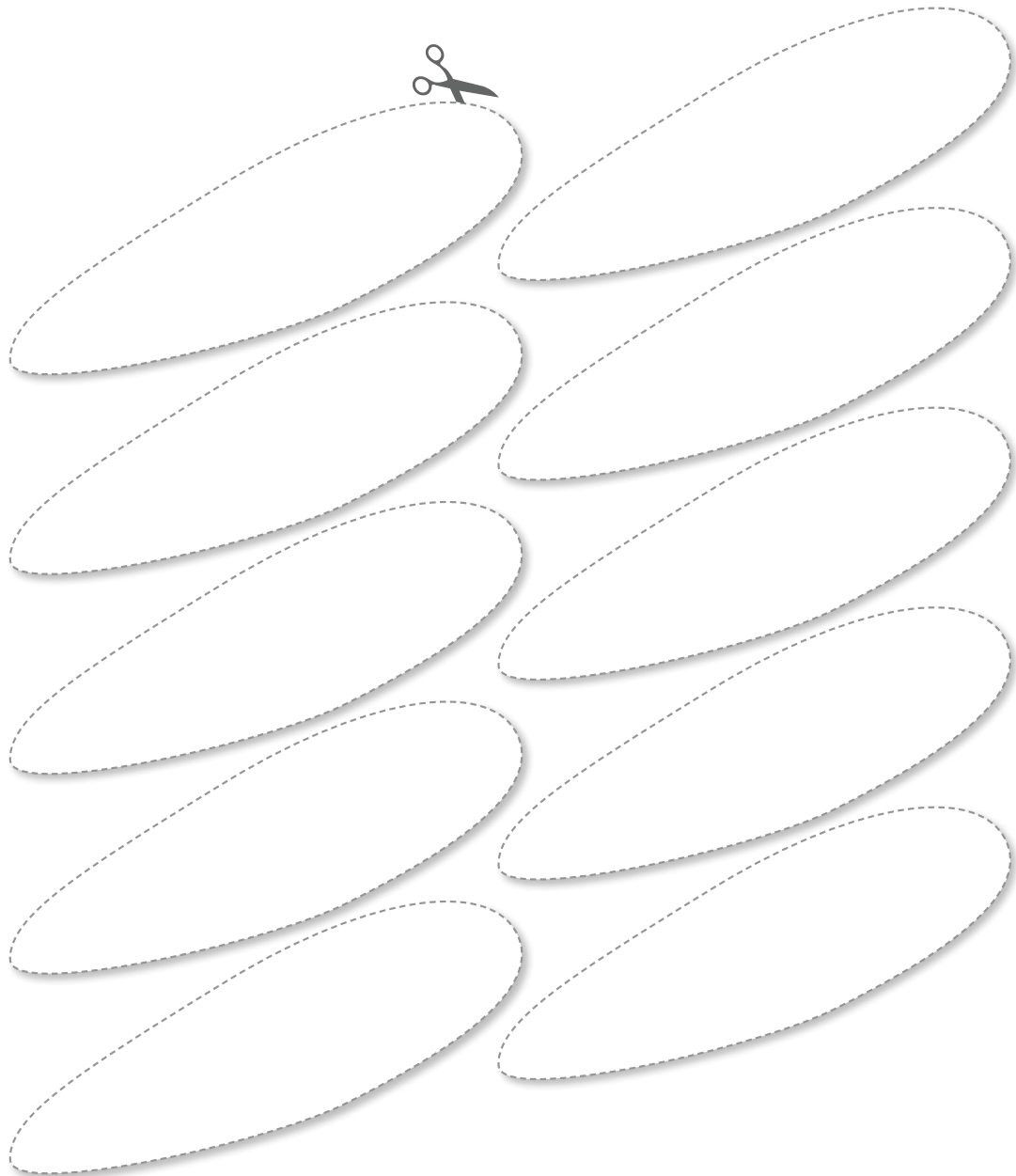
HARJOITUKSET

10. Tasapainoisen ihmissuhteen kulmakivet (30 min)
11. Ikkunaharjoitus (30 min)
12. Miten suojella omia rajoja? (30 min)
13. Kaksi eri totuutta (45 min)

Harjoituksen nimi	TASAPAINOISEN IHMISSUHTEEN KULMAKIVET
Aika	30 minuuttia
Tavoitteet	- terveen ihmissuhteen kulmakivien pohtiminen
Materiaalit	- Liite: Rakastaa, ei rakasta - Teippiä/sinitarraa - Kyniä - Pahvikartonkia kukalle
Harjoituksen kulku	<p>Varaa kullekin ihmissuhteelle oma kukka: Ystävyys, perhesuhteet, parisuhde</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Anna jokaiselle tytölle yksi kukan terälehti per käsiteltävä ihmissuhde ja pyydä heitä kirjoittamaan siihen ominaisuus, joka on tärkeää terveessä ihmissuhteessa (esim. luottamus, hauskanpito). Jos osallistujia on vähän, voit antaa tytöille useamman terälehdän. 2. Kiinnittäessään terälehteä kartongissa olevaan kukan keskiosaan kiinni tytöt kertovat keksimänsä ominaisuuden ääneen. 3. Pohtikaa yhdessä puuttuuko kukista vielä joitakin ominaisuuksia ja lisätkää niitä tarpeen mukaan. 4. Kysy ryhmältä, näyttäisikö päivänkakkara samalta ilman kaikkia terälehtiä. Aivan kuten ihmissuhteissakin, kun kaikki palaset ovat kohdallaan, kukka/ihmissuhde on kokonainen. Nämä positiiviset ominaisuudet suhteessa auttavat meitä säilyttämään ihmissuhteen terveenä ja auttavat meitä tuntemaan olomme hyväksi ja arvokkaaksi. 5. Kunkin terälehdän asian kohdalla voi pohtia, millä tavalla kyseisen ominaisuuden puuttuminen tai vähentyminen näkyy kussakin ihmissuhteessa. Tavoitteena on tunnistaa hälytysmerkkejä, joista voi huomata ihmissuhteen olevan menossa huolestuttavaan suuntaan.
Lähde	Muokattuna: http://www.youngwomenshealth.org/teensafe.html

LIITE: TASAPAINOISEN IHMISSUHTEEN KULMAKIVET

Harjoituksen nimi	IKKUNAHARJOITUS
Aika	30 minuuttia
Tavoitteet	- Tunnistaa positiivisia asioita itsestä - Havaita, millä tavoin omakuva ja toisten näkemys sinusta eroavat.
Materiaalit	Liite: Ikkunaharjoitus, kyniä, tarralappuja
Harjoituksen kulku	<p>Jaa jokaiselle tytölle oma ikkuna (liite) ja tarralappuja. Toimikaa seuraavasti:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Pyydä tyttöjä kirjoittamaan positiivisia asioita itsestään (ainakin neljä) RUUTUUN: "MINÄ TIEDÄN" 2. Pyydä tyttöjä kirjoittamaan toisistaan positiivisia asioita tarralapuille ja antamaan ne kyseessä olevalle henkilölle (kaikki kirjoittavat jokaisesta ainakin yhden asian). <p>Pyydä tyttöjä jaottelemaan nämä toisilta saadut asiat siten, että ne ominaisuudet, jotka lukevat sekä tarralapuissa että MINÄ TIEDÄN -OSIOSSA menevät MINÄ TIEDÄN JA SINÄ TIEDÄT -OSIOON.</p> <ol style="list-style-type: none"> 3. Pyydä tyttöjä kirjoittamaan ne tarralapuissa lukevat ominaisuudet, joita hän ei tiennyt itsestään ruutuun SINÄ TIEDÄT 4. TYHJÄ RUUTU: tyhjänä oleva ruutu tarkoittaa kunkin potentiaalia, eli sitä, mitä emme ole vielä saavuttaneet. Pyydä tyttöjä pohtimaan omaa potentiaaliaan tyhjän ruutuun ja kirjaamaan ylös, millainen hänestä tulee. <p>Jokainen voi lopuksi kertoa omasta ikkunastaan, ja niistä voidaan keskustella yhdessä alla olevien kysymysten avulla:</p> <ul style="list-style-type: none"> - Miten muiden näkemys sinusta poikkesi omasta näkemyksestäsi - mistä tämä johtuu? Millä tavoin voisit nähdä samat positiiviset asiat itsessäsi kuin muut näkevät sinussa?
Ohjausvinkit	<p>Tytöt voivat hyödyntää neljänteen ruutuun kirjattua potentiaalia viimeisen osuuden Elämäni puu -harjoituksen tulevaisuusosiossa. Voit kerätä tyttöjen "ikkunat" talteen seuraavalla kerralla heille palautettavaksi tai pyytää tyttöjä tuomaan ne mukanaan seuraavaan tapaamiseen.</p>
Lähde	Muokattuna: Chapman, A. (2003)

LIITE: IKKUNA

MINÄ TIEDÄN JA MUUT TIEÄVÄT

SINÄ TIEDÄT

MINÄ TIEDÄN

--	--

Harjoituksen nimi	MITEN SUOJELLA OMIA RAJOJA?
Aika	30 minuuttia
Tavoitteet	Tytöt oppivat suojelemaan omia rajojaan erilaisissa olosuhteissa ja tilanteissa.
Materiaalit	Paperia ja kyniä. Tehtävälaput
Harjoituksen kulku	<p>Jaa tytöt ryhmiin ja anna jokaiselle ryhmälle yksi seuraavista tehtävistä. Tyttöjen tulisi pohtia mitä hän/he tekisivät seuraavissa tilanteissa (käyttämättä väkivaltaa):</p> <ol style="list-style-type: none"> 1) Istut bussissa ikkunan vieressä. Viereesi istuva mies hivuttaa kätensä polvellesi. Miten sinä toimit? 2) Olet ensimmäisessä työpaikassasi. Lähin esimiehesi on nainen, joka tulee päivittäin hieromaan hartioitasi ilman lupaasi. Koet tämän hyvin epämiellyttävänä - kuinka voisit kieltäytyä hieronnasta vaarantamatta työpaikkaasi? 3) Olet ostoksilla tavaratalossa. Takana kulkeva mies puristaa sinua yllättäen takapuolestasi. Mitä teet? 4) Koulussasi on eräs tyttö, joka seuraa sinua kaikkialle, istuu viereesi ja tulee puhuessaan fyysisesti hyvin lähelle sinua. Koet tämän hyvin epämiellyttävänä. Kuinka voit puolustaa omia henkilökohtaisia rajojasi loukkaamatta hänen tunteitaan? <p>Jokainen ryhmä kertoo tilanteensa ja siihen keksimänsä ratkaisun. Tämän jälkeen tilanteesta ja ratkaisusta keskustellaan yhteisesti. Ratkaisun tulee olla väkivallaton, eikä se saa edellyttää tilanteesta poistumista tai omien tunteiden mitätöimistä.</p>
Ohjausvinkit	Tehtävän voi toteuttaa myös yksin tai pareittain työskennellen, jolloin jokainen tyttö tai pari miettii soveltuvaa toimintatapaa kaikkiin tai useampaan tilanteeseen.
Lähde	Muokattuna: Fredi, Setlementtinuorten liitto, Elämä ilman pelkoa

LIITE: OHJEITA OHJAAJALLE TEHTÄVÄÄN MITEN SUOJELLA OMIA RAJOJA?

1) Istut bussissa ikkunan vieressä. Viereesi istuutuva mies hivuttaa kätensä polvellesi. Miten sinä toimit?

Miehelle täytyy tehdä heti selväksi, että sinuun koskeminen ei ole OK. Voit määrätietoisesti ja voimakkaasti käskää häntä ottamaan kätensä pois polveltasi ja pyytää häntä poistumaan vierestäsi. Mikäli hän ei lähde, voit itse vaihtaa istumapaikkaa.

2) Olet ensimmäisessä työpaikassasi. Lähijohtajasi on nainen, joka tulee päivittäin hieromaan hartioitasi ilman lupaasi. Koet tämän hyvin epämiellyttävänä - kuinka voisit kieltäytyä hieronnasta vaarantamatta työpaikkaasi?

Voit kertoa lähijohtajallesi suoraan, että et pidä siitä, että sinuun kosketaan, ja pyytää häntä lopettamaan hieromisen. Mikäli koet koskettelun seksuaalisena, voit ottaa suoraan yhteyttä työpaikkasi työsuojeluvaltuutettuun.

3) Olet ostoksilla tavaratalossa. Takana kulkeva mies puristaa sinua yllättäen takapuolestasi. Mitä teet?

Kerro miehelle, että on epäasiallista koskea sinuun sillä tavalla. Ilmoita asiasta tavaratalon henkilökunnan jäsenelle tai vartijalle.

4) Koulussasi on eräs tyttö, joka seuraa sinua kaikkialle, istuu viereesi ja tulee puhuessaan fyysisesti hyvin lähelle sinua. Koet tämän hyvin epämiellyttävänä. Kuinka voit puolustaa omia henkilökohtaisia rajojasi loukkaamatta hänen tunteita?

Voit kertoa tytölle suoraan mutta ystävällisesti, että koet epämiellyttävänä sen, että hän seuraa sinua kaikkialle. Pyydä häntä lopettamaan seuraamisesi.

Joskus epämiellyttävän lähelle tuleminen voi johtua myös kulttuurien välisistä eroista. Keskusteluetaisyys tai henkilökohtaisen alueen suuruus vaihtelee esimerkiksi kulttuureittain tai perheittäin, jolloin erilaiseen etäisyyteen tottuneet henkilöt saattavat tahtomattaan aiheuttaa toiselle epämiellyttävän olon. Tällaisessa tapauksessa voit myös kertoa tytölle, että olet tottunut suurempaan henkilökohtaiseen alueeseen tai keskusteluetaisyyteen. Kerro tytölle, että koet hänen tulevan omalle alueellesi ja että se tekee olosi ja vuorovaikutuksen hänen kanssaan epämiellyttäväksi.

Harjoituksen nimi	KAKSI ERI TOTUUTTA
Aika	45 minuuttia
Tavoitteet	Tytöt oppivat tunnistamaan hälytysmerkkejä ja suojelemaan omia rajojaan seurustelusuhteissa.
Materiaalit	Paperia ja kyniä.
Harjoituksen kulku	<p>1. Jaa tytöt pieniin ryhmiin. Lue ääneen sekä Astan että Jounin tarina samasta tapahtumasta.</p> <p>2. Anna tämän jälkeen ryhmille kysymykset ja tarinat: heillä on noin 15 min aikaa miettiä vastauksia kysymyksiin. Pyydä ryhmiä perustelemaan vastauksensa.</p> <p>3. Käykää yhdessä kysymykset läpi ja keskustelkaa esille nousevista mielipiteistä. Muista, että väkivalta on aina tekijän vika eikä sitä voi oikeuttaa mitenkään.</p> <p>4. Keskustelkaa tämän jälkeen seksiin liittyvistä olettamuksista annettujen keskustelukysymysten avulla.</p> <p>Kysymykset ryhmille</p> <p>Mitä juhannuksena tapahtui Astan näkökulmasta ja Jounin näkökulmasta?</p> <ol style="list-style-type: none"> Miten Asta reagoi suudelmiin ja ajatukseen seksistä? Miksi Jouni ei reagoinut, kun Asta sanoi ei? Oliko kyseessä raiskaus? Mikä on raiskaus? Mitä Asta olisi voinut tehdä estääkseen tapahtuman? <p>Olisiko hänen pitänyt toimia toisin?</p> <ol style="list-style-type: none"> Mitä Jouni olisi voinut tehdä toisin? Miltä Astasta tuntui tapahtuneen jälkeen? Entä Jounista? Luuletko, että Asta kertoo tapahtuneesta jollekin? Entä Jouni? Palaavatko Jouni ja Asta yhteen? <p>Keskustelukysymykset seksistä:</p> <ul style="list-style-type: none"> - Rakkaus ja seksi. Millaisia ajatuksia sanat herättävät? - Haluavatko miehet enemmän seksiä kuin naiset? - Miksi nainen nähdään usein passiivisempänä osapuolena, kun taas miestä pidetään aktiivisena seksin suhteen? - Kummalle sukupuolelle seksi on tärkeämpää? Miksi? - Miten monta kumppania nuorella voi olla ennen kuin hän menettää maineensa tai häntä aletaan pitää "huorana", "jakiksena" tai "sankarina". Onko sukupuolella merkitystä asiassa? <p>Keskustelkaa seuraavista aiheista:</p> <ol style="list-style-type: none"> Kuuluuko parisuhteeseen aina seksi? Millainen olisi parisuhde ilman seksiä? Onko seksin saaminen ihmisoikeus, vai voiko ihminen olla onnellinen ilman seksiä? Perustelkaa mielipiteenne. Mitä teet, jos rakas kumppanisi kättää sinulta seksiä, vaikket olisi yhtään sillä tuulella? Keskustelkaa seuraavista toimintavaihtoehtoista: <ul style="list-style-type: none"> • Huudat: "Sitä yhtä asiaako sinä vain haluat?" • Suostut, koska ajattelet sen olevan velvollisuutesi. • Suostut, koska pelkää menettäväsi maineesi. • Lähdet ulos tekosyyn turvin. • Yrität näyttää touhukkaalta ja sanot, että et nyt ehdi. • Kieltäydyt ystävällisesti.

Ohjausvinkit	<p>Tehtävän aikana keskustelun tulisi olla yleisellä tasolla, jotta kenenkään ei tarvitsisi viitata suoraan omiin kokemuksiinsa. Ilmapiiriin tulisi kuitenkin olla niin salliva ja turvallinen, että myös omien kokemusten jakaminen olisi mahdollista.</p> <p>Ohjaajan on voi olla hyvä selvittää etukäteen tahoja, joista väkivaltaa kohdannut voi hakea apua, sekä tutustua raiskauksia ja hyväksikäyttöä koskevaan lainsäädäntöön. Keskustelun aikana myös ehkäisystä ja siihen liittyvästä painostamisesta puhuminen voi olla tarpeellista.</p>
Lähde	<p>Harjoitus tekee mestarin, Tyttöjen talo.</p> <p>Selkenevääl-hanke: Mitä on seksi? & Fredi, ja Settlementinuorten liitto: Seksi parisuhteessa. Lisätty osio Mitä on seksi ja seksuaalisuus? -tehtävästä.</p>

LIITE: OHJEITA OHJAAJALLE TEHTÄVÄÄN KAKSI ERI TOTUUTTA

Tehtävän käsittelyssä on syytä varmistaa, että sekä Astan että Jounin näkökulmat otetaan huomioon.

ASTAN NÄKÖKULMA: Laillisesti kyseessä oli rikoslain 20 luvun 15 pykälän mukainen seksuaalinen hyväksikäyttö: "Seksuaalisesta hyväksikäytöstä tuomitaan myös se, joka käyttämällä hyväksi sitä, että toinen tiedottomuuden, sairauden, vammaisuuden tai muun avuttoman tilan takia on kykenemätön puolustamaan itseään tai muodostamaan tai ilmaisemaan tahtoaan, on sukupuoliyhteydessä hänen kanssaan tai saa hänet ryhtymään muuhun hänen seksuaalista itsemääräämisoikeuttaan olennaisesti loukkaavaan seksuaaliseen tekoon tai alistumaan sellaisen teon kohteeksi."

Astan tunnetasolla kyseessä oli myös teko vastoin hänen tahtoaan. Astaa ei voi eikä saa syyllistää tapahtuneesta, sillä raiskauksen tai hyväksikäytön kohteen tilalla, vaatteilla, ulkonäöllä tai muilla seikoilla ei ole vaikutusta hänen itsemääräämisoikeuteensa. Tekijä on aina 100 % vastuussa teostaan.

JOUNIN NÄKÖKULMA

Tarinassa Jouni ei ymmärtänyt, että Asta oli tiedottamassa tilassa, ja hän teki omat virheelliset tulkintansa Astan sanoista ja eleistä. Jouni on kuitenkin 100 % vastuussa teostaan.

MITEN TEKO OLISI VOITU ENNALTAEHKÄISTÄ

Tapahtunut ei missään mielessä ollut Astan vika tai hänen vastuullaan. Yhteiskunnallisella tasolla olisi tärkeää, että niin pojat kuin tytötkin oppisivat ymmärtämään mitä henkilökohtaisilla rajoilla ja jokaisen itsemääräämisoikeudella tarkoitetaan. Stereotypiat, kuten "naisen EI on oikeasti KYLLÄ" ja "naiset vain leikkivät vaikeasti saavutettavaa" tulisi kumota. Tyttöjen kanssa voi pohtia, mitä tulisi tehdä tilanteessa, jossa kumppani ei ymmärrä asettamiasi rajoja. Riittääkö asiasta keskusteleminen, vai onko suhde menossa vaaralliseen suuntaan? Kommunikoinnin taidot ovat yhtä tärkeitä sekä pojille että tytöille ja vastuu parisuhteessa tapahtuvasta kommunikoinnista on parisuhteen molemmilla osapuolilla. Tarinan tapauksessa tilanne olisi voinut mennä toisin, jos Asta ja Jouni olisivat keskustelleet etukäteen, miten he toteuttavat "ekan kerran". He olisivat voineet sopia, millaisissa olosuhteissa he haluavat ylipäänsä harrastaa seksiä, ja pohtia yhdessä, onko sopiva hetki silloin, kun toinen tai molemmat ovat juoneet. Vaikka tällaista keskustelua ei olisi käyty, Asta ei kuitenkaan ole vastuussa tapahtuneesta.

Keskustelukysymykset seksistä:

- Seksin haluamisen määrä ei ole kiinni sukupuolesta vaan yksilöistä. Halun määrä voi myös vaihdella eri elämäntilanteissa. Usein kuitenkin yhteiskunnassa pidetään yllä virheellistä kuvaa siitä, että miehen kuuluu olla aktiivisempi seksin suhteen kuin naisen tai että miehet haluavat enemmän seksiä kuin naiset. Seksuaalisesti aktiiviset naiset puolestaan helposti luokitellaan "huonoiksi naisiksi". Jokaisella on oikeus päättää kuinka paljon, milloin ja missä haluaa seksiä. Aktiivisuus tai kumppanien määrä eivät tee kenestäkään toista huonompaa. Tärkeätä on, että jokainen kunnioittaa omia ja muiden rajoja.
- Parisuhteeseen ei aina tarvitse kuulua seksi, tämä on parisuhteen sisäinen ja kumppanien keskinäinen asia. Erot halun määrässä ovat yksilöllisiä, eivät sukupuolesta riippuvaisia, ja parisuhteessa niistä on tärkeä keskustella.

LIITE: KAKSI ERI TOTUUTTA

Asta: Me oltiin seurusteltu Jounin kanssa jo pari kuukautta. Jouni oli maailman suloisin ja ihanin, kertakaikkisen täydellinen! Kaikki oli ihanaa aina Nikon juhliin asti. Bileet järjestettiin Nikon mökillä. Juhannusyön taikaa ja paljon porukkaa - kyllä landellakin voi olla kivaa. "Suomineito viljapellossa", ihasteli Jouni mua kesämekossani. Ihmisiä saapui möksälle isoina virtoina. Tiedossa oli uskomattomat bileet. Hengailtiin kavereiden kanssa, kuunneltiin musaa ja juotiin olutta. Keskiyön aikaan tajusin, että oli tullut juotua liikaa ja nyt oli maksettava siitä hintaa. Oksetti, ja tuskin pysyin tolpillani. Pyysin Jounia viemään mut vintille, meidän nukkumapaikoille, nukkumaan. Ehkä unen jälkeen ei olisi enää niin paha olla. Vintillä Jouni alkoi suudella mua ja avasi mekon vetskarin. Koitin sanoa, että mä tahdoin vain nukkua pahan olon pois. Seuraava mitä tajusin oli, että Jouni makasi mun päällä ja suuteli mua. Koitin työntää sen pois, mutta ei siitä mitään tullut. Huutaakaan en jaksanut tai kehdannut. Muuthan olisi pitänyt mua hulluna. Mun ajatukseni ekasta kerrasta oli kyllä hieman toisenlainen. Pyysin Jounia lopettamaan. Jossain kohtaa mä taisin sammua, koska seuraava mitä muistan, on se hetki, kun Jouni laittoi mulle mekkoa takas päälle ja kertoi rakastavansa mua paljon. Mä en halua nähdä sitä enää ikinä! Kuinka mä saatoinkaan luulla, että se on ihana ja hellä? Mitä hitto oikein tapahtui?

Jouni: Me oltiin seurusteltu Astan kanssa pari kuukautta. Kaikki oli ihmeellistä ja ihanaa, kunnes yhtäkkiä kaikki muuttui. Me tavattiin yksissä bileissä. Kaverit oli järkännyt meille sokkotreffit. Olin ihan varma, että Asta olisi joku hirveä harppu. Astan tullessa bileisiin mä olin myyty mies. Se on ihana ja kaunis - täydellinen nainen. Kaveritkin joskus kettuilee, kun me ollaan niin paljon yhdessä. Viikonloppuna me oltiin juhlimassa juhannusta Nikon mökillä. Meitä oli hirveä lössi ja hyvä meno päällä. Asta oli kuin Suomi-neito kesämekossaan. Me dokattiin ja nautittiin kesästä nuotiotulen ääressä. Joskus alkuyöstä Asta tuli pyytään mua nukkumaan kanssaan vintille. Tässä sitä nyt oltiin, ajattelin. Seksistä oltiin puhuttu, oltiinhan me pitkään jo oltu yhdessä. Tämä olisi se yö, sitähan Asta nukkumaanmenolla vihjaili. Aluksi suudeltiin ja jossain välissä Asta sanoi ei, mutta mä ajattelin, että se halus vähän hidastaa tahtia ja leikkiä vaikeesti tavoiteltavaa. Tiedäthän sä sen ein, joka tarkoittaa oikeesti kyllä. Me sekstattiin ja seuraavana päivänä kaikki oli hyvin. Me mentiin Nikon mökiltä kotiin ja sovittiin, että nähtäisiin illemmasta uudestaan. Nyt asiaa miettiessäni, toivon, että me oltaisiin odotettu seksin kanssa. Ennen seksiä kaikki oli hyvin. Nyt Asta ei halua nähdä mua. Se ei ees puhu mulle! Kelaa miltä tuntuu? Mun sydän on ihan pirstaleina. En mä halua erota! Mitä ihmettä on tapahtunut?

3.5. Koulutuksen lopetus: Tulevaisuus

JOHDANTO

Viimeisen tapaamiskerran tavoitteena on auttaa tyttöjä tunnistamaan arvot, jotka ohjaavat heidän ajatteluaan ja elämäänsä. Arvot lisätään omaan elämän puuhun, jossa ne toimivat tulevaisuutta ohjaavina tienviittoina. On lisäksi tärkeää pohtia yhdessä, tuleeko omien arvojen olla yhtäläisiä läheisten arvojen kanssa ja millä tavoin voi toimia, jos arvomaailmat eivät kohtaa.

Viimeisen kerran aikana pohditaan myös yhdessä koko koulutuksen oppimateriaalin kautta, miten yhteiskunta on näkynyt "Elämän puiden" taustalla eli tyttöjen elämän reunaehtoina. Miten yhteiskunta on vaikuttanut ja tulee vaikuttamaan tyttöjen elämään? Millaisia toisen tekemisen mahdollisuuksia ryhmän jäsenillä on?

Lopuksi tyttöjen on tärkeää edellä mainittujen seikkojen valossa ja koulutuksen tiedostamisprosessin jälkeen miettiä omaa tulevaisuutta "Elämäni puun" kautta. Omat tulevaisuuden pohdinnat kerrotaan toisillekin, ja lähitulevaisuus ilmaistaan konkreettisen suunnitelman muodossa.

Koulutuksen viimeisen kerran päätteeksi on hyvä arvioida koulutusta itseään ja kuulla tyttöjen mielipiteitä koulutuksesta ja siitä, vastasiko se heidän odotuksiaan.

Lastensuojelulaitos koulutus kontekstina

On tärkeä huomioida, että lastensuojelulaitoksissa asuvat tytöt tulevat todennäköisesti tarvitsemaan tulevaisuuden suunnittelussa keskimääräistä enemmän aikaa ja tukea verrattuna muihin ikäisiinsä. Lastensuojelulaitoksissa pyritään tyttöjen itsenäistymiseen jo ennen täysi-ikäisyyttä, ja tytöt pääsevätkin harjoittelemaan itsenäistymistä tuetussa asumisessa. Joidenkin tyttöjen kohdalla tuettu asuminen kuitenkin epäonnistuu, ja täysi-ikäisyyden koittaessa tytöt muuttavat suoraan takaisin kotiseudulle omaan asuntoonsa. Useimmissa tapauksissa lainmukainen jälkihuolto jatkuu, kunnes tyttö täyttää 21 vuotta. Tämä kuitenkin tarkoittaa sitoutumista toimimaan tiettyjen sääntöjen mukaisesti, ja joissain tapauksissa jälkihuollossa oleva tyttö ei ole valmis jatkamaan yhteistyötä lastensuojelutahon kanssa vaan palaa tekemään samoja asioita, joiden vuoksi joutui lastensuojelulaitokseen alun perinkin, nyt ilman yhteiskunnallista tukiverkkoa.

Tulevaisuudensuunnitelmaa tehtäessä on hyvä huomioida, miten tyttö voi pyrkiä välttämään entisiä ja entisenlaisia kaverisuhteita ja usein niihin kuuluvia päihdekuvia. Riskitilanteisiin voi suunnitella erilaisia toimintatapoja, esimerkiksi miten toimia, kun kohtaa entisiä ystäviä tai kun entiset ystävät ottavat yhteyttä. Elämäni puu -harjoituksen tulevaisuusosiossa voi kartoittaa tytön elämään positiivisesti vaikuttavia ystäviä, joihin voi pyrkiä pitämään enemmän yhteyttä, tai muita ihmissuhteita, jotka auttavat tai tukevat tyttöä etenemään elämässä haluttuun suuntaan.

Tulevaisuusosiossa voi myös keskustella siitä, millä tavoin tytöt ajattelevat lastensuojelulaitoksessa asumisen vaikuttavan tulevaisuuteensa. Tällä keskustelulla pyritään hälventämään tyttöjen mahdollista tai tulevaa erillisuudesta johtuvaa häpeän tunnetta. On tärkeää, että tytöt ymmärtävät, ettei heidän taustassaan ole mitään hävettävää, vaikka osa yhteiskunnasta saattaakin edelleen leimata heidät.

Kokemuksia 5.koulutuskerralta

Elämäni puu -harjoituksessa on tärkeää huomioida koulutuksen aikana läpikäytyt teemat ja yhdessä opitut asiat. Teemoja ja asioita voi olla hyvä kerrata ennen kuin tytöt alkavat työstää puitaan tai samalla, kun he työskentelevät niiden parissa. Koulutuksen pilotoinnin yhteydessä huomasimme, että tyttöjen on helpompi saada kiinni tulevaisuusosionsa suunnittelutehtävästä, mikäli ohjaaja kertoi ensin omasta Elämänsä puusta. Ohjaaja saattoi samalla linkittää Elämänsä puuhun esimerkiksi jokaisen koulutuskerran eri teema-alueet ja pohtia, millä tavoin ne ovat vaikuttaneet tai vaikuttivat edelleen hänen elämäänsä.

Yhteiskuntaosio eli elämän puun tausta-alue oli pilottikoulutukseen osallistuneille tytöille haastavin täytettävä. Ohjaaja voi avata tätäkin esimerkiksi esittelemällä (oman elämänsä kautta) yhteiskunnan asettamia naisen rooleja ja niihin liittyviä odotuksia, kuten äitiyteen, vaimona tai puolisona olemiseen ja työelämän valintoihin liittyviä odotuksia sekä naisiin kohdistuvia ulkonäköpaineita. Tyttöjä on jälleen hyvä muistuttaa siitä, että mikään heidän valitsemansa polku ei ole väärä tai toista huonompi, jos valinta perustuu omiin toiveisiin, haaveisiin, haluihin ja kykyihin.

Joillekin tytöille tulevaisuuden suunnittelu voi vielä olla vaikeaa (näköalattomuus), varsinkin jos tyttö on vasta peruskouluikäinen. Tällöin tyttöä tulee kuitenkin kannustaa haaveilemaan ja jättämään mahdolliset negatiiviset kauhukuvat taka-alalle.

Omat arvot -tehtävän aikana lähes jokainen pilottikoulutukseen osallistunut tyttö valitsi elämänsä tärkeimmäksi arvoksi vapauden. Tämä ilmeisesti kertoo siitä, että itsemääräämisoikeus on tärkeää tytöille ja se on noussut keskeiseksi arvoksi suljetuissa ja rajoitetuissa elinolosuhteissa. Vapauden odottamisessa piilee kuitenkin myös vaara, joka on hyvä nostaa esille tyttöjen kanssa - tarkoittaako täysi-ikäisyys vapautta tehdä mitä vain? Liittyykö vapauteen myös vastuu?

Tytöt kommentoivat 5. koulutuskertaa seuraavasti: *"Sai miettiä, miten tulevaisuus on tulossa tai sillai", "Oli mukava jutella ja avata eri asioita ja näkökulmia" ja "Osasi alkaa ajatella omaa tulevaisuutta tarkemmin".*

TAVOITTEET

- Omien arvojen tiedostaminen ja niiden toteuttaminen omassa elämässä ja tulevaisuudessa
- Oman minuuden potentiaalin löytäminen ja toteuttaminen omassa elämässä ja tulevaisuudessa
- Tulevaisuuden suunnittelua Elämäni puu -harjoituksen kautta
- Koulutuksen arviointi (ensimmäisen kerran odotukset suhteessa koulutuksen lopputulokseen)

HARJOITUKSET

14. Omat arvoni (30 min)
15. Elämäni puu - tulevaisuus (60 min)
16. Loppukeskustelu ja koulutuksen arviointi (30 min)

Harjoituksen nimi	OMAT ARVONI
Aika	30 minuuttia
Tavoitteet	- Saavuttaa tietoa omista arvoista.
Materiaalit	- Liite: Omat arvoni - Tusseja
Harjoituksen kulku	<p>1. Kerro tytöille, että harjoituksen tarkoituksena on saada tietoa heidän henkilökohtaisista arvoistaan.</p> <p>2. Jaa tytöille Omat arvoni -lista.</p> <p>3. Pyydä tyttöjä valitsemaan kymmenen arvoa, jotka ohjaavat heidän ajatuksiaan ja käytöstään tai joiden he toivoisivat ohjaavan toimintaansa. Tytöt voivat valita arvot annetusta listasta tai he voivat keksiä niitä itse.</p> <p>4. Pyydä tyttöjä seuraavaksi karsimaan arvot viiteen keskeisimpään arvoon.</p> <p>5. Pyydä tyttöjä etenevästi vähentämään arvoista vielä neljä pois, jolloin jäljelle jää ainoastaan tärkein arvo.</p> <p>5. Halutessaan tytöt voivat kertoa omat arvonsa koko ryhmälle, ja arvoista ja siitä mitä niiden seuraaminen omassa elämässä tarkoittaa, voidaan keskustella yhteisesti.</p>
Ohjausvinkit	Tehtävän aikana valittuja arvoja voi hyödyntää Elämäni puu -tehtävän aikana. Myös ohjaaja voi osallistua tehtävään, jolloin keskustelun avaaminen voi olla helpompaa.
Lähde	Muokattuna: SelfCounseling.com (2014)

LIITE: OMAT ARVONI

Saavutukset	Ystävyys	Fyysinen haastavuus
Asioiden kehittäminen ja edistäminen	Kasvu	Nautinto
Seikkailu	Perheen perustaminen	Valta ja auktoriteetti
Kiintymys (rakkaus ja välittäminen)	Toisten ihmisten auttaminen	Yksityisyys
Taide	Yhteiskunnan auttaminen	Julkiset palvelut
Haastavat ongelmat	Rehellisyys	Siveys
Muutos ja vaihtelu	Itsenäisyys	Tekemisen laadullisuus
Läheiset ihmissuhteet	Toisiin vaikuttaminen	Laadukkaat ihmissuhteet
Yhteisö	Sisäinen tasapaino	Tunnustus (kunnioitus toisilta, status)
Pätevyys	Tinkimättömyys	Uskonto
Kilpailu	Älykkyys	Maine
Yhteistyö	Osallisuus	Vastuullisuus ja luotettavuus
Isänmaa	Työrauha	Turvallisuus
Luovuus	Tieto	Itsekunnioitus
Päätäväisyys	Johtajuus	Seesteisyys
Demokraattisuus	Sijainti	Sivistyneisyys
Ympäristöllinen tietoisuus	Uskollisuus	Pysyvyys
Taloudellinen turvallisuus	Markkina-asema	Status
Vaikeuttavuus	Merkityksellinen työ	Toisten ohjaaminen
Tehokkuus	Meriitit/ansiot	Vapaa ajankäyttö
Eettinen toiminta	Raha	Totuus
Erinomaisuus	Luonto	Omaisuus
Jännitys	Avoimien ja rehellisten ihmisten seurassa oleminen	Viisaus
Kuuluisuus	Järjestys (rauha, tasaisuus, mukavuus)	Työskentely paineen alaisena
Nopea elämä	Itsensä kehittäminen	Toisten kanssa työskenteleminen
Taloudellinen hyöty	Vapaus	Yksin työskentely

Harjoituksen nimi	ELÄMÄNI PUU - YHTEISKUNTA & TULEVAISUUS
Aika	60-90 minuuttia
Tavoitteet	<ul style="list-style-type: none"> - Auttaa tyttöjä haaveilemaan tulevaisuudestaan, mutta myös suunnittelemaan sitä. - Auttaa tyttöjä tunnistamaan ympäröivän yhteiskunnan vaikutus heidän valintoihinsa ja mahdollisuuksiinsa
Materiaalit	Värillisiä pahvikartonkeja, tusseja, lehtiä, saksia, liimaa
Harjoituksen kulku	<p>Tytöt viimeistelevät ensimmäisellä koulutuskerralla aloittamansa Elämäni puu -tehtävän. Tytöt voivat käyttää lehtikuvia/omia piirroksia/sanoja luodessaan elämänsä puun. Tällä kerralla tytöt työstävät:</p> <ul style="list-style-type: none"> - puun taustaa eli yhteiskunta-näkökulmaa (mukaan lukien koulutuksen aikana opitut asiat) - tulevaisuusosiota eli puun lehtiä (omien arvojensa ja edellisessä tapaamisessa löytämänsä potentiaalin mukaisesti) <p>Lisätessään ihmisiä/tilanteita elämänsä puuhun, tytöt voivat käyttää kyseistä ihmissuhdetta/tilannetta kuvaavaa väriä/ kirjoitustyöliiä/kuvaa.</p> <p>► Tytöt voivat halutessaan esitellä puunsa toisille. Vaihtoehtoisesti he voivat myös kirjoittaa tunteuksiaan päiväkirjaan.</p> <p>Jokaisella tytöllä on oma yksilöllinen elämänkulkunsa, mutta asioita on hyvä käydä yhteisesti lävitse ja tarkastella millaisia yhtäläisyyksiä heidän tulevaisuuden haaveissaan ja suunnitelmissaan on. Erityisesti:</p> <ul style="list-style-type: none"> - millaisia haasteita tytöt saattavat kohdata lastensuojelulaitoksesta lähtiessään? - mitä tyttöjen tulisi tehdä saavuttaakseen unelmansa? ► "step-by-step-suunnitelma"
Ohjausvinkit	Yhteiskunnan hahmottaminen puun taustalle voi olla haastavaa osalle tytöistä. Tyttöjä voikin ohjeistaa muistelemaan koulutuksen aikana läpikäytyjä asioita. Puita esiteltäessä ja elämänkuluista keskusteltaessa on tärkeää käydä läpi koulutuksen aikana opitut asiat ja keskustella niiden vaikutuksesta elämänkuluihin sekä toisaalta myös muistuttaa tyttöjä toisen tekemisen mahdollisuudesta ja heidän omista vaikutusmahdollisuuksistaan.
	Halutessaan myös ohjaaja voi luoda (täydentää) oman puunsa. Tämä voi auttaa tyttöjä hahmottamaan erilaisten mahdollisuuksien olemassaoloa, erityisesti silloin, kun ohjaaja on kokemusasiantuntija.
Lähde	Muokattuna: http://www.dulwichcentre.com.au/tree-of-life.html

LÄHTEET

Goleman, D. (1999). La pràtica de la inteligencia emocional. Barcelona: Kairós. Humppi Sanna-Mari (2008) Poliisin tietoon tullut lapsiin ja nuoriin kohdistuva väkivalta. Tampere: Poliisiammattikorkeakoulu.

Keskinen Suvi (2009) "Me" ja "muut"? Kunniaan liittyvä väkivalta median kuvauksissa. Teoksessa Kunnia konfliktina: Amorall-hankkeen loppujulkaisu.

URL: http://uudenmaanpiiri.mll.fi/@Bin/127898/Suvi_Keskinen.pdf

Kouluterveyskysely: Terveiden ja hyvinvoinnin laitos

Noponen Tanja (2007) Arjen arvet. Poliisiammattikorkeakoulun tiedotteita 58/2007. Helsinki: Poliisiammattikorkeakoulu.

Piispa Minna & Heiskanen Markku & Kääriäinen Juha & Sirén Reijo (2006) Naisiin kohdistunut väkivalta 2005. Helsinki: Oikeuspoliittinen tutkimuslaitos.

Empowering Care. Empowering girls in residential care against violence against women

Funded by the
European Union

